

Puhujan ja tulkin eleet konsekutiivitulkauksessa

Outi Vartiainen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Kesäkuu 2012

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (englanti)
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

VARTIAINEN, Outi: Tulkin ja puhujan eleet konsekutiivitulkkauksessa

Pro gradu -tutkielma 88 sivua, liitteet 5 sivua ja englanninkielinen lyhennelmä 6 sivua
Kesäkuu 2012

Tarkastelen tutkimuksessani puhujan ja tulkin elehdintää konsekutiivitulkkauksessa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, muistuttavatko puhujan ja tulkin elehdinnät toisiaan eleiden määrän tai eleiden tyyppien osalta. Lisäksi tavoitteena on saada selville, toistuvatko puhujan eleet tulkkeissa. Aineiston analysointia varten olen kehittänyt eleiden luokittelun, joka perustuu aiempaan nonverballiikan tutkimukseen, tarkemmin Ekmanin ja Friesenin (1969) sekä McNeillin (1992) luokitteluihin. Puhujan ja tulkin elehdintää ei ole aikaisemmin juurikaan vertailtu, minkä vuoksi aiempia tutkimustuloksia aiheesta on saatavilla niukasti. Tämä tutkimus avaakin uusia näkökulmia tulkkauksen ja nonverballiikan tutkimukseen.

Tutkimukseni osoittaa, että tulkin ja puhujien elemäärien tai eleytyppien välillä ei ole selvää yhteyttä. Aineistoni pohjalta näyttää siltä, että tulkin elemäärä ei suinkaan aina muistuta puhujan elemäärää, eikä tulkki automaattisesti käytä puhujaan verrattuna yhtä paljon tietyn tyyppisiä eleitä. Sen sijaan näyttäisi riippuvan tulkin yksilöllisistä ominaisuuksista, muistuttaako hänen elehdintänsä puhujan elehdintää vai ei. Lisäksi kielisuunnalla näyttäisi olevan vaikutusta tulkin eleiden määrään siten, että tulkit elehtivät enemmän vieraaseen kieleen päin tulkatessaan. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että puhujan eleistä pieni osa toistuu tulkkeissa jopa täysin muuttumattomina. Muuttumattomina toistuneet eleet liittyivät poikkeuksetta puheen sisältöön jollain tavalla, kun taas puhetta rytmittävät eleet eivät toistuneet muuttumattomina lainkaan.

Avainsanat: konsekutiivitulkkaus, tulkin eleet, puhujan eleet, nonverballiikka, nonverballiikan luokittelut, kielisuunta

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1. Taustaa.....	1
1.2. Työn rakenne.....	3
2. Nonverwaliikka, eleet ja puhe	5
2.1. Nonverwaliikan pääluokat.....	6
2.2. Yksilölliset ja kulttuurienväliset erot nonverwaliikan käytössä	7
2.3. Eleet ja puhe: eri sukua, samaa maata?.....	9
2.4. Eleiden tehtävä puheen tuottamisessa	12
3. Nonverwaliikka ja tulkkaus	15
3.1. Katsaus aiempaan tutkimukseen	15
3.2. Ohjeistuksia nonverwaliikan käytöstä.....	17
3.3. Puhujan eleet tulkin tiedonkäsittelyssä	19
3.3.1. Puhujan eleiden prosessointi tulkin tiedonkäsittelyssä	20
3.3.2. Puhujan eleiden merkitys tulkin tiedonkäsittelyssä	21
3.4. Taipumus mukautua vuorovaikutuskumppanin nonverwaliikkaan	25
4. Nonverbaali viestintä: luokitteluja	28
4.1. Luokittelujen kehitys	28
4.2. Ekman ja Friesen	29
4.3. McNeill	33
4.4. Oma luokitteluni	36
4.4.1. Rytmittävät eleet.....	43
4.4.2. Puheen sisältöön liittyvät eleet	44

5. Aineisto ja menetelmä	39
5.1. Aineiston esittely	39
5.2. Menetelmä	42
5.2.1. Eleiden toistuminen	46
5.2.2. Aineiston saattaminen vertailukelpoiseksi	47
6. Aineiston analyysin keskeisimpiä tuloksia	49
6.1. Rytmittävät eleet aineistossa	50
6.2. Puheen sisältöön liittyvät eleet aineistossa.....	53
6.3. Puhujan elehdinnän vaikutus tulkkien eleiden määrään	55
6.4. Eleiden toistuminen	58
6.4.1. Muuttumattomina toistuneet eleet.....	59
6.4.2. Osittain toistuneet eleet	65
6.4.3. Toistumatta jääneet eleet	69
6.5. Tulkkikohtaiset erot.....	72
6.5.1. Erot rytmittävien ja puheen sisältöön liittyvien eleiden käytössä. 72	
6.5.2. Erot eleiden toistumisessa muuttumattomina	74
7. Päätelmät ja pohdintaa	75
8. Lähteet	85

Liitteet

English Summary

1. Johdanto

1.1. Taustaa

Tulkkaus on monitahtoista toimintaa, jonka eri muotoja voidaan tutkia loputtoman monista eri näkökulmista. Tulkkauksen tutkimuksessa on tähän mennessä pyritty selvittämään mm. sitä, miten tulkkaus vaikuttaa tulkattavaan tekstiin, ja mitkä tekijät vaikeuttavat tai vastaavasti helpottavat tulkkausta. Käännösteorioissa tulkkausta on perinteisesti lähestytty siitä näkökulmasta, millä tavoin lähtö- ja kohdeteksti eli puhe ja sen tulke vastaavat toisiaan. Pohdintojen taustalla on ollut tavoite tarjota tulkeille uutta ymmärrystä tehtävästä ja sen tavoitteista, ja näin auttaa tulkkeja toimimaan mahdollisimman hyvän ja luotettavan lopputuloksen aikaansaamiseksi. (Vuorikoski 2004: 322-323.) Nämä perinteiset näkökulmat ovat käytössä myös tässä tutkimuksessa, mutta samalla ollaan uudenlaisen aiheen äärellä: perinteisen puheen ja tulkkeen sijaan tutkitaan sitä, miten puhujan nonverbaaliikka ja tulkin nonverbaaliikka vastaavat toisiaan. Tässäkin ovat kyseessä lähde- ja kohdeteksti, mutta nonverbaalisessa muodossa, eli esimerkiksi elein ja äänensävyin ilmaistuna.

Nonverbaalinen viestintä on tärkeä osa ihmisten välistä viestintää, koska se toimii verbaalin viestinnän ohella ja vaikuttaa merkittävästi verbaalin viestin perille menoon. Sen vuoksi nonverbaalinen viestintä on merkittävä osa myös tulkkausta, mutta siitä huolimatta nonverbaalisten viestinnän roolia tulkkauksessa on tutkittu melko vähän. Nonverbaalinen viestintä on kuitenkin aivan yhtä voimakas viestinnän muoto kuin sanallinen viestintä, joten on tärkeää selvittää sen toimintaa myös tulkkauksessa.

Puhujien elehdinnän vaikutusta tulkkien elehdintään konsekutiivitulkkauksessa ei ole tutkittu aiemmin, minkä vuoksi kyseessä on hedelmällinen tutkimuksen kohde. Tämän tutkimuksen aihetta sivuavia tutkimuksia on toki tehty, mutta useimmiten simultaanitulkkaukseen keskittyen, ja erilaisesta näkökulmasta. Puheen ja eleiden yhteyttä on sen sijaan tutkittu hyvinkin laajasti, ja tämän työn tuloksia voidaan peilata myös tällaisten tutkimusten tuloksiin.

Itse halusin tutkia nimenomaan konsekutiivitulkkausta ja nonverbaaliikkaa, koska

konsekutiivitulkin nonverbaliikka on simultaanitulkkiin verrattuna suuremman huomion kohteena tulkkaustilanteessa. Simultaanitulkkauksessa kuulijat normaalisti katsovat puhujaa ja kuuntelevat samaan aikaan tulkkausta kuulokkeista, eli tulkkauskopista käsin työskentelevä tulkki on usein kuulijan näkymättömissä. Konsekutiivitulkkauksessa sen sijaan puhuja ja tulkki ovat vuorotellen äänessä, jolloin kuulijat kuuntelevat ja useimmissa tapauksissa myös katselevat vuorotellen molempia, ja tulkki ei tulkkaa kopista käsin, vaan on yleensä kuulijoiden nähtävillä, jolloin kuulijat näkevät myös hänen nonverbaliikkansa. Lisäksi konsekutiivitulkkauksessa haasteena on jo edellä mainittu puheen muistiin tallettaminen, mutta tulkin muistin ja puhujan nonverbaliikan suhdetta ei ole juurikaan tutkittu. Kun selvitetään, millä tavoin puhujan nonverbaliikka vaikuttaa tulkin nonverbaliikkaan, voidaan löytää arvokkaita jatkotutkimuksen aiheita, jotka voivat avata ovia tulkin työn helpottamiseen ja myös tulkkauksen laadun parantamiseen.

Tietämyksen kasvattaminen puhujien ja tulkkien elehdinnän suhteesta onkin hyödyllistä käytännön tulkkaustoiminnan ja -opetuksen kannalta. Puheen ja eleiden tutkimuksen ja käytännön huomioiden yhdistäminen tarjoaa lisäksi uudenlaisia näkökulmia tutkimukseen. Puheen ja eleen yhteyttä tutkineet ovat esimerkiksi selvittäneet, että kuvaavien eleiden käyttö auttaa kuulijaa toisaalta ymmärtämään puhujan viestejä ja toisaalta painamaan mieleensä puheen sisältöä, ja tässä tutkimuksessa käy ilmi, että tulkit kiinnittävät luonnostaan huomiota nimenomaan puhujien kuvaaviin eleisiin. Voisikin siis ajatella, että tulkkien kannattaisi vahvistaa tätä luontaista taipumusta ja kiinnittää tietoisesti huomiota kuvaaviin eleisiin tulkkaustyön helpottamiseksi.

Koska nonverbaalinen viestintä on hyvin laaja aihepiiri, tutkimuksen kohteeksi on valittu yksi nonverbaliikan osa-alue, tarkemmin sanoen spontaanit käsillä ja päällä tehtävät, puheen kanssa yhtä aikaa ilmenevät eleet. Kyseiset eleet muodostuivat työn päärajaukseksi monestakin syystä. Alun perin halusin vertailla juuri puhujien ja tulkkien kinetiikkaa, koska oman kokemukseni mukaan kinetiikka on yksi nonverbaliikan näkyvimmistä ja voimakkaimmista osista, ja tätä näkemystä tukevat monet nonverbaliikan tutkimukset. Lisäksi kinetiikkaa on melko helppoa tulkita ja kirjata ylös, verrattuna esimerkiksi erilaisiin äänen sävyihin ja muihin äänelliseen ilmaisuun liittyviin asioihin. Kinetiikka sellaisenaan olisi kuitenkin ollut liian laaja tutkimusala tämän

kokoiseen työhön, ja lisäksi minua kiinnosti erityisesti puhujien ja tulkkien elehdintä. Puhujien eleiden vaikutusta tulkkien eleisiin konsekutiivitulkkaustilanteessa ei ole aiemmin tutkittu, minkä vuoksi päätin keskittyä nimenomaan puhujien ja tulkkien eleisiin. Halusin selvittää, vaikuttaako puhujien elehdintä tulkin eleiden määrään tai siihen, millaisia eleitä hän tekee.

Tutkimusta varten oli tarpeen löytää perusteltu rajaus, jonka perusteella aineistosta saataisiin eroteltua joukko eleitä analysoitavaksi. Tutkiessani nonverbaliikan tutkimuksissa paljon käytettyjä kinetiikan luokitteluja havaitsin, että erityisen paljon siteerattuja ja tutkimuksissa käytettyjä olivat Ekmanin ja Friesenin sekä McNeillin luokittelut. Ekmanin ja Friesenin kehittämä luokittelu jakaa koko kinetiikan viiteen kategoriaan, kun taas McNeillin luokittelu keskittyy yhteen kinetiikan osa-alueeseen, eli nimenomaan spontaaneihin ja puheen kanssa yhtä aikaa ilmeneviin käsillä ja päällä tehtyihin eleisiin, jotka vastaavat pääpiirteittäin Ekmanin ja Friesenin luokittelun tehostajia. Koska eleet olivat kiinnostukseni kohteena, valitsin työni rajauksen McNeillia mukailleen.

Koska puhujan eleiden vaikutusta tulkkien elehdintään ei juuri ole tutkittu, valmista teoriaakaan aiheesta ei ole paljoakaan saatavilla. Muutamia samansuuntaisia tutkimuksia aiheesta on kuitenkin tehty. Myöskään ohjeistusta nonverbaliikan suhteen on tulkeille tarjolla melko niukasti. Fernando Poyatos on yksi harvoja tutkijoita, jotka ovat ylipäätään ottaneet laajemmin kantaa siihen, kuinka tulkin tulisi suhtautua puhujan nonverbaliikkaan. Tulkkioppaat ja vastaavat ohjeistukset kommentoivat lähinnä sivumennen nonverbaliikan käyttöä. Koska valmista teoriakehystä ei ollut olemassa, tutkimuksen teoriaosiossa käsitellään tulkkien ja puhujien nonverbaliikan suhdetta monelta kannalta.

1.2. Työn rakenne

Teoriaosan aluksi eli luvussa 2 käsitellään sekä nonverbaliikkaa ilmiönä että kulttuurien ja yksilöiden välisiä eroja nonverbaliikassa, ja tarkastellaan puheen ja eleiden yhteyttä. Puheen ja eleiden yhteyttä esittelevät tutkimukset on otettu mukaan taustoittamaan sitä, minkä vuoksi puhujien ja tulkkien elehdintä muistuttaa toisiaan, eli minkä vuoksi ihminen

ylipäättään elehtii puhuessaan.

Kolmannessa luvussa keskitytään tulkkaukseen ja nonverballiikkaan: tehdään katsaus aiempaan tutkimukseen ja tulkeille suunnattuihin ohjeistuksiin. Seuraavaksi tarkastellaan ihmisen ja tarkemmin tulkin tiedonkäsittelyä, sillä puhujan eleiden havaitseminen ja siten niiden vaikutus tulkin eleisiin kuuluu monimutkaiseen tiedonkäsittelyprosessiin. Samassa yhteydessä tarkastellaan lyhyesti tulkin muistiinpanoja nonverballiikan kannalta, ja valotetaan sitä, kuinka puhujan eleet voivat auttaa tulkkia ymmärtämään asian ja painamaan sen mieleensä. Lopuksi käsitellään lyhyesti tutkimuksia, jotka keskittyvät ihmisen taipumukseen jäljitellä vuorovaikutuskumppaninsa nonverballiikkaa, koska tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on myös se, toistuvatko puhujan eleet tulkin elehdinnässä.

Tämän tutkimuksen kannalta olennaisia ovat nonverballiikan luokittelut, joihin perehdytään teoriaosion lopuksi. Ensin esitellään erilaisia luokitteluja, pureudutaan tarkemmin kahteen paljon käytettyyn luokitteluun ja pohditaan niiden soveltuvuutta tähän työhön, ja viimeisenä esitellään tätä tutkimusta varten itse räätälöimäni luokittelu, jonka avulla aineistoa on analysoitu.

Seuraavaksi esitellään aineisto ja menetelmä, jolla aineisto on saatettu tutkittavaan muotoon. Analyysiluvussa esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset, ja päätelmäluvussa tehdään yhteenveto tuloksista ja pohdiskellaan jatkotutkimuksen aiheita.

2. Nonverbaalinen, eleet ja puhe

Tässä työssä kiinnostuksen kohteena on se, kuinka puhujien ja tulkkien tietämyksien eleiden käyttö muistuttaa toisiaan konsekutiivitulkkauksilanteissa. Kyseiset eleet ovat osa suurempaa ilmiötä eli nonverbaalista, joka näyttelee merkittävää osaa ihmisten välisessä viestinnässä. Tässä luvussa tehdään katsaus nonverbaaliseen ja käydään läpi yksilöllisiä ja kulttuurienvälisiä eroja kinetiikan käytössä, sekä tarkastellaan eleiden ja puheen eroavaisuuksia ja yhteyksiä.

Nonverbaalinen viestintä on puheen ohella tai siitä irrallaan tapahtuvaa sanatonta viestintää. Kyseessä on laaja ilmiö, joka ilmenee monin eri tavoin ja jolla on monenlaisia tehtäviä. Ekmanin ja Friesenin (1969: 53) mukaan nonverbaalisella viestinnällä on viisi erilaista funktiota: se voi toistaa puhutun viestin, korvata puhutun viestin, täydentää puhuttua viestiä, olla ristiriidassa puhutun kanssa tai korostaa puhuttua. Kuten Burgoon ym. (1996: 19) täydentävät, nonverbaalilla on tärkeä rooli lisäksi myös puhutun viestin lähettämisessä (*encoding*) sekä sen vastaanottamisessa (*decoding*). Näitä tehtäviä käsitellään eleiden osalta myöhemmin tässä luvussa. Nonverbaalinen viestintä ihmisten välisessä kanssakäymisessä antaa osapuolille tietoa myös toisten aikeista, asenteista ja tunteista (Tickle-Degnen 2006: 383).

Burtonin ja Dimblebyn (2006) mukaan nonverbaalisen viestinnän erottaa nonverbaalisesta käytöksestä se, että viestinnässä on aina mukana tarkoitus viestiä jotakin. Sanattomasta käytöksestäkin muut ihmiset voivat poimia viestejä ja merkityksiä, mutta niitä ei lähetetä tarkoituksella. Tätä eroa voi kuvata siten, että sanaton viestintä on esimerkiksi nauramista toisen vitsille, kun taas sanaton käytös voi olla käsien tärinää tai äänen värinää jännittävässä tilanteessa. (Burton & Dimbleby 2006: 113.)

Nonverbaalinen viestintä voidaan Burgoonin ym. (1996: 32) mukaan jakaa visuaalisiin ja auditorisiin koodeihin, kontaktikoodeihin sekä aika- ja paikkakoodeihin. He muistuttavat, että kunkin kategorian koodit eivät todellisuudessa toimi erillään, mutta erottelu kuitenkin helpottaa tarkastelua ja ymmärtämistä. Esittelen seuraavaksi nämä kategoriat Burgoonin ym. (1996) ja Mäen (2004) mukaan.

2.1. Nonverbaliikan pääluokat

Ihmisen nonverbaliikan kirjo on hyvin laaja, ja siihen kuuluvat niin eleet, ilmeet ja äänensävyt kuin kosketukset ja henkilökohtaiset reviiritkin. Vaikka käytännössä nonverbaliikan eri osa-alueet toimivat lomittain ja yhdessä, nonverbaalinen viestintä voidaan jakaa lähempää tarkastelua varten erillisiin kategorioihin, eli visuaalisiin ja auditorisiin koodeihin, kontaktikoodeihin sekä paikka- ja aikakoodeihin.

Visuaaliset ja auditoriset koodit ovat näkö- ja kuuloaistin avulla havaittavia viestejä, jotka sisältävät kinetiikan, fyysisen olemuksen ja äänellisen ilmaisun. Kinetiikka, jonka yksi osa on tässä työssä lähemmän tarkastelun kohteena, on yksi runsaimmista ja monipuolisimmista nonverbaalisista koodeista. Kansanomaisella ilmauksella ”body language” viitataan miltei poikkeuksetta juuri kinetiikkaan. Kinetiikka sisältää eleet, ilmeet, liikkeet, asennon ja katseen. Puhujan käytössä on lukemattomia erilaisia kineettisiä ilmaisukeinoja, ja puhuja voi käyttää montaa niistä yhtä aikaa. Ihminen suuntautuu lapsesta asti tulkitsemaan toisia ihmisiä visuaalisesti, ja lisäksi kineettiset koodit kiinnittävät luonnostaan ihmisen huomion. Tämän vuoksi kineettiset koodit ovat hyvin ilmaisuvoimaisia, kenties kaikista voimakkaimpia nonverbaalisista koodeista. (Burgoon ym. 1996: 32–33, 47.) Tämän tutkimuksen kohteena olevat spontaanit käsillä ja päällä tehdyt eleet, jotka ilmenevät puheen ohella, kuuluvat juuri kinetiikkaan.

Fyysinen olemus sisältää ulkonäköön liittyvät piirteet kuten sukupuolen, iän, ruumiinrakenteen, ihonvärin, pukeutumisen ja koristeet. Äänellinen ilmaisu kattaa kuulon kautta havaittavat ei-kielelliset viestit, joita ovat mm. puhenopeus, -voimakkuus ja -korkeus sekä niiden vaihtelut, äänen laatu, tauot, painotukset, puheen sointi, sujuvuus, artikulaation kontrolli sekä erilaiset äännähdykset, kuten nauru ja rykiminen. (Mäki 2004: 4.)

Kontaktikoodeihin kuuluvat haptiikka eli kosketus ja proksemiikka eli tilankäyttö. Nämä koodit näyttäytyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa yrityksenä löytää tasapaino läheisyyden ja oman tilan tarpeen välillä. Eri kulttuurien edustajilla on erikokoiset henkilökohtaiset reviirit ja erilaiset normit liittyen kosketukseen ja tilankäyttöön. (Burgoon ym. 1996: 69, 105.)

Paikka- ja aikakoodeihin kuuluvat ympäristö ja artefaktit ovat fyysisiä esineitä ja ympäristötekijöitä, jotka viestivät eri asioita suoraan, määrittelevät viestinnän kontekstin ja ohjaavat sosiaalista käytöstä suuntaan tai toiseen (Burgoon ym. 1996: 109). Paikka- ja aikakoodeihin kuuluu myös kronemiikka eli ajankäyttö, jossa on kolme eri tasoa: biologinen aikarytmi, psykologinen suuntautuminen aikaan ja kulttuurisuuntautunut aikakäsitys. Biologinen aikarytmi käsittää esimerkiksi nukkumisen ja valveillaolon rytmin sekä biologiset reaktiot päivänvalon määrän muuttumiseen eri vuodenaikoina. Psykologinen aikasuuntautuminen liittyy siihen, onko yksilö suuntautunut elämässään menneisyyteen, nykyhetkeen vai tulevaisuuteen. Kulttuurisuuntautunut aikakäsitys puolestaan sisältää kulttuurikohtaiset suhtautumiset aikaan, eli esimerkiksi sen, määritelläänkö aikaa kellon ja kalenterin vai ainoastaan luonnon kiertokulun mukaan. (Burgoon ym. 1996: 123–129.)

2.2. Yksilölliset ja kulttuurienväliset erot nonverballiikan käytössä

Ihmisten välisessä arkipäivän kanssakäymisessä käy nopeasti selväksi, että ihmisten välillä on eroja siinä, kuinka he osaavat lähettää ja vastaanottaa nonverbaalisia viestejä. Joku huomaa vaikkapa keskustelukumppanin epäröinnin pelkän asennon perusteella, toisen eleet ja äänensävyt ovat aina sopusoinnussa hänen puheensa kanssa, ja kolmas ei pysty pitämään ilmettään peruslukemilla, vaikka se välillä olisi viisasta. Toisin sanoen jotkut ovat muita taitavampia nonverballiikan käytössä. Nonverballiikan käyttötaidot ovat siis jokaisen havaittavissa, ja niitä on myös tutkittu paljon.

Riggio (2006: 80-87) erottelee nonverballiikan käyttötaidot kolmeen kategoriaan, jotka ovat viestin lähettämisen taito (*encoding*), vastaanotetun viestin tulkitsemisen taito (*decoding*) ja taito säädellä omia nonverbaalisia viestejä. Taitava viestin lähettäjä osaa lähettää tunnistettavia nonverbaalisia viestejä, yhdistellä ja koordinoida nonverbaalisia ja verbaalisia signaaleja sopivilla tavoilla sekä valita kuhunkin sosiaaliseen tilanteeseen sopivat signaalit. Taitava vastaanotetun viestin tulkitsejä puolestaan osaa tulkita nonverbaalisesti ilmaistuja tunteita ja aikeita, yhdistellä toisen ihmisen verbaalisia ja nonverbaalisia signaaleja merkityksiksi, ja ymmärtää sosiaalisia konteksteja sekä rooleja. Vastaanotetun viestin tulkitsemisen taito liittyy empatiakykyyn ja siihen, onko ihminen

suuntautunut tulkitsemaan muita ihmisiä. Oman nonverballiikan säätelemisen taito ilmenee siten, että yksilö kykenee esimerkiksi tukahduttamaan tunteenilmaisuja silloin, kun ne ovat sosiaalisesti sopimattomia, tai osaa sopeuttaa oman nonverballiikkansa vuorovaikutuskumppanin käytökseen sopivaksi. (Ks. myös luku 3.4.)

Tutkimusten perusteella yksilöiden välillä on merkittävää vaihtelua viestin lähettämisen ja vastaanotetun viestin tulkitsemisen taidoissa. Toiset osaavat tulkita muiden ilmeitä paremmin kuin toiset, ja joidenkin ihmisten ilmeet ovat muita selkeämmin tulkittavissa. Lisäksi ne yksilöt, jotka ovat taitavia viestin lähettäjiä, ovat yleensä myös taitavia viestin tulkitsijoita. Myös miesten ja naisten välillä on havaittu eroja siten, että naiset ovat yleensä miehiä taitavampia nonverballiikan käyttäjiä ja vastaanottajia, mutta ero sukupuolten välillä on kuitenkin pieni. (Burgoon ym. 1996: 28–29.) On myös havaittu, että yksilöt, jotka ovat taitavia nonverbaalisten viestien lähettäjiä ja tulkitsijoita, käyttäytyvät muita ilmeikkäämmin ja heidän viestintätyylinsä on eloisampi ja dynaamisempi, mikä saa muut ihmiset suhtautumaan heihin suopeasti. (Burgoon ym. 1996: 390).

Allport ja Vernon (1937 teoksessa Burgoon ym. 1996: 45) nimeävät 11 piirrettä, jotka vaikuttavat yksilön nonverballiikan käyttöön: persoonallisuus, sukupuoli, rotu ja kulttuuri, ikä, ruumiilliset epämuodostumat, terveys, aineenvaihdunnalliset tai rakenteelliset poikkeamat, vartalotyyppi, rasitus tai väsymys, ohimenevät tunnetilat sekä tietynlaisesta koulutuksesta (esim. urheilijan- tai näyttelijänkoulutus) seuraavat tavat. Tämä lista havainnollistaa hyvin sitä, että yksilön nonverballiikkaan vaikuttavat lukemattomat seikat.

Kinetiikan käyttö voi ilmentää myös eroja persoonallisuudessa. Ulospäin suuntautuneet ja sosiaalisesti taitavat ihmiset käyttävät sisäänpäin kääntyneitä yksilöitä enemmän pään kinetiikkaa, kuten nyökytyksiä, pään kallistuksia ja hymyjä. Osa ihmisistä tuntee ahdistusta vuorovaikutustilanteissa ja vaikuttaa sen vuoksi varautuneelta ja jännittyneeltä, ja heidän nonverballiikkansa sisältää tavallista enemmän satunnaisia liikkeitä ja mukauttajia, kuten asennon vaihtamisia tai hiusten sukimista, kun taas ilmeitä tai ilmaisevia eleitä on vain vähän. Toiset yksilöt myös kiinnittävät muita enemmän huomiota omaan nonverballiikkaansa ja osaavat kontrolloida omaa nonverballiikkaansa muita paremmin. (Burgoon ym. 1994: 243-244, 390.) Voidaan siis arvella, että myös

tulkkien välillä on yksilökohtaisia eroja siinä, kuinka he tulkitsevat puhujien nonverballiikkaa ja kuinka paljon ja millaisin elein he elehtivät itse.

Kulttuurienväliset erot ovat väistämätön osa kulttuurienvälistä viestintää, ja näin myös osa tulkaustoimintaa. Mitä sujuvammin yksilö omaksuu kielen, sitä sujuvammin hän myös ymmärtää ja käyttää kyseisen kulttuurin tunteenilmaisuja (Burgoon ym. 1996: 223). Nonverbaalista viestintää voidaan ymmärtää ja tulkita väärin, ja siinä on paljon kulttuurisidonnaisia piirteitä. Kinetiikan eri osa-alueista symbolit ovat ryhmä, jossa on selkeitä eroja eri kulttuurien välillä. Eri kulttuureissa käytetään samanlaisia liikkeitä aivan erilaisissa merkityksissä. Esimerkiksi pään nyökäytys merkitsee "ei" joissakin kulttuureissa ja "kyllä" toisissa. Tehostajissa on havaittu eroja lähinnä japanilaisen, arabialaisen ja länsimaisen kulttuurin välillä. Esimerkiksi eurooppalaisissa ja amerikkalaisissa kulttuureissa kasvojen peittäminen osittain tai kokonaan on seurausta stressistä tai halusta katkaista ulkoisten ärsykkeiden virta, kun taas japanilaisessa kulttuurissa kasvojen peittämisen tarkoitus on estää kasvojen ilmeen välittymistä katsojalle. Katseesta puhuttaessa suurimmat kulttuurienväliset erot koskevat katsekontaktin yleisyyttä ja keskittymistä kuulijan silmiin. Brittiläiset esimerkiksi katsovat puhujaa enemmän kuin amerikkalaiset, jotka katsovat useammin pois päin. Kasvonilmeissä ja niiden käytössä taas on eroja erityisesti kollektiivisten ja individualististen kulttuureiden välillä. (Burgoon ym. 1996: 217–223.)

2.3. Eleet ja puhe: eri sukua, samaa maata?

Eleiden ja puheen yhteydestä on esitetty monenlaisia teorioita. Visuaalista havaitsemista ja hahmopsykologiaa tutkinut Arnheim (1969: 117) esittää, että eleet kuvaavat ajatuksia ja painottavat tärkeimpiä seikkoja. Hän huomioi, että kuvaavat eleet usein kuvaavat asian tai esineen jotakin tiettyä ominaisuutta tai ulottuvuutta, esimerkiksi suurta kokoa tai tietynlaista muotoa. Muita ominaisuuksia ei kuvata, mutta konteksti kertoo, mitä ele kuvaa. Esimerkiksi puhuja voi sanoa: "Näin siellä elefantin" ja levittää kätensä sivuille kuvatakseen näkemänsä eläimen suurta kokoa, ja kuulija päättelee kontekstista, että ele viittaa nimenomaan norsuun. Lisäksi samankaltaisella eleellä voidaan kuvata niin yllätyksen kuin kalansaaliinkin suuruutta, tai autojen ja mielipiteiden yhteentörmäystä, eli

fyysisten objektien ja abstraktien asioiden ominaisuuksia kuvataan samalla tavoin. McNeill (1992: 267) huomauttaa, että vaikka Arnheim ensimmäisten joukossa kiinnitti huomiota eleiden ja ajatusten väliseen kiinteään suhteeseen, hänen näkemyksensä mukaan nimenomaan kuvat ja eleet toimivat ajatusten välittäjinä, kun taas verbaalinen kieli ei onnistu välittämään ajatuksia yhtä onnistuneesti, vaan toimii lähinnä kuvien ja eleiden apuvälineenä ajatusten välittämisessä (ks. myös Arnheim 1969: 243–244).

McNeill itse on sillä kannalla, että eleet ja kieli ovat saman järjestelmän kaksi eri puolta, ja hän on kuvannut puheen kanssa yhtä aikaa ilmenevien eleiden ja puheen suhdetta laajasti. Hän huomauttaa, että pohdittaessa eleiden suhdetta puhuttuun kieleen on otettava huomioon, että eleet ja kieli välittävät merkityksiä eri tavoin. Kieli jäsentää ajatukset ja tapahtumat lineaarisesti, hierarkkisesti ja segmenteittäin, mikä merkitsee sitä, että kun halutaan ilmaista vaikkapa miehen istuutumista tuolille, tapahtuma jaetaan segmentteihin, jotka ovat esimerkiksi henkilö, tuoli, liike ja liikkeen suunta. Kielessä siis osat eli sanat muodostavat suurempia kokonaisuuksia eli lauseita. Eleissä suunta on päinvastainen, eli kokonaisuus määrittää osien merkityksen, ja lisäksi yksi ele voi yhdistää monta merkitystä. Esimerkiksi kissan juoksemista nuoralla voidaan kuvata viemällä kättä eteenpäin ja heiluttelemalla sormia. Kyseinen ele kokonaisuutena merkitsee juoksemista, mutta eleen erilliset osat eivät yksinään merkitse mitään, esim. pelkkä käden eteenpäin vieminen tai sormien heiluttelu eivät ole merkityksellisiä, kuten morfeemit tai sanat kielessä. Samalla yksi ele ilmaisee monta merkitystä, kuten tässä tapauksessa se+juoksee+nuoralla. (McNeill 1992: 19–20.) Ajatus on tässä sama kuin Arnheimilla, eli eleellä usein kuvataan vain tapahtuman tai asian yhtä osaa, ja konteksti tuo mukaan puuttuvat osaset.

McNeill jatkaa, että eleet eivät myöskään muodosta suurempia kokonaisuuksia eivätkä hierarkkista järjestelmää. Kielessä lauseenosat muodostavat lauseen, mutta eleet sen sijaan ovat yksittäisiä merkityskokonaisuuksia. Vaikka yhden lauseen aikana ilmenisi useampia eleitä, ne ovat itsenäisiä kokonaisuuksia, jotka kuvaavat osia lauseesta, eivätkä yhdessä muodosta suurempaa elettä. Lisäksi kielen erityisominaisuus kaksoisjäsenitys (*duality of patterning*) puuttuu eleistä. Kaksoisjäsenitys merkitsee sitä, että sanat eroavat toisistaan sekä merkityksen että äänneiden osalta. Kieltä voidaan

jäsentää sekä merkitysten että äänteiden kautta, ja sanojen merkitys on arbitraarista eli mielivaltaista; kerran on vain sovittu, että esimerkiksi äänneyhdistelmä ”koira” merkitsee tietynlaista nelijalkaista nisäkästä; sana itsessään ei millään tavoin kuvaa kyseistä eläintä (ks. Saussure 1959). Eleissä ei voida erottaa erillisiä jäsennyksiä, vaan eleet jäsentyvät vain yhdellä tavalla, eli merkityksen kautta. Eleen kineettinen muoto ei ole itsenäinen taso samoin kuin äänne on kielen taso, vaan eleen muodon määrittää sen merkitys, eli kun kuvaamme eleen merkitystä, kuvaamme sen muotoa. (McNeill 1992: 19–25.) Tämä merkitsee käytännössä sitä, että sama ele voi tarkoittaa monia asioita kontekstista riippuen, ja myös sitä, että ele saa merkityksen kontekstistaan, eli ilman kontekstia ei myöskään ele merkitse mitään.

Eleissä ei ole samanlaisia muodon standardeja kuin kielessä, vaan samaa asiaa voi kuvata monenlaisin elein. Lingvistisissä järjestelmissä sen sijaan on tietyt oikean muodon standardit, ja jos näitä ei noudata, puhetta ei tunnisteta kyseisen kielen puheeksi. Samaa asiaa kuvaavat eleet eri yksilöiden tuottamina ovat kyllä usein samanlaisia, mutta tämä johtuu kuvattavasta asiasta, ei standardista. Samaa asiaa voi siis kuvata erilaisilla eleillä, ja eri kieliä puhuvien ihmiset eleet poikkeavat toisistaan yhtä paljon tai vähän kuin samaa kieltä puhuvien. (McNeill 1992: 12.)

Näistä eroista huolimatta McNeill (1992) esittää, että eleet ja kieli ovat samaa järjestelmää, ja tuo esille muutamia huomioita, jotka puoltavat tätä näkemystä. Eleet ensinnäkin esiintyvät vain yhtä aikaa puheen kanssa; symbolisia eleitä ja pantomiimia voidaan esittää hiljaisuudessa, mutta valtaosa muista eleistä esiintyy puheen kanssa yhtä aikaa, ja vieläpä miltei aina puhujan tuottamina. Eleiden tuottaminen ja puhujan roolin omaksuminen näyttävätkin liittyvän toisiinsa. Yhtä aikaa ilmenevät eleet ja puhe lisäksi ilmaisevat samoja tai miltei samoja asioita semanttisesti, ja suorittavat samat pragmaattiset funktiot; ikoniset eleet ilmenevät yhtä aikaa konkreettisia kohteita kuvaavien suullisten ilmausten kanssa, kun taas metaforiset eleet ilmenevät abstrakteja asioita kuvaavan puheen aikana. Eleet ja puhe myös tapahtuvat synkroniassa eli täysin samanaikaisesti; puhuja ilmaisee saman asian yhtä aikaa puheessa ja eleessä. Eleet ja puhe lisäksi kehittyvät lapsilla yhtä aikaa; ensin tulevat konkreettiset osoitukset ja tietyt ikoniset eleet, myöhemmin seuraavat muut ikoniset eleet, iskut, metaforiset eleet ja

viimeisimmäksi abstraktit osoitukset. Kehityspolkukin on molempien kohdalla samanlainen, eli konkretiasta abstraktiin. (McNeill 1992: 19–25.)

2.4. Eleiden tehtävä puheen tuottamisessa

Puheen ja elehtimisen tutkijat ovat todenneet, että puheen tuottaminen itsessään on monitahoinen prosessi, ja että puheen kanssa yhtä aikaa ilmenevien eleiden tuottaminen on osa tätä prosessia. Puheen ja elehtimisen yhteyden viimeaikaiset tutkimukset tarjoavat kaksi vaihtoehtoista selitystä sille, miksi ihminen elehtii puhuessaan. Samojen selitysten voidaan ajatella selittävän myös sitä, miksi sekä puhujat että tulkit elehtivät puhuessaan. Seuraavaksi esitellään lyhyesti kyseisiä tutkimuksia.

Puheen tuottamisen ja elehtimisen välistä yhteyttä on tutkittu paljon. Esimerkiksi aivovauriopotilaiden tutkimukset tukevat olettamusta, jonka mukaan elehtiminen ja puheen tuottaminen ovat yhteydessä toisiinsa. Afasiasta eli puheen ymmärtämisen ja tuottamisen häiriöstä kärsivillä ihmisillä eleiden käytön vaikeudet ovat suorassa yhteydessä puheen tuottamisen ongelmiin: Brocan afasiasta kärsivien puhe on ns. sähkösanomapuhetta, eli he tuottavat pienempiä puheen yksiköitä, mutta eivät kykene yhdistämään niitä lauseiksi. Heidän elehdintänsä koostuu vastaavasti lähinnä ikonisista eleistä, jotka kuvaavat yksittäisiä asioita, mutta metaforisia eleitä ja lauseita rytmittäviä eleitä ei esiinny juuri lainkaan. (Krauss ja Hadar 1999: 11–13; McNeill 1992: 24–25.)

Puheen tuottaminen on tiedonkäsittelyn kannalta vaativa prosessi. Puheen tuottamista voidaan havainnollistaa Leveltin (1989: 9–13) kolmivaiheisen mallin avulla, jonka pohjalta on luotu puheen ja eleiden yhteyttä koskevia hypoteeseja. Kyseisessä mallissa puheen ajatellaan koostuvan kolmesta vaiheesta: käsitteellistämisestä (*conceptualization*), viestin muodostamisesta (*formulation*) ja artikulaatiosta (*articulation*). Käsitteellistämisen aikana puhuja valitsee muististaan tai ympäristöstä tarvitsemansa tiedot viestin tuottamiseksi. Käsitteellistämisen tuloksena on esikielellinen viesti, jonka puheentuotannon muut vaiheet työstävät varsinaiseksi puheeksi. Muodostusvaiheessa valitaan puheeseen sisältyvät yksittäiset sanat ja järjestetään ne lauseiksi. Lisäksi sen aikana muodostetaan sanojen fonologinen

esitysmuoto sekä suunnitellaan niiden artikulointi. Puheentuotannon viimeisen vaiheen eli artikulaation aikana tuotetaan edellisissä vaiheissa valmiiksi muotoiltu viesti äänteiksi.

Puheen tuottamisen ja eleiden yhteyden tutkimuksessa on viime vuosina noussut esiin kaksi pääsuuntausta, sanojen hakemisen hypoteesi (*lexical retrieval hypothesis*) ja informaation järjestämisen hypoteesi (*information packaging hypothesis*). Sanojen hakemisen hypoteesi olettaa, että eleiden pääasiallinen tehtävä on helpottaa sanojen hakua muistista. Tämän hypoteesin mukaan eleet auttavat puhujaa hakemaan tarvittavan sanan muististaan motorisen liikkeen kautta. Toisin sanoen eleet toimisivat modaliteettien välisenä ”virittäjänä” eli priiminä (*cross-modal prime*). (Ks. Krauss ym. 1996, Krauss ja Hadar 1999, Krauss ym. 2000). Informaation järjestämisen hypoteesin mukaan eleet auttavat puhujaa käsitteellistämään tietoa. Tämä hypoteesi esittää, että eleet auttavat puhujaa järjestämään tilaan liittyvää informaatiota sopiviksi yksiköiksi, jotka helpottavat puheen jäsentämistä. Toisin sanoen puhuja järjestää ja koodaa ympäristöstä saatua avaruudellista informaatiota eleiden avulla. Informaation järjestämisen hypoteesin mukaan eleet siis ovat osa ajattelua, käsitteellistämistä ja verbaalisen ilmaisun jäsentämistä. (Ks. Kita 2000, Alibali ym. 2000, Hostetter ja Alibali 2004, Hostetter ym. 2007.)

Hostetter ym. (2007: 316) havainnollistavat hypoteesien eroa seuraavasti: Sanojen hakemisen hypoteesi olettaa, että jos puhuja esimerkiksi kuvailee taloa esittävää piirustusta ja muodostaa käsillään talon kattoa imitoivan muodon, tämän ajatellaan helpottavan sanan ”kolmio” hakemista muistista. Sanojen hakemisen hypoteesissa eleet nähdään toimimassa vasta puheen tuottamisen tasolla, kun ajattelutyö viestin muodostamiseksi ja jäsentämiseksi on jo tehty. Leveltin puheen tuottamisen mallissa eleet osallistuisivat siis muotoiluvaiheeseen, jossa haetaan ja valitaan puheeseen sisältyvät yksittäiset sanat. Informaation järjestämisen hypoteesi puolestaan esittää, että jos puhuja esimerkiksi kuvailee piirustusta talosta ja muodostaa käsillään talon kattoa imitoivan muodon, tämän ajatellaan auttavan puhujaa hahmottamaan, että kuvan voi jäsentää kolmioksi ja sen alapuolella olevaksi neliöksi. Ajatuksena on, että eleet osallistuisivat puheen tuottamisen ensimmäisen vaiheeseen eli käsitteellistämiseen, jossa muotoillaan esiverbaalinen viesti.

Tutkimuksia puheen ja eleiden yhteydestä on tehty runsaasti, ja tutkijat ovat tulkinneet tuloksia molempien hypoteesien eduksi. Tutkimusten tuloksille yhteistä on se, että ne kaikki tukevat ajatusta puheen tuottamisen ja eleiden välisestä yhteydestä. Nämä tutkimukset auttavat ymmärtämään, miksi sekä tulkit että puhujat elehtivät tuottaessaan puhetta.

3. Nonverbaaliikka ja tulkkaus

Puhe ja puhetta kuvaavat eleet heijastelevat puhujan ajatusten eri puolia, minkä vuoksi kuulijan tulee ottaa sekä puhe että eleet huomioon, jotta puhujan ajatus tulisi ymmärretyksi mahdollisimman monipuolisesti (McNeill 1985: 353). Koska tulkin tehtävä on välittää viesti yli kieli- ja kulttuurirajan (ks. esim. Hietanen 2004), tulisi hänen ottaa huomioon myös puhujan nonverbaaliset viestit, jotka voivat paitsi täydentää verbaalista viestiä, myös vaihdella kulttuurin mukaan. Poyatos (1987: 235) tähdentää, että taitava kääntäjä tai tulkki ei voi jättää nonverbaalia viestintää huomiotta.

3.1. Katsaus aiempaan tutkimukseen

Tulkkauksen tutkimuksessa erityisen suosittua on perinteisesti ollut simultaanitulkkauksen tutkiminen, koska simultaanitulkkauksessa on useita tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia tekijöitä. Tutkijoita ovat kiehtoneet esimerkiksi simultaanitulkin suorittama samanaikainen puhuminen ja kuunteleminen sekä ulkopuolelta määräytyvä puhenopeus ja puheen sisältö. Konsekutiivitulkkaustakin on tutkittu eri näkökulmista, mutta yleensä on keskitytty muistamisen ja muistiinpanojen väliseen suhteeseen. (Vuorikoski 2004: 319.) Nonverbaaliikka ja tulkkaus on erittäin laaja aihe, josta on tehty tutkimuksia eri näkökulmista, mutta lähes poikkeuksetta on keskitytty simultaanitulkkaukseen. Kaikki seuraavaksi esiteltävät tutkimukset koskevat tämän vuoksi nimenomaan simultaanitulkkausta ja nonverbaaliikkaa.

Intonaation vaikutusta simultaanitulkkauksen koettuun laatuun on tutkittu useampaankin otteeseen. Esimerkiksi Collados Aís (2002) selvitti tutkimuksessaan tulkin intonaation vaikutusta siihen, kuinka laadukkaana kuulijat pitivät simultaanitulkkausta. Tutkimuksen mukaan eläväinen intonaatio parantaa puhujan arviota tulkkeesta. Collados Aísin mukaan simultaanitulkin tulisikin vapaasti voida ”parantaa” puhujan puhetapaa, eli käyttää vivahteikasta intonaatiota, vaikka puhuja puhuisikin monotonisesti. Myös Zwischenberger ja Pöchhacker (2010) havaitsivat simultaanitulkkauksen laatua koskevassa tutkimuksessaan, että eläväinen intonaatio parantaa kuulijoiden mielipidettä tulkkauksesta.

Rennert (2008) taas on tutkinut muutamalla tulkilla, onko puhujan nonverbaliikan näkemisellä vaikutusta simultaanitulkkeen sujuvuuteen. Rennertin tutkimustuloksissa ei havaittu olevan selkeää vaikutusta sillä, näkeekö tulkki puhujan vai ei, mutta tulkit kertoivat kyselylomakkeella tunteneensa ahdistusta näköyhteyden puuttumisesta ja pelänneensä, että jotain olennaista jäisi heiltä huomaamatta. Johtopäätöksenä Rennert huomauttaa, että näköyhteys puhujaan näyttäisi vähentävän tulkin stressiä, koska nähdessään puhujan tulkki saa suuren osan informaatiota kahta reittiä: sekä kuulon että näön kautta. Myös Bühlerin (1985) tutkimuksessa konferenssitulkit kertoivat näköyhteyden puhujaan olevan tärkeä tulkkeen onnistumisen kannalta.

Lammi (2012) kertoo Carolin Adamin tutkimuksesta, jossa Adam tarkastelee tutkimuksessaan simultaanitulkkien elehdintää McNeillin elekategorioiden avulla. Alustavien tulosten mukaan kaikki tutkimukseen osallistuneet simultaanitulkkiopiskelijat käyttivät eleitä tulkatessaan, mutta eleiden määrä ja muoto vaihtelivat yksilökohtaisesti. Syke-eleitä tuntui esiintyvän erityisen paljon, ja ikonisia ja metaforisia eleitä oli myös runsaasti. Ikoniset eleet esiintyivät usein ennen eleen kuvaileman sanan lausumista. Tämä voi Adamin mukaan tarkoittaa, että asian kuva on jo tulkin mielessä, kun tämä vielä etsii tarvittavaa sanaa. Tulkit käyttivät syke-eleitä etenkin painotettavien sanojen ja tavujen kohdalla, mutta myös taukojen aikana ja tulkin epäröidessä tai korjatessa tulkettaan. Adamin mukaan tämä voi merkitä, että eleet auttaisivat tulkkia sanan etsimisessä muistista.

Puhujien elehdinnän vaikutusta tulkkien eleisiin on tutkittu vähän. Galvão ja Rodrigues (2010) ovat tapaustutkimuksessaan vertailleet simultaanitulkin ja puhujan verbaalista ja nonverbaalista viestintää ja muun muassa arvioineet, toistuivatko puhujan eleet tulkin eleissä. He tutkivat tulkin ja puhujan viestintää lukuisten pienten videoklippien muodossa, ja keskittyivät eleisiin ja prosodiaan. Galvão ja Rodrigues esittelevät alustavina tuloksina eleiden osalta, että tulkki näytti toistavan puhujan käsillä tekemiä eleitä jonkin verran. He toteavat myös, että kun tulkki ei toistanut puhujan jotakin sanaa painottavaa elettä, hän painotti samaa sanaa muulla tavoin, esimerkiksi äänenpainoa muuttamalla.

3.2. Ohjeistuksia nonverballiikan käytöstä

Kun mietitään, millaisia erilaisia mahdollisuuksia tulkilla on suhtautua puhujan nonverballiikkaan tulkkaustilanteessa, huomataan, että vaihtoehtoja on monia. Tulkkaustilanteessa voi käydä esimerkiksi niin, että puhuja ilmaisee myöntymystä hymyilemällä, nyökyttelemällä ja äännähtämällä samaan aikaan "mmm". Tällaisessa tilanteessa tulkki voi joko toistaa puhujan äänelliset ilmaisut ja kinetiikka alkuperäisten kaltaisina, kääntää ne sanallisiksi, tai tarvittaessa muuttaa ne kohdekulttuurin nonverballiikkaa vastaaviksi. Poyatos (1987: 239) tähdentää, että on tärkeää miettiä, miten tulkin tulisi toimia tällaisissa tilanteissa, koska erilaiset ratkaisut johtavat erilaiseen tulkkaustyyliin ja kuulijan erilaiseen tulkintaan puhujasta.

Englund-Dimitrova (1991: 38) toteaa, että nonverbaalisella viestinnällä on tietty asema tulkkauksessa. Yksikielisessä keskustelussa nonverbaalinen viestintä on tärkeässä osassa keskustelun rakenteen ja ymmärtämisen kannalta, edellyttäen, että nonverbaalinen viestintä tapahtuu sopusoinnussa puheen kanssa. Tulkatussa keskustelussa tietty nonverbaalinen ilmaus voi periaatteessa tulla esiin kahdesti: ensin alkuperäisessä puheessa, sitten toisen kerran tulkkeessa. Keskustelun osapuolilla on siis mahdollisuus huomata tietty ilmaus kahdesti. Se osapuoli, joka ei ymmärrä puhuttavaa kieltä, ei kuitenkaan luultavasti ymmärrä myöskään puheen lomassa ilmeneviä nonverbaalisia viestejä, koska hän joutuu tulkitsemaan ne irrallaan verbaalisesta viestistä. (Mts: 38.) Nonverbaalisen viestinnän välittyminen edes jossain määrin kuulijalle on siis tulkin vastuulla. Englund-Dimitrovan (1991: 39) mukaan onkin kohtuullista olettaa, että tulkki voi välittää osan puhujan nonverbaalista viestinnästä, mutta ei kuitenkaan kaikkea. Esimerkiksi vaatteiden välittämät viestit ovat mahdottomia sisällyttää tulkkeeseen.

Kovin tarkkoja tai käytännönläheisiä ohjeita nonverballiikan suhteen ei tulkeille kuitenkaan ole tarjolla. Esimerkiksi Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton Asioimistulkin ammattisäännösten kohdassa 10 ohjeistetaan tulkkeja seuraavasti: "Tulkki pyrkii kattavaan tulkkaukseen, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta. Tulkin tehtävä on välittää kielelliset sekä kulttuurisidonnaiset ei-kielelliset viestit

mahdollisimman kattavasti ja sisällöllisesti muuttumattomina.” (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto, 2002.) Hyvin vähän on kuitenkaan tutkittu sitä, onko tulkin ylipäättään mahdollista havainnoida säännöstössä mainittuja ”kulttuurisidonnaisia ei-kielellisiä viestejä” puhumattakaan siitä, miten niiden välittäminen ”mahdollisimman kattavasti ja sisällöllisesti muuttumattomina” onnistuu käytännössä.

Myös Viaggio (1997) toteaa yleisellä tasolla, että simultaanitulkkien on tärkeää olla tietoisia puhujan nonverbaliikan olemassaolosta ja sen välittämistä viesteistä. Viaggion mukaan tulkin tulisi sisällyttää puhujan kinetiikan ja äänen sävyjen välittämät viestit tulkkeeseen. Hän lisää myös, että tulkin tulee myös ottaa huomioon kuulijoiden nonverbaliikka ja sen kautta saatava palaute tulkkeesta. Viaggiokaan ei kuitenkaan anna esimerkkejä siitä, kuinka kinetiikan ja äänen sävyjen välittämät viestit käytännössä tulisi ottaa huomioon. Poyatos (1987: 235–236) puolestaan toteaa, että tulkin on mahdotonta välittää koko viestiä pelkkiä sanoja käyttäen, koska puhuja ilmaisee viestinsä sanojen lisäksi äänellisen ilmaisun ja kinetiikan avulla. Kuten edellä mainituista esimerkeistä käy ilmi, usein tulkeille suunnatut ohjeet nonverbaliikan suhteen on hyvin ylimalkaisia, eivätkä anna käytännön neuvoja erilaisiin tilanteisiin.

Myöhemmässä teoksessaan Poyatos (2002) kuitenkin antaa myös yksityiskohtaisia neuvoja tulkin nonverbaliikan suhteen, ja olen tähän poiminut hänen ohjeitaan kinetiikan osalta. Jos puhujan nonverbaali viestintä tuo lisäinformaatiota puheeseen esimerkiksi eleen kautta, tulkin tulisi tehdä samaa tarkoittavat eleet. Jos taas puhujan kinetiikka tukee sanottua, eli ei välttämättä tuo mitään uutta tietoa mutta kuitenkin välittää vaikkapa asennetta, tulkin olisi yleensä hyvä välittää tällainen asenne joko vastaavalla nonverbaliikalla, tai muutamalla ylimääräisellä sanalla. (Poyatos 2002: 281.) Poyatosin mielestä näyttäisi siis olevan tulkin omassa harkinnassa, milloin tällaisen puhetta tukevan kinetiikan tulisi toistua vielä tulkkeessakin; kenties silloin, kun kinetiikan tuki on erityisen selvää ja voimakasta. Poyatos jatkaa, että kun kinetiikka toistaa verbaalisen viestin, tulkin tulisi kääntää kineettinen viesti kohdekulttuuriin ja tehdä itse esim. vastaavat eleet. Jos taas kinetiikka korostaa sanottua vaikkapa siten, että puhuja sanoo ”kyllä” ja pyyhkäisee ilmaa nyrkkiin puristetulla kädellä rinnan korkeudella, tulkin tulisi sisällyttää kyseinen korostus verbaaliseen tulkkeeseen, jos kohdekultuurissa ei ole

vastinetta juuri tälle eleelle. (Poyatos 2002: 281–282.) Poyatos näyttäisi siis ajattelevan, että sekä puhetta tukevat että korostavat nonverbaaliset viestit tulee sisällyttää tulkkeeseen, joko sanallisina tai nonverbaalisina. Lisäinformaatiota välittävät tai verbaalin viestin toistavat nonverbaaliset viestit tulisi toistaa nonverbaalisina, käännettyinä kohdekuultuuriin.

Joskus nonverbaalinen viesti voi ikään kuin vähentää sanotun viestin tehoa, esimerkiksi puhuja voi ilmaista myöntymystä sanallisesti, mutta innottomuutta nonverbaalisesti. Tässä Poyatos kysyy, eikö tulkin tulisi myös tällaisissa tilanteissa todenmukaisesti välittää puhujan viesti ja käyttää tulkkeessa vastaavaa nonverbaalista rakennetta. Puhujan nonverbaalinen viesti voi myös olla täysin ristiriidassa hänen puheensa kanssa. Tällaiseen tilanteeseen Poyatos ei ota suoraan kantaa vaan pohtii, tulisiko tulkin vain välittää puhuttu viesti sana sanalta, eikä huomioida ristiriitaista nonverbaalista viestiä. (Poyatos 2002: 282.)

Poyatos (2002: 283) mainitsee myös, että puhuja voi yrittää nonverbaalilla muuttaa verbaalisen viestin merkitystä, tai puheella peitellä vahingossa tehtyä eleitä, joka paljasti jotakin, mitä puhuja ei olisi halunnut paljastaa. Puhuja saattaa myös käyttää paljon nonverbaalista viestiä puheen sijaan, jolloin tulkin tulee käyttää tulkkeessaan verbaalisia kohdekielisiä vastineita. Tulkki ei voi olettaa, että kuulija ymmärtää puhujan nonverbaalisen viestin oikein. Puhuja voi myös korvata sanoja nonverbaalilla, esimerkiksi matkia poran liikettä käsillään, koska ei muista oikeaa ilmaisua. Hän saattaa myös käyttää kiertoilmaisua sen sijaan, että käyttäisi täsmällistä ilmaisua. Näissä tilanteissa Poyatos neuvoo käyttämään täsmällistä ilmaisua, ”sanomaan, mitä puhujan olisi pitänyt sanoa”.

Kuten sanottua, tutkimuksia tulkin ja puhujan nonverbaalisen viestin suhteesta on tehty vain vähän, joten on vaikea sanoa, miten hyvin tässä käsitellyt ohjeistukset toteutuvat todellisissa tulkkaustilanteissa. Tarkastelen päätelmissä lyhyesti, kuinka ne tämän työn aineistossa toteutuvat.

3.3. Puhujan eleet tulkin tiedonkäsittelyssä

Tässä alaluvussa tehdään katsaus ihmisen tarkkaavaisuuden ja muistin toimintaan, ja

tarkemmin tulkin tiedonkäsittelystä tehtyyn malliin. Näiden tarkastelu valottaa sitä, onko tulkin ylipäättään mahdollista kiinnittää huomiota sekä puhujan puheeseen että tämän elehdintään. Lisäksi käsitellään sitä, millä tavalla puhujan eleet voivat helpottaa tulkin työtä, eli kuinka puhujan nonverbaalikka voi auttaa tulkkia ymmärtämään ja muistamaan puhujan viestin.

3.3.1. Puhujan eleiden prosessointi tulkin tiedonkäsittelyssä

Konsekutiivitulkkausessa tulkin tehtävänä on yhtäaikaisesti kuunnella puhetta, painaa kuultua mieleensä ja lisäksi tehdä muistin tueksi muistiinpanoja, jos kyseessä on pitkä tai hankala puhejakso (ks. esim. Hietanen 2004: 287). Toisin sanoen tulkin tulee pystyä keskittymään yhtä aikaa useampaan tehtävään.

Ihmisen ajatellaan valikoivan tiettyjä asioita tietoisesti käsiteltäviksi tarkkaavaisuuden avulla. Tarkkaavaisuuden toiminnasta on olemassa monenlaisia teorioita, jotka eroavat toisistaan etenkin siinä, kuinka ne olettavat ihmisen suodattavan ympäristöstä tulevaa tietoa (ks. tarkemmin Eysenck, 291–296). Kaikille tarkkaavaisuusteorioille on yhteistä se, että tarkkaavaisuuden ajatellaan toimivan eräänlaisena suodattimena ihmisen tietoisuuden ja ulkoisten ärsykkeiden välillä.

Kun ärsykkeet pääsevät tarkkaavaisuuden muodostaman suodattimen läpi tietoiseen käsittelyyn, niitä käsitellään ihmisen työmuistissa. Tulkki prosessoi tietoa työmuistissa, tallettaa sitä pitkäkestoiseen muistiin ja palauttaa sieltä tietoa takaisin työmuistiin. Baddeleyn (2000) tunnettu malli ihmisen työmuistista sisältää neljä osatekijää, jotka ovat keskusyksikkö (*central executive*) sekä alavarastot nimeltään fonologinen kehä (*articulatory loop*), visuospatiaalinen lehtiö (*visuo-spatial sketchpad*) ja episodinen puskuri (*episodic buffer*). Keskusyksikkö valvoo alavarastoissa tapahtuvia prosesseja ja ohjaa prosessointikapasiteettia tarvittaviin tehtäviin. Kolmen alavaraston tehtävänä on säilyttää informaatiota lyhyen aikaa. Fonologinen kehä säilyttää kuulon kautta saatavaa tietoa fonologisessa muodossa (esim. puheena), ja visuospatiaalinen varasto, jota yleisesti kutsutaan myös visuospatiaaliseksi lehtiöksi, puolestaan säilyttää näkö- ja tilainformaatiota. Episodinen puskuri ylläpitää multimodaalisia muistiedustuksia.

Työmuistin alavarastojen toimintaa koskevat tutkimukset ovat mielenkiintoisia sen

kannalta, onko puhujan eleiden ylipäättään mahdollista toistua tulkkeissa. On havaittu, että jos koehenkilöä pyydetään suorittamaan yhtä aikaa kahta visuaalista tehtävää, jotka molemmat kuormittavat visuospatiaalista lehtiötä, tehtävien suorittaminen vaikeutuu. Jos sen sijaan toinen tehtävä on visuaalinen ja toinen fonologinen, eli jos tehtävät kuormittavat eri alavarastoja, tehtävien suorittaminen sujuu virheettömämmin. Sama koskee molempia alavarastoja: kun koehenkilöä pyydettiin suorittamaan yhtäaikaaisesti kahta fonologista tehtävää, suoritus sisälsi enemmän virheitä kuin silloin, kun toinen tehtävistä oli visuaalinen. (Hunt ja Ellis 2004: 127–128, 131.) Tutkimukset viittaavat näin ollen siihen, että kuulon kautta tulevaa tietoa käsittelevälle fonologiselle silmukalle ja nähtyä informaatiota käsittelevälle visuospatiaaliselle lehtiölle on työmuistin toiminnassa varattu omat kapasiteettinsa. Koska puhetta prosessoidaan fonologisessa silmukassa ja eleitä eli visuaalista informaatiota puolestaan käsittelee visuospatiaalinen lehtiö, ihminen kykenee keskittymään yhtä aikaa sekä puhujan eleisiin että tämän puheeseen. Työmuistin toiminnasta tehdyt tutkimukset selittävät tällä tavoin osaltaan sitä, miksi tulkki kykenee prosessoimaan yhtä aikaa puhujan eleitä ja puhetta.

Lakinin (2006) mukaan nonverbaalisen viestinnän taustalla on todennäköisesti paljonkin automaattista, melko tiedostamatonta prosessointia. Hän huomauttaa, että ihmisen tietoiset kognitiiviset resurssit ovat rajalliset, ja siksi on epätodennäköistä, että niistä riittäisi kapasiteettia käsittelemään kaikkea nonverbaalista viestintää tietoisesti. Lisäksi ihmiset kiinnittävät enemmän huomiota verbaaliseen viestiin ja keskittyvät siihen enemmän kuin nonverbaaliseen, koska verbaalinen viestintä on suurimmaksi osaksi tietoista. Nonverbaalisetkin viestit kuitenkin prosessoidaan kognitiivisesti jollain tasolla, koska nonverbaalinen viestintä säätelee viestintää tehokkaasti. Ei voida olettaa kaiken nonverbaalisen viestinnän tapahtuvan automaattisesti, koska nonverbaalisen viestinnän havainnoinnin määrää voidaan tietoisesti kasvattaa tai kontrolloida. (Lakin 2006: 60–63, 71.)

3.3.2. Puhujan eleiden merkitys tulkin tiedonkäsittelyssä

Konsekutiivitulkin tiedonkäsittely koostuu monesta eri osasta ja vaatii tulkilta erilaisten tehtävien yhtäaikaista suorittamista. Gile (1997) kuvaa konsekutiivitulkin tiedonkäsittelyä

kehittelemänsä tehtävämallin (*effort model*) avulla. Hänen mukaansa konsekutiivitulkkausta voidaan käsitellä kaksivaiheisena prosessina, johon kuuluvat kuunteluvaihe ja uudelleenmuotoilun vaihe. Kuunteluvaihe, eli prosessin ensimmäinen osa, voidaan jakaa pienempiin osatehtäviin: kuuntelemiseen, kuullun prosessointiin työmuistissa, muistiinpanojen tekemiseen ja edellä mainittujen tehtävien koordinointiin. Prosessin toinen osa on uudelleenmuotoilun vaihe, jossa tulkki tuottaa muistin ja muistiinpanojen avulla kohdekielisen puheen. Uudelleenmuotoiluvaihe voidaan jakaa tiedon muistista palauttamiseen, muistiinpanojen lukemiseen sekä tulkkeen tuottamiseen. Uudelleenmuotoiluvaiheen aikana tulkki voi itse määrätä kullekin osatehtävälle omistamansa ajan, kun taas kuunteluvaiheessa eri osatehtäviä suoritetaan yhtä aikaa. (Mts. 167.)

Kun katsotaan Gilen (1997) mallia tämän tutkimuksen näkökulmasta, voidaan sanoa, että puhujan eleiden heijastuminen tulkin eleisiin liittyy mallin molempiin vaiheisiin. Ensimmäisessä eli kuunteluvaiheessa tulkin tulisi kaikkien muiden tehtäviensä ohella havainnoida puhujan elehdintää, jotta puhujan eleet jollain tavalla voisivat heijastua tulkkeeseen. Jos ele tulee havaituksi kuunteluvaiheessa, sen on mahdollista vaikuttaa tulkin elehdintään uudelleenmuotoiluvaiheessa. Kun tarkastelee Gilen kuunteluvaihetta, vaikuttaa mahdolliselta, että tulkki vielä kuuntelemisen, kuullun prosessoimisen, muistiinpanojen tekemiseen ja edellä mainittujen tehtävien koordinoimisen lisäksi kykenisi tarkkailemaan puhujan elehdintää. Gilen mukaan nimenomaan kuunteluvaihe on kriittinen tiedonkäsittelyn kannalta, koska kuunteluvaiheessa eri osatehtävät kilpailevat prosessointikapasiteetista. Kun tarkastellaan Gilen mallia Baddeleyn (2000, ks. edellä) työmuistiteorian valossa, kuunteluvaiheen kriittisyyden voidaan ajatella perustuvan siihen, että tulkin on yhtä aikaa kuunneltava ja tehtävä muistiinpanoja. Koska sekä kuunteleminen että kuullun kirjoittaminen kuormittavat fonologista silmukkaa, on Gilen ajatus kuunteluvaiheen kriittisyydestä perusteltu myös työmuistin toimintaa koskevien tutkimusten valossa. Mutta onko tulkin lainkaan mahdollista vielä lisäksi seurata puhujan tekemiä eleitä ja painaa niitä mieleensä, kun jo kuuntelun ja muistiinpanojen tekemisen yhdistelmä tekee tästä vaiheesta hankalan tulkille? Baddeleyn työmuistimallin alavarastoja koskevan tutkimuksen mukaan eleiden

huomioiminen ja mahdollinen mieleen painaminen olisi mahdollista siitä syystä, että puhujan eleet ovat visuaalista informaatiota, eikä niiden seuraaminen näin ollen kuormittaisi samaa alavarastoa kuin kuuntelu ja muistiinpanojen tekeminen.

Voidaan pohtia, minkä vuoksi tulkki uhraa tiedonkäsittelykapasiteetista osan eleiden tarkkailuun, kun kuunteluvaihe on hankala jo ilmankin eleisiin keskittymistä. Yhden selityksen tarjoaa Ortonyn (1978 teoksessa Burgoon ym. 1996: 178) ajatus, jonka mukaan viestin ymmärtäminen perustuu siihen, että vastaanotettu viesti, joka koostuu verbaalisista ja nonverbaalisista vihjeistä, liitetään ennestään muistissa olevaan tietoon. Juuri vastaanotettua tietoa ymmärretään siis yhdistelemällä sitä aiempaan tietoon. Tutkimusten mukaan vaikuttaisi siltä, että puhujan elehdintä tehostaa viestin perille menoa ja myös helpottaa muistamista, koska jos puheen mukana esitetään myös eleitä, puhuja tarjoaa kuulijalle enemmän mahdollisuuksia liittää tietoa aiempaan tietoon ja myös palauttaa sitä mieleensä (ks. Burgoon ym. 1996: 179). Jones (1998: 35) puolestaan mainitsee erilaisista muistitekniikoista puhuessaan, että mieleen painamisessa tulkki voi käyttää apunaan puheen visualisointia, jossa tarkoituksena on kuvittaa mielessään puhujan puhe. Jos puhuja esimerkiksi painottaa olevansa kiinnostunut erityisesti hiilen, lasin ja kenkien maahantuonnista, nämä voi painaa mieleensä hiilikasan, juomalasin ja kenkäparin avulla. Voidaan ajatella, että myös puhujan tekemä ele voisi toimia puheen visualisoijana, jonka avulla puheen sisällön muistaa helpommin.

Eleistä on tutkimusten mukaan apua myös uudelleenmuotoiluvaiheessa, koska eleet näyttävät auttavan puheen sisällön muistamisessa. Burgoonin ym. (1996) mukaan osa nonverbaalisista elementeistä tallentuu muistiin osana kommunikaatiotapahtumaa ja toimii siten kontekstina verbaalisessa muodossa olevalle tiedolle. Nonverbaaliset elementit voivat siis auttaa verbaalisen viestin muistiin palauttamisessa, eli toisin sanoen nonverbaliikka voi auttaa muistamaan, mitä tietyssä tilanteessa sanottiin. Tutkimuksissa on lisäksi käynyt ilmi, että puheen sisältöä kuvaavat eleet auttavat mieleen palauttamista huomattavasti korostavia tai rytmittäviä eleitä enemmän. (Burgoon ym. 1996: 183–184.)

3.3.3. Muistiinpanojen rooli eleiden toistumisessa

Tulkki käyttää konsekutiivitulkkauksessa tukenaan usein muistiinpanoja. Muistiin merkitään yleensä puheen pääseikat ja siirtymät aiheesta tai pääseikasta toiseen, sekä puheessa mainittuja nimiä, numeroita ja listoja. Monet tulkit myös käyttävät symboleja eli kuvia, joilla on juuri kyseisen tulkin käytössä vakiintunut merkitys. Usein esimerkiksi nuolella ilmaistaan seurausta kahden asian välillä. Muistiinpano-oppaissa ei mainita puhujan eleistä erikseen, eikä niitä ole tapana merkitä muistiin (ks. esim. Gillies 2005, Jones 1998).

Muistiinpanojen tekeminen on Gilen (1997) mukaan konsekutiivitulkkille tärkeä tekninen taito. Muistiinpanojen tekeminen on kriittinen osa kuunteluvaihetta, koska muistiinpanoja tehdessä uusi tieto kasaantuu työmuistiin ja voi pahimmassa tapauksessa kadota. Jos muistiinpanotekniikka on tehokas ja toimiva, muille kuunteluvaiheen osa-alueille jää enemmän aikaa ja tiedonkäsittelykapasiteettia.

Tässä tutkimuksessa tulkit tekivät muistiinpanoja tulkkauksenvuorojensa aikana, mutta muistiinpanot eivät olleet saatavilla tutkimuksen tekoa varten. Koska eleitä ei yleisesti ole tapana merkitä muistiin, voidaan arvella, että muistiinpanoilla tuskin oli suoraa vaikutusta puhujan eleiden heijastumiseen tulkin eleissä. Epäsuoria vaikutuksia sen sijaan voidaan spekuloida: jos puhuja puheessaan on painottanut tiettyä sanaa tai asiaa eleellä, tulkki on hyvinkin saattanut merkitä kyseisen asian muistiin ja vielä vaikkapa alleviivata tai ympyröidä sen muistaakseen, että puhuja on painottanut kyseistä seikkaa. Palauttaessaan puhetta mieleensä tulkki on voinut muistiinpanomerkinnän kautta muistaa kyseisen kohdan puhujan esityksestä ja sen kautta muistaa myös puhujan tekemän eleen, jolloin eleen toistaminen olisi mahdollista. Koska tulkkauksella on monitahoinen prosessi, on vaikeaa sanoa, mikä on seurausta mistäkin, eli helpottaako puhujan kuvaava ele itsessään asian mieleen painumista ja tärkeimpien seikkojen poimimista ja muistiin merkitsemistä, vai auttaako muistiinpanomerkintä tulkkia muistamaan myös kyseisessä kohdassa tehdyn eleen.

3.4. Taipumus mukautua vuorovaikutuskumppanin nonverballiikkaan

Tässä tutkimuksessa vertaillaan puhujien ja tulkkien elehdintää ja selvitetään, muun muassa, käyttävätkö tulkit yhtä paljon tietynlaisia eleitä kuin puhujat. Useissa tutkimuksissa on vertailtu vuorovaikutustilanteen osapuolten nonverballiikkaa ja havaittu, että ihmisillä on taipumusta mukautua toistensa nonverballiikkaan vuorovaikutustilanteissa. Voidaan siis ajatella, että mahdollinen puhujan ja tulkin yhtenevä tietynlaisten eleiden käyttö liittyisi ihmisen luontaiseen taipumukseen sopeutua vuorovaikutuskumppanin nonverballiikkaan. Tulkkaustilanne poikkeaa tavanomaisista vuorovaikutustilanteista kuten keskusteluista siten, että puhuja ja tulkki eivät keskustele keskenään, vaan sen sijaan tulkki välittää puhujan puheen keskustelukumppanille tai yleisölle. Tästä huolimatta tulkki keskittyy puhujan puheeseen, ja samalla myös nonverballiikkaan, aivan yhtä tiiviisti tai jopa enemmän kuin tavanomaisen keskustelun osapuolet keskittyvät toistensa puheeseen, koska tulkin tehtävänä ei ole ainoastaan ymmärtää, vaan myös painaa puhe mieleensä ja kyetä välittämään se toisella kielellä puheenvuoron loputtua. Tästä syystä ihmisen nonverballiikkaa vuorovaikutustilanteessa tarkastelevat tutkimukset ovat osittain relevantteja myös tämän tutkimuksen kannalta.

Ihmisen taipumusta mukautua keskustelukumppanin nonverballiikkaan kutsutaan vuorovaikutuksen mukauttamiseksi (*interactional adaptation*), ja se voi ilmetä monenlaisissa muodoissa, joita ovat esimerkiksi vuorovaikutuskumppanin elehtimistiheyden ja taukojen pituuden jäljittely (*matching*), sekä visuaalisen käytöksen kuten asennon jäljittely (*mirroring*). Jos äänessä oleva keskustelukumppani madaltaa äkkiä ääntään, nostaa sormen huulilleen ja kertoo, että nyt täytyy puhua hiljempaa, keskustelun toinen osapuoli saattaa myös nostaa sormen huulilleen. Tämä on esimerkki visuaalisen käytöksen jäljittelystä. Jos vuorovaikutuskumppaneiden nonverballiikka muuttuu keskenään hyvin samanlaiseksi, ilmiötä kutsutaan käytöksen konvergenssiksi eli samankaltaistumiseksi (*convergence*). Käytöksen vastavuoroisuus (*reciprocity*) ilmenee siten, että molemmat osapuolet esimerkiksi nojautuvat toisiaan lähemmäksi kiinnostusta osoittaakseen. Nämä mukauttamisen muodot ovat relevantteja nimenomaan tavanomaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa osapuolet puhuvat toisilleen ja vastaavat toistensa puheenvuoroihin, eivätkä sen vuoksi suoraan liity tähän

tutkimukseen. Vuorovaikutuksen synkroniaa (*interactional synchrony*) sen sijaan voidaan soveltaa myös tulkkaustilanteisiin, koska se voi ilmetä joko yhtäaikaisesti, jolloin puhujan käytös heijastuu kuulijan käytökseen, tai perättäisesti, jolloin esimerkiksi ensimmäisen puhujan rytmittävien eleiden käyttö heijastuu toisen puhujan kyseisten eleiden käyttöön. (Burgoon ym. 1996: 353–354) Perättäisesti ilmenevä vuorovaikutuksen synkronia voisi osittain selittää puhujan eleiden määrien toistumista tulkkauksessa. Jos puhuja tekee paljon vaikkapa rytmittäviä eleitä, voidaan näiden tutkimusten valossa arvella, että se vaikuttaisi tulkkiin siten, että hänkin tekisi paljon rytmittäviä eleitä.

Aina vuorovaikutuksen mukauttaminen ei kuitenkaan johda vastapuolten käytösten samankaltaisuuteen, vaan vastapuolet saattavat myös muuttaa käytöstään juuri vastakkaisiin suuntiin. Vastapuolet saattavat myös epäonnistua mukauttamisessa täysin. (Burgoon ym. 1996: 354.) Tietoista mukauttamista voi estää yksilön henkilökohtainen vuorovaikutustyyli, jota yksilöt yleensä noudattavat johdonmukaisesti tilanteesta toiseen. Toinen syy mukauttamisen epäonnistumiseen voi olla nonverbaalisten taitojen puutteellisuus, mikä voi ilmetä siten, että yksilö ei osaa havainnoida tai tulkita keskustelukumppanin nonverbaaliikkaa, tai hallita omaansa. Myös tilanne tai viestintätilanteisiin liittyvät kulttuurierot voivat estää mukauttamisen. (Burgoon, Stern ja Dillman 1995 teoksessa Burgoon ym. 1996: 359.)

Yhdeksi syyksi jäljittelylle tutkijat nimeävät yhteisymmärryksen (*rapport*) tavoittelun. Yhteisymmärrykseen kuuluu suhteen luominen toiseen osapuoleen, mikä pitää yllä yhteistä osallistumista niin lyhyisiin yksittäisiin kanssakäymistilanteisiin, kuin myös usein toistuviin kanssakäymisiin. Yhteisymmärryksessä toimivat yksilöt tekevät yleensä yhteistyötä jonkin yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, ja yhteisymmärrys helpottaa päämäärään pääsemistä. Yhteisymmärrys luodaan toiminnan kautta ja sitä ylläpidetään toiminnan avulla, erilaisin signaalein ja vastareaktioin. Näihin signaaleihin ja reaktioihin vaikuttavat yksilön, kyseisen tehtävän tai tilanteen sekä ympäristön ominaisuudet. (Lakin 2006: 69, Tickle-Degnen 2006: 381–382.)

Nonverbaalin viestinnän havaitseminen ja sen mukaan toimiminen kanssakäymisessä on jatkuva kehäprosessi, joka koostuu signaalista, havaitsemisesta ja toiminnasta.

Yksilöiden välillä on eroja siinä, miten voimakkaasti he kokevat yhteisymmärrystä, kykenevät poimimaan relevanttia tietoa toisten viestinnästä tai ilmaisemaan omia sisäisiä kokemuksiaan. (Tickle-Degnen 2006: 383.) Eräässä tutkimuksessa myös todettiin, että empaattiset koehenkilöt jäljittelivät vuorovaikutustilanteessa toisen osapuolen käytöstä enemmän kuin ne koehenkilöt, jotka raportoivat harvemmin katsovansa asioita toisen osapuolen näkökulmasta. (Chartrand & Bargh 1999: 897–906.)

4. Nonverbaali viestintä: luokitteluja

Nonverbaalia viestintää on nonverbaaliikan tutkimuksen piirissä luokiteltu eri tavoin. Valitsin tähän tutkimukseen luokittelun pohjaksi Paul Ekmanin ja Wallace Friesenin (1969) sekä David McNeillin (1992) kehittämät luokittelut, koska ne ovat nonverbaaliikan tutkimuksessa kenties tunnetuimmat ja käytetyimmät. Ekmanin ja Friesenin luokittelu on nonverbaaliikan tutkimuksen kulmakiviä (ks. esim. Burgoon 1996, Kendon 2004), ja heidän luokittelunsa myötä termit *symboli* ja *tehostaja* on otettu laajasti käyttöön nonverbaaliikan tutkimuksessa. Ekmanin ja Friesenin kuuluisa luokittelu edustaa varhaisempaa tutkimusta, kun taas McNeillin luokittelu on tuorempi ja tarjoaa vertailupohjaa Ekmanin ja Friesenin luokittelulle. Lisäksi molempia on käytetty monissa nonverbaaliikkaa tarkastelevissa tutkimuksissa, mukaan lukien muutamien tulkkausalan tutkimukset (esim. Rennert 2008, Lammi 2012).

McNeill on keskittynyt jaottelussaan nimenomaan spontaaneihin, käsillä tehtäviin eleisiin, jotka ilmenevät yhtä aikaa puheen kanssa. Ekman ja Friesen kutsuvat kyseisiä eleitä *tehostajiksi*. Heidän jaottelunsa sisältää tehostajien lisäksi symboliset eleet, jotka ovat merkityksellisiä myös ilman puhetta, keskustelun säätelijät, joiden avulla ohjataan keskustelun kulkua, mukauttavat eleet, joilla kanavoidaan keskustelutilanteen aiheuttamia tuntemuksia, sekä tunteiden ilmaisut. Sekä Ekmanin ja Friesenin tehostajat että McNeillin käsillä ja päällä tehdyt, puheen kanssa yhtä aikaa ilmenevät eleet on jaoteltu sen mukaan, mikä niiden funktio on ja kuinka ne liittyvät eleen kanssa yhtä aikaa ilmaistuun verbaaliseen viestiin.

Tässä luvussa esitellään ensin lyhyesti tapoja, joilla eri tutkijat ovat luokitelleet nonverbaaliikkaa. Seuraavaksi keskitytään tarkastelemaan Ekmanin ja Friesenin sekä McNeillin luokitteluja, ja lopuksi esitellään tässä tutkimuksessa käytetty, itse luomani luokittelu, joka pohjautuu em. luokitteluihin.

4.1. Luokittelujen kehitys

Nonverbaaliikkaa on historian saatossa jaoteltu monilla tavoin ja monien kriteerien mukaan. Kriteereitä ovat olleet muun muassa nonverbaaliikan/eleiden tahdonalaisuus,

puheeseen liittyminen ja se, onko ele luonnostaan syntyvä vai tehdäänkö se sosiaalisten normien sanelemana. Esimerkiksi roomalainen retorikko Quintilianus jaotteli eleitä sen mukaan, missä päin vartaloa ne syntyivät. Käsillä tehtäviä eleitä hän luokitteli tarkemmin, myös funktion mukaan. Valistuksen aikana elänyt saksalainen tutkija Engel puolestaan kehitti monimutkaisen jaottelun mm. eleen tahdonalaisuuden ja sisällön mukaan. (Kendon 2004: 85–87.)

Kenties ensimmäinen eleiden ja puheen yhteyteen pureutunut 1900-luvun tutkija oli David Efron. Ekmanin ja Friesenin kuuluisa luokittelu pohjautuu hänen luokitteluunsa, ja sen vuoksi Efron on epäsuorasti vaikuttanut merkittävästi nonverbaaliliikkeen myöhempään tutkimukseen. Efronin luokittelussa tarkastellaan pääasiassa käsillä tehtyjä eleitä kolmesta näkökulmasta. Aikaan ja paikkaan keskittyvä näkökulma kuvaa eleitä niiden sisältämien liikkeiden kannalta, lingvistinen näkökulma käsittelee tapoja, joilla eleet välittävät merkityksiä, ja keskustelun näkökulma kuvaa eleiden vuorovaikutuksellisia funktioita. (Ks. tarkemmin Kendon 2004: 92–94.)

Poyatos (1987) on yksi tunnetuimmista nonverbaaliliikkeen ja tulkkauksen tutkijoista, ja myös hän on luokitellut nonverbaalia viestintää. Hänen luokittelunsa kattaa sekä kinetiikan että äänellisen ilmaisun, ja siihen kuuluu osittain samoja kategorioita kuin Ekmanin ja Friesenin luokitteluun. Poyatosin luokittelua ei kuitenkaan ole juurikaan käytetty tutkimuksissa, eikä se yksityiskohtaisuutensa vuoksi muutenkaan soveltunut tähän tutkimukseen.

4.2. Ekman ja Friesen

Ekmanin ja Friesenin (1969) esittelemässä luokittelussa kinetiikka on jaettu viiteen kategoriaan, jotka esitellään tässä seuraavaksi.

Tehostajat (*illustrators*) muodostavat kategorian, joka sisältää tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena olevat eleet. Tähän kategoriaan kuuluvat Ekmanin ja Friesenin määritelmän mukaan eleet, jotka ilmenevät yhtä aikaa puheen kanssa ja joiden tehtävänä on kuvata puheen sisältöä. Tehostajat ovat esimerkiksi käsillä tehtyjä eleitä tai pään liikkeitä. Ekman ja Friesen jakoivat tehostajat aluksi yhteensä kuuteen pienempään alakategoriaan, ja lisäsivät myöhemmin vielä kaksi uutta alakategoriaa. Korostajat

(*batons*) rytmittävät lausetta tai sanaa, kinetografit (*kinetographs*) imitoivat fyysistä toimintaa ja piktografit (*pictographs*) piirtävät puheenaiheen ääriviivat. Deiktiset liikkeet (*deictic movements*) osoittavat läsnä olevaa kohdetta (esim. ”tuo”, ”te”). Spatiaaliset liikkeet (*spatial movements*) osoittavat spatiaalisia suhteita, kun taas ideografit (*ideographs*) näyttävät ajatuksen kulun tai suunnan. (Ekman ja Friesen 1969: 68–70). Kaksi myöhemmin lisättyä alakategoriaa ovat rytmittävät liikkeet (*rhythmic movements*), jotka osoittavat tapahtuman rytmiä tai ajoitusta, ja emblemaattiset liikkeet (*emblematic movements*), jotka toistavat tai korvaavat puhuttuja sanoja (Ekman ja Friesen 1972: 60). Tehostajien alakategorioista korostajat, kinetografit, piktografit ja deiktiset liikkeet ovat taustalla tässä työssä käytetyssä luokittelussa. Ekmanin ja Friesenin mukaan tehostajia käytetään yleensä tietoisesti ja tarkoituksella, vaikkakin ehkä hieman vähemmän tietoisesti kuin symboleita. Tehostajat välittävät kulttuurisidonnaista tietoa ja voivat tilanteesta riippuen olla myös vuorovaikutuksellisia. Tehostajien käyttö opitaan kulttuurin sisällä. (Ekman ja Friesen 1969: 68–70.)

Ekmanin ja Friesenin luokittelun toinen kategoria eli symbolit (*emblems*) käsittää eleet, jotka voidaan suoraan kääntää sanoiksi. Esimerkkeinä tällaisista eleistä voidaan mainita vaikkapa ylös nostettu peukalo. Symbolisten eleiden merkitys vaihtelee eri kulttuureissa, ja niiden käyttö opitaan samalla tavoin kuin verbaalinen kieli. Symbolien käyttö ei ole sidoksissa puheeseen, vaan niitä voidaan käyttää joko irrallaan puheesta tai yhtä aikaa puheen kanssa. Symbolit ovat nonverbaalisista viesteistä helpoiten vastaanottajan tulkittavissa. Osa symboleista on arbitraarisia eli ne eivät kuvaa tarkoitustaan, kun taas toiset ovat kuvaavia. Ekman ja Friesen mainitsevat, että symbolien käyttö on miltei poikkeuksetta tietoista ja tarkoituksenmukaista, mutta toisaalta esimerkiksi vihastunut henkilö voi tiedostamattaan puristaa kätensä nyrkkiin, mikä viestii katselijalle raivoa. (Ekman ja Friesen 1969: 63–68.)

Ekmanin ja Friesenin luokittelussa on tehostajien ja symbolien lisäksi kolme muuta kategoriaa, jotka ovat säätelijät, mukauttavat eleet ja tunteen ilmaisut. Säätelijöiden (*regulators*) avulla säädellään keskustelun kulkua: nojaututaan ja katsotaan kohti ihmistä, jonka toivotaan puhuvan seuraavaksi, tai vastaavasti pois päin ihmisestä, jonka toivotaan lopettavan puheensa. Säätelijöitä voivat olla myös tunteenilmaisut ja

mukauttavat eleet, jotka viestivät puhujalle esim. kuulijan kyllästymistä. Miltei mikä tahansa vuorovaikutustilanteessa ilmenevä nonverbaalinen teko voi olla myös säätelijä, mutta Ekman ja Friesen määrittelevät säätelijöiksi ne, joiden tehtävä on *ainoastaan* säädellä. Säätelijöiden käyttö ei näytä olevan täysin tietoista, vaan niitä käytetään osin automaattisesti. Jos keskustelun kuuntelevaa osapuolta pyydetään pidättäytymään säätelijöiden käytöstä, puhuja häiriintyy tästä pahoin. Säätelijöiden käytön tietoinen lopettaminen on tutkimuksissa kuitenkin osoittautunut hankalaksi tehtäväksi. (Ekman ja Friesen 1969: 82–84.)

Mukauttaviin eleisiin (*self-adaptors*) kuuluvat esimerkiksi hiusten sukeminen ja kasvojen koskettelu. Mukauttavien eleiden tarkoitus on kanavoida vuorovaikutustilanteen aiheuttamaa hermostusta. Viidenteen kategoriaan kuuluvat tunteiden ilmaisut (*affect displays*) eli erilaiset tunnetta välittävät signaalit kasvoilla, äänessä, vartalossa ja kosketuksessa. Tunteiden ilmaisut välittävät enemmän henkilökohtaista tietoa kuin tehostajat tai symbolit, ja ne saavat osakseen paljon huomiota vuorovaikutuksen muilta osapuolilta. Tunteiden ilmaisut näkyvät eniten kasvoilla, ja emotiot (esim. onnellisuus, yllättyneisyys, pelko, suru) aiheuttavat tietynlaisia kasvojen lihasten liikkeitä. Ekman ja Friesen myös toteavat, että nämä liikkeet ovat universaaleja, eli eri kulttuurien edustajat pystyvät tunnistamaan kyseiset tunnereaktiot toisen kulttuurin edustajan kasvonilmeistä. (Ekman ja Friesen 1969: 71–73, 75–77, 82.)

Ekmanin ja Friesenin kategoriat ovat sittemmin saaneet osakseen kritiikkiä. Monet tutkijat ovat väittäneet, että toisin kuin Ekmanin ja Friesenin luokittelu antaa ymmärtää, viestintä on aina moniulotteista, ja että jokainen viestinnällinen toiminto palvelee yhtäaikaaisesti montaa tarkoitusta. Kendon (2004: 12) kuitenkin lisää, että Ekmanin ja Friesenin luokittelu on nonverballiikan tutkimuksessa merkittävä saavutus, ja totta onkin, että nonverballiikan tutkimuksessa kyseiseen luokitteluun viitataan jatkuvasti.

Ekman ja Friesen (1969) itsekin toteavat, että heidän luomansa kategoriat eivät ole eksklusiivisia. He selostavat, että eleiden luokittelu esimerkiksi tehostajiksi riippuu eleen käytöstä kyseisessä kontekstissa. Sama ele voidaan luokitella kontekstista riippuen vaikkapa symboliksi tai tehostajaksi. Tehostaja voidaan toisaalta luokitella säätelijäksi,

jos se toimii keskustelun säätelijänä.

Kendon (2004) kritisoi Ekmanin ja Friesenin luokittelua siitä, että se ei perustu yhtenäisille kriteereille, vaan kinetiikka luokitellaan kategorioihin erilaisin perustein. Esimerkiksi tunteiden ilmaisut luokitellaan niiden välittämän informaation perusteella, säätelijät funktionsa perusteella, ja tehostajat puolestaan sen perusteella, kuinka ne tukevat puhetta. Suurin ongelma Ekmanin ja Friesenin luokituksessa on Kendonin mukaan kuitenkin se, että yhteen kategoriaan kuuluvat eleet kuuluvat myös muihin kategorioihin, riippuen analyysin tekijän näkökulmasta; esim. tilanteesta riippuen tehostajat voivat olla myös symboleita tai tunteen ilmaisuja, tunteen ilmaisut voivat olla symboleita, kun taas mukauttajat voivat olla säätelijöitä. Kendon huomauttaa, että Ekman ja Friesen ovat yrittäneet mahduttaa suuren joukon ilmiöitä luokitteluun, mutta tehtävä on osoittautunut käytännössä mahdottomaksi. (Kendon 2004: 12, 97–98.)

Kendonin kritiikki kategorioiden päällekkäisyydestä on aiheellista. Luokittelija joutuu pinteeseen hyvin monen eleen ja liikkeen kohdalla: jos puhuja on hiljaa ja puristaa kätensä nyrkkiin, onko kyse raivostumista symboloivasta eleestä vai tunteenilmaisusta? Entä kun keskustelun kuunteleva osapuoli vaihtaa asentoa, onko kyseessä mukauttava ele vai merkki siitä, että hän haluaisi saada puheenvuoron, jolloin kyseessä olisikin säätelijä? Tämän tutkimuksen kannalta relevantti kategoria, tehostajat ja sen kahdeksan alakategoriaa, olivat osittain samalla tavalla ongelmallisia. Kinetografit ja piktografit (toimintaa ja objektin muotoa kuvaavat) eleet sekä deiktiset eli osoittavat eleet ovat helposti muista erotettavissa. Sen sijaan ideografeja, jotka näyttävät ajatuksen kulun tai suunnan, sekä spatiaalisia liikkeitä, jotka ovat ajan sekä koon, sijainnin ja etäisyyden osoittajia, oli hankalaa erottaa puhetta rytmittävistä korostajista. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että ideografeja ja spatiaalisia liikkeitä koskevat kriteerit ovat niin epämääräiset. ”Ajatuksen kulun tai suunnan” osoittaminen on erittäin tulkinnanvaraista – varsinkin, kun Ekman ja Friesen eivät anna esimerkkejä, miten ele voisi niitä osoittaa. Ajan, koon, sijainnin ja etäisyyden osoittaminen on astetta konkreettisempi, mutta laaja tehtävä, ja kriteerit jäävät silti abstrakteiksi; jos puhuja esimerkiksi puhuu menneistä ajoista ja viittoilee samalla oikealla kädellään etuviistoon, on analysoijan päätettävissä, luokitellaanko ele korostajaksi, spatiaaliseksi eleeksi vai kenties osoittavaksi eleeksi.

Ekmanin ja Friesenin kategoriat antoivat tästä huolimatta hyvän pohjan omalle luokittelulleni, jonka esittelen tämän luvun lopuksi.

4.3. McNeill

McNeill (1992) jakaa spontaanit, puheen kanssa yhtä aikaa esiintyvät eleet viiteen kategoriaan. Nämä viisi kategoriaa vastaavat suurin piirtein Ekmanin ja Friesenin tehostajia. McNeill on tutkinut eleitä laboratorio-olosuhteissa siten, että koehenkilöt kuvailevat näkemäänsä animaatio- tai vastaavantyyppistä elokuvaa toiselle henkilölle, joka ei ole nähnyt kyseistä elokuvaa. Tämän vuoksi hänen luokittelunsa sisältää eleitä, jotka ovat tyypillisiä erityisesti kerronnalliselle puheelle (Kendon 2004: 99). Seuraavaksi esitellään McNeillin luokittelun kategoriat, joista kolme ensimmäistä eli ikoniset eleet, syke-eleet ja deiktiset eleet ovat tässä työssä käytetyn luokittelun taustalla.

Ikoniset eleet (*iconics*) ovat erittäin läheisessä muodollisessa yhteydessä puhuttuun viestiin, eli ne kuvaavat puheessa esiintyviä asioita ja esineitä. Ikoninen ele voi joko välittää samaa viestiä kuin puhe tai täydentää puhetta. McNeillin esimerkissä puhuja kuvaa sarjakuvatarinaa, jossa sarjakuvahahmo taivuttaa puuta maata kohti sanoen ”He bends it way back” ja samalla on tarttuvinaan kädellä johonkin päänsä yläpuolella ja vetää kättään alaspäin kaarella. Lisäksi ele kuvastaa, mistä näkökulmasta kertoja on tapahtuman painanut mieleensä: hän olisi voinut ajatella tapahtumaa myös taivutettavan puun näkökulmasta, mutta ele paljastaa hänen omaksuneen taivuttajan näkökulman. Myös hänen lauseensa paljastaa saman näkökulman; puun näkökulmaan olisi sopinut paremmin passiivinen ”It got bent way back”. Näin suullinen ilmaisu ja ele olivat sopusoinnussa keskenään. McNeill huomauttaa myös, että joskus ele voi täydentää puhuttua viestiä, jolloin puhe ja ele yhdessä muodostavat täydellisemmän kuvauksen tapahtuneesta kuin pelkkä puhe. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta McNeill kertoo tilanteesta, jossa koehenkilö selostaa sarjakuvatarinan takaa-ajotilannetta ja samalla heiluttaa nyrkissä olevaa kättään ilmassa kuin sateenvarjoa heristäen. Tässä puhe kertoo takaa-ajosta, kun taas ele paljastaa, että takaa-ajajalla oli myös ase. (McNeill 1992: 12–13.)

Syke-eleet eli iskut (*beats*) rytmittävät puhetta. Toisin kuin ikoniset ja metaforiset eleet,

syke-eleet ovat usein samanlaisia puheen sisällöstä riippumatta. Tyypillinen syke-ele on pieni käden liike; sormien liikahtus ylös ja alas tai sivulle ja takaisin. Syke-eleet ovat nopeita ja lyhyitä, ja niillä on vain kaksi vaihetta: sisään ja ulos, ylös ja alas jne. Syke-eleet ovat eleistä merkityksettömimmän näköisiä, mutta ulkonäkö johtaa harhaan. Syke-eleiden semanttinen arvo piilee siinä, että ne osoittavat puheen kokonaisuuden kannalta tärkeimmät sanat tai fraasit. Syke-eleet ilmenevät esimerkiksi silloin, kun puheessa mainitaan uusi hahmo tai teema ensi kertaa, tai kun puhuja tekee? tehdään johtopäätös jostakin. McNeillin esimerkissä koehenkilö kertoo tapahtumasta ja tekee johtopäätöksen: "whenever she looks at him he tries to make monkey noises", ja sanan *whenever* kohdalla nostaa hieman kättään sylistä, ja pudottaa sen sitten takaisin. Tässä syke-ele korostaa johtopäätöksen vetävää sanaa; *joka kerta* kun hän katsoo. (McNeill 1992: 15–16.)

McNeillin deiktiset eleet (*deictics*) ovat puolestaan osoittavia eleitä, joilla osoitetaan joko konkreettisia tai abstrakteja asioita. Esimerkkinä tilanne, jossa puhuja sanoo "Where did you come from before?" ja osoittaa itsensä ja kuulijan väliseen tilaan. Tässä puhuja ei osoita konkreettista objektia, vaan abstraktia tilaa, johon hän viittaa puheessaan. (McNeill 1992: 8.)

Ikoniset eleiden, syke-eleiden ja deiktisten eleiden lisäksi McNeillin luokittelussa on kaksi muuta kategoriaa, metaforiset ja kohesiiviset eleet, mutta näitä kahta kategoriaa en hyödynnä omassa luokittelussani. Metaforiset eleet (*metaphorics*) ovat ikonisten eleiden tavoin kuvaavia, mutta konkreettisten asioiden tai tapahtumien sijaan ne kuvaavat abstrakteja asioita. Metaforinen ele toimii konkreettisena metaforana abstraktille käsitteelle, eli on visuaalinen ja kineettinen kuva, joka puhujan mielessä jollain lailla kuvastaa kyseistä käsitettä. McNeillin esimerkissä puhuja kertoo sarjakuvan genrestä: "It was a Sylvester and Tweety cartoon" ja nostaa samalla molemmat kädet ilmaan jonkin matkan päässä toisistaan, kuin nostaen jotain. Eleen avulla puhuja esittää kuulijalle genren käsitteen konkreettisena, fyysisenä objektina. (McNeill 1992: 14–15.)

Kohesiiviset eleet (*cohesives*) sitovat yhteen samaan teemaan kuuluvia puheen osia, jotka ajallisesti ovat erillään toisistaan. Ele on kohesiivinen, jos se toistuu samanlaisena saman teeman yhteydessä. Ikoniset tai metaforiset eleet, osoitukset tai jopa syke-eleet

voivat olla kohesiivisiä eleitä, eli kohesiivisten eleiden kategoria on päällekkäinen McNeillin muiden kategorioiden kanssa. McNeillin esimerkissä koehenkilö selostaa sarjakuvan tapahtumia ja kuvaa eleen avulla kadun yllä kulkevaa kaapeliverkostoa. Kesken selostuksen hän siirtyy hetkeksi kuvailemaan toista asiaa ja käyttää toista elettä, jonka jälkeen hän palaa taas alkuperäiseen aiheeseen ja alkuperäiseen eleeseen. (McNeill 1992: 16–17.)

Kendon (2004: 105) kritisoi myös McNeillin luokittelua siitä, että eri kategorioita ei ole käytännössä helppoa erottaa toisistaan. Yhtä aikaa puheen kanssa ilmenevät eleet ovat aina myös rytmillisesti yhteydessä puheeseen, ja koska esimerkiksi käden asennot ko. eleissä vaihtelevat paljon, on vaikea sanoa, onko kyseessä syke-ele vai puhetta jollain tavalla kuvaava ele.

Huomasin itsekin käytännössä, että McNeillin kategorioista metaforiset ja kohesiiviset eleet olivat hankalia erottaa muista eleistä. Metaforiset eleet ovat laaja kategoria, jotka kattavat kaiken, jonka voitaisiin tulkita kuvaavan abstrakteja käsitteitä. Esimerkki 1 on aineistosta poimittu tapaus, jonka kohdalla on vaikeaa sanoa, korostaako puhuja eleellään sanaa ”koti” vai kuvaako hän kodin abstraktia käsitettä, jolloin kyseessä olisi metaforinen ele:

Esimerkki 1

Puhuja SU (09.33-10.04) ”...täällä tää on niinku tavallaan koti [liikuttaa kyynärpään varassa vasenta kättä ilmassa]...”

Metaforisia eleitä on siis käytännössä hankalaa erottaa rytmittävistä eleistä, minkä vuoksi en käytä kyseistä kategoriaa omassa luokittelussani.

McNeillin kohesiiviset eleet olivat myös kategoria, joka ei soveltunut tämän tutkimuksen tarpeisiin. McNeill kuvaa kohesiivisiä eleitä eleiksi, joilla puhuja sitoo kaksi toisistaan erillään olevaa puhejaksoa toisiinsa. Käytännössä kohesiivisiä eleitä voisi ilmetä esimerkiksi tilanteessa, jossa puhuja aloittaa kertomisen tietystä aiheesta elehtien tietyllä tavalla, tekee välillä huomautuksen jostakin muusta asiasta ja palaa sitten alkuperäisen aiheeseen ja siihen liittyviin eleisiin. Esimerkiksi kuvitteellinen tilanne: ”Minä sitten juoksin (heiluttaa käsiä kylkien sivuilla), ja se maasto oli siis tosi epätasaista (tekee oikealla kädellä aaltoliikettä ilmassa), juoksin siis (heiluttaa taas käsiä kylkien

sivuilla)...”. Tässä juoksua kuvaava käsien heiluttelemineen olisi McNeillin kategorioissa paitsi ikoninen, myös kohesiivinen ele. Kohesiiviset eleet voivat siis olla mitä tahansa eleitä eli toisin sanoen ne voivat kuulua myös muihin McNeillin elekategorioihin. Koska halusin käyttää luokittelua, jonka kategoriat ovat mahdollisimmat selkeästi toisistaan eroteltavissa, tämä kategoria ei soveltunut tutkimukseeni.

4.4. Oma luokitteluni

Aineiston analyysia varten halusin löytää tai luoda luokittelun, jonka avulla voisin kätevästi ja mahdollisimman luotettavasti järjestää aineiston sisältämät käsillä ja päällä tehdyt, spontaanit, puheen kanssa yhtä aikaa ilmenevät eleet analysoitavaan muotoon. Koska nonverballiikkaa on tutkittu paljon ja monet tutkijat ovat luokitelleet sitä, tässä työssä käytetyssä luokittelussa on säilytetty selkeä yhteys aiempaan nonverballiikan tutkimukseen. Luokittelua rakennettaessa on lisäksi pyritty selkeyteen ja ymmärrettävyyteen, jotta sitä voitaisiin mahdollisimman helposti hyödyntää myös myöhemmissä tutkimuksissa. Tähän liittyen tulkinnanvaraisuus eleiden luokitteluperusteissa on koetettu pitää mahdollisimman vähäisenä.

Halusin pystyä jakamaan eleet keskenään vertailukelpoisiin kategorioihin, koska yksi tutkimuksen päämäärinä oli selvittää, käyttävätkö puhujat ja tulkit keskenään samantyyppisiä eleitä. Edellä tarkasteltiin Ekmanin ja Friesenin sekä McNeillin kehittämiä luokitteluja, joihin tässä työssä käytetty luokittelu tukeutuu. McNeillin luokittelu jakaa spontaanit käsillä ja päällä tehtävät, puheen kanssa yhtä aikaa ilmenevät eleet viiteen luokkaan, kun taas Ekman ja Friesen ovat jakaneet tehostajansa kahdeksaan alakategoriaan. On perusteltua kysyä, miksi jompaakumpaa näistä luokitteluista ei otettu käyttöön sellaisenaan, koska kuten aiemmin on jo käynyt ilmi, molempia on hyödynnetty aikaisemmissa tutkimuksissa.

Ekmanin ja Friesenin sekä McNeillin luokittelut eivät soveltuneet tähän tutkimukseen sellaisenaan kahdesta syystä. Ensimmäinen syy oli se, että ne molemmat jakavat tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena olevat eleet moneen kategoriaan: McNeillin viiteen, Ekmanin ja Friesenin jopa kahdeksaan. Tämän työn aineisto ei soveltunut näin tarkan luokittelun kohteeksi. Vaikka aineistossa onkin yhteensä 412 elettä, tulkkien ja puhujien

eleitä ei ole tarkoitus tarkastella kokonaisuutena, vaan tarkoitus on vertailla tulkkien eleitä puhujien eleisiin. Tavoitteena toisin sanoen on jakaa sekä tulkkien eleet (185 kpl) että puhujien eleet (227 kpl) kategorioihin. Jos käyttöön olisi valittu kahdeksan kategorian luokittelu, esimerkiksi puhujien eleitä olisi ollut kussakin kategoriassa alle 30, vaikka jokaiseen kahdeksaan kategoriaan olisikin tullut yhtä monta elettä. Lisäksi käytännössä kävi selväksi, että valtaosa aineiston eleistä koostui puhetta rytmittävistä eleistä, jolloin muihin kategorioihin olisi jäänyt vielä huomattavasti vähemmän eleitä. Kun käyttöön valittiin vähemmän kategorioita, on johtopäätösten tekeminen hieman helpompaa.

Toinen ja vielä ensimmäistä painavampi syy valmiiden luokittelujen muokkaamiselle oli se, että osa niiden sisältämistä kategorioista oli käytännössä hankalasti erotettavissa toisistaan. Sekä Ekmanin ja Friesenin että McNeillin luokitteluissa ongelmana on se, että eleitä yritetään jakaa liian tarkasti luokkiin. Käytännössä se on mahdotonta, koska samalla eleellä voi olla monta funktiota ja eleen voidaan tulkita merkitsevän monia erilaisia asioita. Sekä Ekman ja Friesen että McNeill yrittävät jakaa eleet moneen käytännössä päällekkäiseen kategoriaan, joiden erot ovat luokittelijan subjektiivisen harkinnan alaisia. Jos tutkimuksessa käytetään luokittelua, jonka käyttö ei perustu yksiselitteisille kriteereille vaan on täysin tutkijan oman tulkinnan varassa, myös tulokset ovat mielipiteitä, eikä tutkimus myöskään ole toistettavissa. Tämän vuoksi tarpeen oli luoda luokittelu, jossa eleet jaettaisiin mahdollisimman yksiselitteisesti.

Sekä Ekmanin ja Friesenin että McNeillin luokitteluissa oli mukana kategoria, johon kuuluivat puheessa esiintyviä asioita ja esineitä kuvaavat eleet (McNeill: ikoniset eleet, Ekman ja Friesen: kinetografit ja piktografit). Samoin molemmissa luokitteluissa oli kategoria, johon kuuluivat puhetta rytmittävät eleet, jotka eivät kuvaa puheen sisältöä (McNeill: syke-eleet, Ekman ja Friesen: korostajat). Kolmas molempien luokitteluiden sisältämä kategoria oli osoittavat eli deiktiset eleet (McNeill: deiktiset eleet, Ekman ja Friesen: deiktiset liikkeet). Vaikutti siis siltä, että näistä kolmesta kategoriasta Ekman ja Friesen sekä McNeill olivat yhtä mieltä. Nämä kategoriat osoittautuivat myös käytännössä toimiviksi, joten otin ne mukaan omaan luokitteluuni. Käytännössä huomasin, että aineistosta löytyi lisäksi paljon eleitä, joilla puhuja viittasi mainitsemansa

toiminnan suuntaan tai puheenaiheen sijaintiin. Niinpä neljänneksi kategoriaksi muotoutui suuntaa tai sijaintia kuvaavat eleet, jotka muistuttavat Ekmanin ja Friesenin ajatuksen kulun tai suunnan näyttäviä ideografeja sekä aikaa, kokoa, sijaintia ja etäisyyttä osoittavia spatiaalisia liikkeitä

Koska yksinomaan rytmittäviä eleitä löytyi aineistosta paljon, oli tarpeen tarkastella muita kategorioita ja miettiä niiden yhdistämistä. Kolmelle muulle kategorialle löytyikin helposti yhteinen nimittäjä: ne kaikki liittyivät puheen sisältöön. Luokittelun lopullinen muoto on siis:

1. Rytmittävät eleet
2. Puheen sisältöön liittyvät eleet
 - A. Ikoniset eleet
 - B. Osoittavat eleet
 - C. Suuntaa tai sijaintia kuvaavat eleet.

Tässä työssä käytetyn luokittelun pääjaoksi muodostui siis se, liittyykö ele puheen sisältöön vai ei.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että Ekmanin ja Friesenin tehostajien luokittelusta spatiaaliset liikkeet sekä ideografit jäivät tässä työssä käytetyn luokittelun ulkopuolelle. Sen lisäksi Ekmanin ja Friesenin tapahtuman rytmiä tai ajoitusta kuvaavat rytmittävät liikkeet sekä puhuttuja sanoja korvaavat tai toistavat emblemaattiset liikkeet puuttuivat aineistostani tyystin. Tämän vuoksi en nähnyt järkeväksi ottaa mukaan näitä kategorioita. McNeillin luokittelusta pois jäivät kohesiiviset sekä metaforiset eleet. Omaan luokitteluuni liittyviin luokitteluperusteisiin perehdytään tarkemmin seuraavassa luvussa, jossa käsitellään aineistoa ja esitellään analyysimenetelmä.

5. Aineisto ja menetelmä

5.1. Aineiston esittely

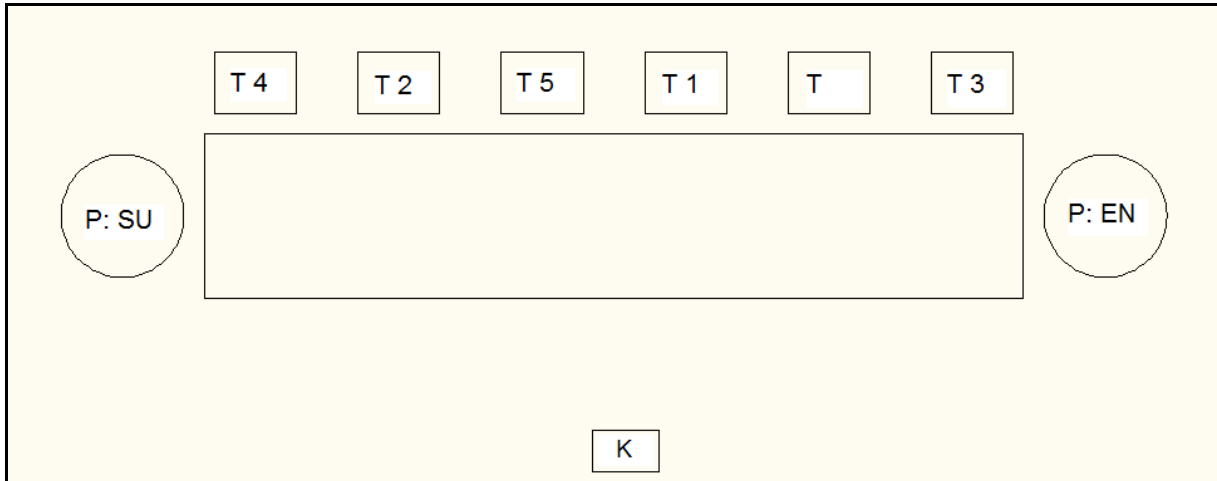
Koska kiinnostukseni kohteena oli puhujan ja tulkin nonverballiikan vertailu konsekutiivitulkkauksessa, aineistoksi oli hankittava kuvatallenne, jonka avulla tällainen vertailu olisi mahdollista. Tallenteesta piti siis näkyä ja kuulua sekä puhuja että tulkki, ja vieläpä niin, että kamera häiritsisi kuvattavia mahdollisimman vähän. Lisäksi suotavaa oli, että aineistossa esiintyisi yhden tulkin sijasta monta tulkkia, jotta tulokset olisivat paremmin yleistettävissä. Samasta syystä oli myös toivottavaa, että aineistossa esiintyisi monta puhujaa yhden sijasta. Tällaisen aineiston hankkiminen autenttisesti konsekutiivitulkkauksilanteesta olisi ollut hyvin hankalaa. Useimmiten asioimistulkkauksilanteessa, oikeusistunnossa, kokouksessa tai vastaavassa tilanteessa, jossa konsekutiivitulkausta tarvitaan, tulkkauksesta vastaa yksi tai korkeintaan kaksi tulkkia, jolloin kattavan aineiston saamiseksi olisi ollut tarpeen nauhoittaa monta tulkkauksilannetta. Kun aineistoa olisi kerätty useammasta tilanteesta, olosuhteet olisivat aineiston sisällä vaihdelleet, mikä olisi vääristänyt tutkimuksen tuloksia. Lisäksi useimmat tulkausta vaativat autenttiset tilanteet ovat luottamuksellisia tai muuten sen luonteisia, että kuvaamiseksi olisi ollut vaikeaa saada lupaa. Yliopiston järjestämän tulkkaukskurssin harjoituksia sen sijaan oli helppoa päästä kuvaamaan, ja lisäksi tulkkaukskurssin harjoitukset aineistona tarjosi tarkasteltavaksi viisi tulkkia ja tulkkauksvuorosta riippuen kahdesta viiteen eri puhujaa. Näistä syistä aineistoksi valittiin tulkkaukskurssin harjoitukset.

Tutkimuksen aineisto on kerätty videoimalla Tampereen yliopistossa erään tulkkauksryhmän konsekutiivitulkkaukskurssin harjoitukset 5.11.2008. Alun perin kuvanauha on tallennettu kandidaatin tutkielman aineistoksi, ja myöhemmin lupa on kysytty myös aineiston käyttämiseen gradun aineistona. Kyseessä oli käännöstieteen (englanti) kurssi Advanced Liaison Interpreting, jolle osallistuin myös itse. Harjoituksista vastasi kaksi opettajaa, joista toinen puhuu äidinkielenään suomea, toinen englantia, ja niihin osallistui kuusi suomenkielistä tulkkauksopiskelijaa. Pyysin kaikilta opiskelijoilta ja

molemmilta opettajilta luvan videoida yhdet tulkkausharjoituksemme, jotka kestivät kokonaisuudessaan 90 minuuttia. Kaksi opiskelijoista tiesi, mikä työni aihe oli, opettajat ja muut opiskelijat eivät tieneet aihetta. Ryhmäläisten käyttäytyminen videoidun harjoituksen aikana ei poikennut edellisistä harjoituksista, joten voidaan olettaa, että työn aiheen tieneet kaksi opiskelijaa eivät pystyneet ajattelemaan sitä niin aktiivisesti tulkkausharjoitusten aikana, että se olisi vääristänyt aineistoani.

Ryhmässä oli kuusi opiskelijaa, joista jokainen vuorollaan tulkkasi konsekutiivisesti 8–15 minuuttia opettajien ja muiden ryhmäläisten välistä keskustelua. Opiskelijat tekivät muistiinpanoja jokaisesta tulkkamastaan puheenvuorosta, koska tarkoituksena oli samalla harjoitella muistiinpanotekniikkaa. Tulkkausvuorojen pituudet on laskettu siten, että puheenvuorojen ja tulkkeiden välisiä taukoja ei ole laskettu mukaan, vaan tulkkausvuoron kokonaiskesto koostuu puheenvuorojen ja niiden tulkkeiden yhteenlasketuista kestoista. Koska olisi ollut hankalaa tarkkailla omaa esiintymistään ja itse tekemiään eleitä objektiivisesti, omat puheenvuoroni ja niiden tulkkeet on eroteltu pois aineistosta, eikä niitä ole laskettu mukaan tulkkausvuorojen pituuksiin. Aineisto sisältää siis viiden tulkin tulkkeet.

Tulkkausharjoitukset järjestettiin luokahuoneessa, jossa tulkkausoppilaat istuivat pitkän pöydän ääressä vierekkäin ja opettajat istuivat pöydän molemmissa päissä toisiaan vastapäätä, sivuttain oppilaisiin nähden. Istuin itse muiden oppilaiden joukossa. Kamera oli luokan etuosassa (ks. kuva 1).

Kuva 1: Aineistonkeruutilanne. P: SU = Suomenkielinen puhuja, P: EN = englanninkielinen puhuja, T 1-5 = Tulkit 1-5, T = Tutkija, K = Kamera. Tulkkien numerointi perustuu tulkkaujärjestykseen.

Englund-Dimitrovan (1991: 4) mukaan se, että kuvattavat henkilöt ovat tietoisia kamerasta, voi hyvinkin vaikuttaa heidän esiintymiseensä. Itse yritin minimoida kameran vaikutuksen asettamalla sen mahdollisimman kauas kuvattavista ja jätin sen kuvaamaan kamerajalustalle, jolloin kenenkään ei tarvinnut seistä kuvaamassa, vaan kamera oli mahdollisimman huomaamaton. Asetin siis kameran jalustalle kuvaamaan ja olin itse mukana harjoituksissa. Kuten Englund-Dimitrova sanoo, on mahdotonta määrittellä kuinka paljon kuvaustilanne vaikutti kuvattavien henkilöiden käyttäytymiseen, mutta on todennäköistä, että kuvaustilanteen analyysistä saatavat tulokset pätevät myös tilanteisiin, jossa kamera ei ole läsnä.

Aineisto on kuvattu tulkkaukurssin harjoituksista. Kyseessä on siis opetustilanne, ei luonnollinen keskustelu, jolla olisi erityinen päämäärä, kuten vaikkapa yhtiökokous, jossa koetettaisiin päättää yhteisistä asioista. Opetustilanne poikkeaa luonnollisesta keskustelutilanteesta siten, että puhujilla ei ole erityistä päämäärää tai paloa puhua kyseisestä aiheesta, vaan keskustelua pidetään yllä harjoituksen vuoksi. Luonnollisessa keskustelutilanteessa olisi luultavasti käytetty opetustilannetta enemmän esimerkiksi tunteiden ilmaisuja ilmaisemaan pahastumista tai innostumista, tai säätelijöitä puhujan vauhdittamiseksi tai puheenvuoron vaihtamiseksi (ks. Burgoon ym. 1996: 41–42). Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut aineistooni, koska tässä tutkimuksessa tarkastellaan

tunteenilmaisujen ja keskustelun säätelijöiden sijaan puheen kanssa yhtä aikaa tehtäviä eleitä, joiden käyttö ei todennäköisesti riipu puhetilanteen luonteesta.

Kaikki puhujat puhuvat puheenvuoroissaan äidinkieltään, ja tulkkkausopiskelijat tulkkauvat sekä suomeen että Englantiin päin. Opettajat ovat kuvatussa tilanteessa keskustelun johtajan ja myös opettajan roolissa, tulkkkausvuorossa oleva tulkkkausopiskelija tulkin roolissa, muut opiskelijat osallistuvat keskusteluun omana itsenään. Opiskelijat ovat kaikki opiskelleet kyseistä kurssia ennen yhtä paljon tulkkkausta, eli kahden kurssin verran, ja he kaikki ovat kolmannen vuoden käännöstieteen opiskelijoita. Yksi heistä on mies, loput naisia. Suomea äidinkielenään puhuva naisopettaja on suomalainen ammattitulkki, Englantia äidinkielenään puhuva yhdysvaltalainen miesopettaja on ammatiltaan lehtori.

Jokaisella tulkkkausvuorolla kumpikin opettaja piti ainakin kerran vähintään minuutin mittaisen puheenvuoron, mutta muuten puheenvuorojen pituudet vaihtelivat. Myös ne opiskelijat, jotka eivät olleet tulkkkausvuorossa, osallistuivat satunnaisesti keskusteluun siten, että jokaisella tulkkkausvuorolla puhui ainakin kaksi opiskelijaa opettajien lisäksi.

Vuorossa oleva tulkki teki kustakin puheenvuorosta muistiinpanoja ja tulkkasi puheenvuoron pääsääntöisesti heti sen päätyttyä. Jos jonkin puheenvuoron jälkeen joku halusi sanoa jotakin välittömästi, hän sai sanoa asiansa ja tulkki tulkkasi kaksi puheenvuoroa peräjälkeen. Yksi tulkkkausvuoro kesti puheenvuoroineen ja tulkkeineen kokonaisuudessaan 8–15 minuuttia.

Keskustelu oli vapaata, eli puheenvuoroja tai tarkkoja puheenaiheita ei ollut sovittu etukäteen. Tulkkkauskurssin jokaiseksi harjoituskerraksi oli kuitenkin sovittu tietty keskustelunaihe, ja opettajat valmistelivat mahdollisia puheenaiheita ja keskustelunavauksia etukäteen. Opiskelijat voivat ennen tuntia tutustua senkertaisen aihealueen koottuun sanastoon ja puheenaiheisiin, joita harjoituksessa aiottiin käydä läpi. Kyseisellä harjoituskerralla aiheena oli ”Violence and Fear”.

5.2. Menetelmä

Saatoin aineistoni tutkittavaan muotoon litteroimalla kuvanauhan tapahtumat tekstiksi.

Ensimmäiseksi merkitsin muistiin kaiken nauhalla tapahtuneen puheen. Kirjoitin jokaisen puheenvuoron kohdalle kyseisen puhujan nimen sekä puheenvuoron sijainnin nauhalla, ja puheenvuoron jälkeen tulevan tulkkeen kohdalle merkitsin tulkin nimen ja sijainnin nauhalla. Jokaisella tulkkausvuorolla tulkkina toimi yksi tulkki koko vuoron ajan, eli yhden tulkkausvuoron aikana tehdyn tulkin eleet koskevat yhtä tulkkia.

Puheen litteroinnin jälkeen merkitsin litteroimaani puheeseen kaikki tässä tutkimuksessa kiinnostukseen kohteena olevat eleet, eli spontaanit, puheen kanssa yhtä aikaa ilmenevät käsillä ja päällä tehdyt eleet. Kuvailin eleitä sanallisesti mahdollisimman havainnollisesti, ja sijoitin jokaisen eleen sulkeissa tekstiin sen sanan jälkeen, jonka kohdalla kyseinen ele oli tehty. Jos puhuja esimerkiksi sanoi: *Psychologically this ought to be very disturbing* ja nyökkäsi sanan *psychologically* kohdalla, merkitsin sen litteroituun puheeseen näin:

Esimerkki 2

“...Psychologically [nyökkäys] this ought to be very disturbing.”

Seuraavaksi jaottelin eleet luomani luokittelun mukaisesti rytmittäviin ja puheen sisältöön liittyviin eleisiin siten, että merkitsin rytmittävät eleet oranssilla ja puheen sisältöön liittyvät eleet violetilla värillä. Kun eleet oli näin jaettu kahteen ryhmään, aloin vertailla puhujien puheenvuoroja niiden tulkkeisiin, ja merkitsin muuttumattomina toistuneet sekä osittain toistuneet eleet tekstiin keltaisella korostuksella. Eleiden toistumista tarkastellessani huomasin, että kaikki muuttumattomina toistuneet eleet olivat nimenomaan puheen sisältöön liittyviä, joten näin tarpeelliseksi tarkastella kyseistä ryhmää hieman tarkemmin. Siksi otin käyttöön puheen sisältöön liittyvien eleiden kolme alakategoriaa. Tätä tarkoitusta varten poimin litteraatista puheen sisältöön liittyvät puhujan eleet ja jaoin ne luokitteluni mukaisesti kolmeen alakategoriaan, eli osoittaviin, suuntaa tai sijaintia kuvaaviin sekä ikonisiin eleisiin. Esittelen seuraavaksi tarkemmin luokittelun kaksi pääluokkaa, eli rytmittävät ja puheen sisältöön liittyvät eleet, ja kerron, millä perustein eleet on kuhunkin kategoriaan luokiteltu.

5.2.1. Rytmittävät eleet

McNeillin syke-eleet ja Ekmanin ja Friesenin korostajat kuvaavat molemmat

samantyyppisiä eleitä: eleitä, jotka rytmittävät puhetta eivätkä kuvaa sitä millään tavalla. Omassa luokittelussani näitä eleitä kutsutaan rytmittäviksi eleiksi. Rytmittäviksi eleiksi on luokiteltu kaikki eleet, jotka eivät ilmiasunsa puolesta näytä liittyvän puheen sisältöön, eli eivät kuvaa puheessa mainittavaa toimintaa, objektia tai ominaisuutta, osoita konkreettista kohdetta tai kuvaa puheessa mainittavan toiminnan suuntaa tai sijaintia. Esimerkki 3 havainnollistaa tyypillisestä rytmittävää elettä:

Esimerkki 3

Puhuja SU (15.45 – 16.57): "...et ei voi enää luottaa [asettaa kädet auki eteensä kämmenet ylöspäin] siihen että kaupungin kaduilla on turvallista kävellä..."

Tässä puhuja lausuu sanan "luottaa" ja asettaa samalla kädet auki eteensä kämmenet ylöspäin. Koska kyseinen ele ei selkeästi kuvaa samalla aikaa mainittua tekemistä eli luottamista, ele luokiteltiin rytmittäväksi. Oli melko yksinkertaista erotella, kuuluiko kukin ele rytmittäviin vai puheen sisältöön liittyviin eleisiin, koska puheen sisältöön liittyville eleille olin määritellyt selkeät kriteerit.

Sen sijaan hankalampaa oli toisinaan päättää, kuuluuko jokin ele lainkaan tämän työn piiriin vai sen sijaan Ekmanin ja Friesenin (1969) luokittelun mukauttajiin, jotka ovat nimenomaan "self-adaptors"; jotka eivät rytmitä puhetta vaan tapahtuvat puheen taustalla tai täysin sen ulkopuolella. Tällaisia olivat esim. hiusten sukiminen ja kasvojen koskettelu ja näiden lisäksi asennon vaihtaminen, kynän pyörittely tai papereihin tarttuminen. esimerkiksi hiusten sukimista, silmälasien asennon korjaamista tai paperien hypistelyä. Käytinkin hyväkseni Ekmanin ja Friesenin määritelmää erotellessani rytmittäviä eleitä mukauttajista, jotka jäivät tämän työn rajauksen ulkopuolelle.

5.2.2. Puheen sisältöön liittyvät eleet

Puheen sisältöön liittyviksi eleiksi on luokiteltu ikoniset eleet, osoittavat eleet sekä suuntaa tai sijaintia kuvaavat eleet. Omassa luokittelussani *ikoniset eleet* vastaa McNeillin ikonisia eleitä, ja Ekmanin ja Friesenin luokittelun piktografeja ja kinetografeja. Ikonisiksi eleiksi olen luokitellut kaikki eleet, jotka selkeästi kuvaavat puheessa yhtä aikaa mainittavaa toimintaa, objektia tai ominaisuutta. Toimintaa kuvaavat eleet kuvaavat samanaikaisesti puheessa mainittua fyysistä toimintaa tai sen osaa.

Esimerkissä 4 puhuja kuvaa kännykkään puhumista nostamalla käden korvalle kuin nostaisi kännykän korvalleen:

Esimerkki 4

Puhuja SU (49.20-49.45) "...jos nyt on juuri puhumassa [nostaa vasemman käden korvalleen ja laskee alas] kännykkään"

Objektia kuvaavat eleet kuvaavat samanaikaisesti puheessa mainittavan konkreettisen asian jotakin aspektia, kuten esimerkissä 5, jossa puhuja kuvaa joulupukin partaa liikuttelemalla käsiään leukansa alla:

Esimerkki 5

Puhuja EN (54.15- 56.15) "...even Santa Claus was frightful because of his white beard [vie molemmat kädet ylös leuan alle ja takaisin alas]. ..."

Objektia kuvaaviksi eleiksi luokittelin myös ne, jotka kuvaavat samanaikaisesti puheessa mainittavaan konkreettiseen objektiin kohdistettavaa toimintaa, kuten esimerkissä 6:

Esimerkki 6

Puhuja SU (57.39-58.25) "...hänelle selvisi että niissä on semmoinen nappula [napauttaa sormella pöytää]..."

Ominaisuutta kuvaavat eleet kuvaavat samanaikaisesti puheessa mainittavaa ominaisuutta, kuten tässä:

Esimerkki 7

Puhuja SU (13.12-13.17) "Ei ollu, semmonen ehkä kolmekymppinen mies, aika roteva [levittää kädet sivuille], semmonen muutenki ehkä vähän pelottavan näkönen jo valmiiks."

Osoittavien eleiden kategoria löytyi sekä McNeilliltä että Ekmanilta ja Frieseniltä. McNeillin deiktiset eleet (*deictics*) ovat eleitä, joilla osoitetaan joko konkreettisiin tai abstrakteihin asioihin, kun taas Ekmanin ja Friesenin deiktiset liikkeet (*deictic movements*) osoittavat läsnä olevaa kohdetta (esim. "tuo", "te"). Omassa luokittelussani osoittavat eleet osoittavat Ekmanin ja Friesenin kategorian mukaisesti nimenomaan läsnä olevaan kohteeseen, koska "konkreettisiin tai abstrakteihin asioihin" osoittavat eleet ovat hyvin tulkinnanvaraisia ja lisäksi todella laaja kategoria. Esimerkki 8 on osoittava ele, jolla puhuja viittaa kuulijoihinsa:

Esimerkki 8

Puhuja EN (37.30-38.20) "Have others [viittaa oikealla kädellä eteenpäin] of you had any experience with people under influence of drugs?"

Tässä puhuja puhuttelee kuulijoitaan ja sanoo "ovatko muut teistä kokeneet..." ja sanan *muut* kohdalla viittaa kädellään eteenpäin kohti kuulijoita, mikä voidaan tulkita osoittavaksi eleeksi.

Kategoriani *suuntaa tai sijaintia kuvaavat eleet* vastaa lähinnä Ekmanin ja Friesenin spatiaalisia liikkeitä. Koska McNeillin deiktiset liikkeet kattavat sekä konkreettisiin että abstrakteihin asioihin osoittavat eleet, voidaan ajatella, että omassa luokittelussani suuntaa tai sijaintia kuvaaviin eleisiin kuuluvat eleet kuuluisivat McNeillin jaottelussa deiktisiin liikkeisiin. Tämä johtuu siitä, että suunta ja sijainti, joihin osoitetaan, ovat aineistossani useimmissa tapauksissa abstrakteja kohteita. Olen luokitellut suuntaa kuvaaviksi eleiksi ne, jotka viittaavat puheessa mainittuun suuntaan tai muuten kuvaavat sitä, tai joilla viitataan jonnekin suuntaan samalla, kun puheessa mainitaan tekeminen (esim. lähteminen tai liikkuminen), joka potentiaalisesti voi kohdistua johonkin suuntaan. Esimerkissä 9 on kuvattu suuntaa kuvaava ele, jolla puhuja viittaa pois päin itsestään samalla, kun puhuu "pois lähtemisestä":

Esimerkki 9

Puhuja EN (31.50 – 33.18) "...get out [viittaa vasemmalla kädellä kauas pois itsestään] of the situation."

Sijaintia kuvaaviksi eleiksi olen luokitellut eleet, joilla osoitetaan abstraktia "sijaintia" samalla, kun puheessa mainitaan jokin paikka tai sijainti. Esimerkkinä sijaintia kuvaavasta eleestä tapaus, jossa puhuja tökkää oikealla kädellään ilmaa samalla, kun mainitsee menneensä metrolla "tietystä paikasta" jonnekin:

Esimerkki 10

Puhuja EN (42.05-45.05) "... metro in New York from a certain point [tökkää oikealla kädellä taaksepäin ilmaan] ..."

5.2.3. Eleiden toistuminen

Luokittelin muuttumattomina toistetuiksi eleiksi kaikki eleet, jotka olivat tulkkeessa samanlaisia kuin puheenvuorossa, ja jotka ilmenivät yhtä aikaa niihin liittyvän

verbaalisen viestin kanssa.

Osittain toistuneita puhujan eleitä on vain kahdeksan kappaletta, minkä vuoksi niistä ei ollut järkevää laskea prosentteja, tehdä kaavioita tai koettaa vetää johtopäätöksiä. Sen sijaan kyseinen kategoria sisältää aineistosta löytyneitä erikoistapauksia, jotka on nostettu esille toisaalta havainnollistamaan, että puhujan eleiden ”toistuminen” tulkkeissa ei ole yksinkertainen tai suoraviivainen ilmiö. Olen luokitellut osittain toistuneiksi eleiksi kaikki tapaukset, joissa puhujan tekemän yhden tai useamman eleen voidaan tulkita vaikuttavan tulkin elehdintään. Esimerkiksi silloin, kun puhuja kuvasi tietyllä eleellä jotakin asiaa ja tulkki kuvasi samaa asiaa erilaisella eleellä, olen luokitellut eleen osittain toistuneeksi. Osittain toistuminen oli kyseessä myös silloin, kun puhuja teki puheenvuoronsa lopuksi tietynlaisen eleen, ja tulkki toisti kyseisen eleen tulkkeen aluksi.

Osittain toistuneet eleet eivät kuitenkaan olleet tämän tutkimuksen keskeisin aihe, vaan pikemminkin kuriositeetti, minkä vuoksi tulkinnanvaraisuus ei tässä tapauksessa merkittävästi haittaa. Osittain toistuneet eleet voisi tarvittaessa sulauttaa toistumatta jääneisiin eleisiin, jos haluttaisiin jakaa eleet vain tiukasti ja selkeästi erotettavissa oleviin kategorioihin, eli muuttumattomina toistuneisiin ja toistumatta jääneisiin eleisiin. Haluan kuitenkin nostaa myös osittain toistumiset omaksi kategoriakseen osoittamaan, miten monipuolisesta ilmiöstä eleiden toistumisessa on kyse.

5.2.4. Aineiston saattaminen vertailukelpoiseksi

Aineistossa oli ongelmallista se, että eri tulkkien tulkkausvuorot olivat erimittaisia, minkä vuoksi tulkkien tuottamien eleiden määrät tulkkausvuoroittain eivät olleet suoraan verrannollisia keskenään. Pisin tulkkausvuoro kesti hieman yli 16 minuuttia, kun taas lyhimmän kesto oli hieman alle 8 ja puoli minuuttia – ero pisimmän ja lyhimmän vuoron välillä oli siis huomattava. Tulkkausvuorojen kestot ovat näkyvillä taulukossa 1.

TULKKAUS- VUORO	TULKKAUSVUORON KESTO
Tulkkausvuoro 1	0:13:03
Tulkkausvuoro 2	0:14:28
Tulkkausvuoro 3	0:16:09
Tulkkausvuoro 4	0:14:00
Tulkkausvuoro 5	0:08:27

Taulukko 1: Tulkkausvuorojen kestot.

Lyhyen tulkkausvuoron aikana tulkilla on luonnollisesti vähemmän aikaa elehtiä kuin pidemmän vuoron aikana, joten tulkkausvuorojen elemäärien vertailu keskenään olisi antanut vääristyneen kuvan eri tulkkien eleiden määrän eroista. Tämän ongelman välttämiseksi tulkkien elehdintä on ilmoitettu eleinä per minuutti, mikä kertoo, montako elettä kukin tulkki keskimäärin teki minuutissa.

Täytyy muistaa, että kun analyysiluvussa vertaillaan aineistossa esiintyneitä tulkkeja ja puhujia, tulkkeja käsitellään aluksi erillisinä yksilöinä, kun taas puhujia kullakin tulkkausvuorolla puhuneiden puhujien ryhmänä. Käytännössä tämä ilmenee siten, että jos tulkkausvuorolla X äänessä on englanninkielinen opettaja, suomenkielinen opettaja ja kolme suomenkielistä oppilasta, heidän tekemänsä eleet on laskettu yhteen ja ilmoitetaan ”puhujien” eleinä kyseisen tulkkausvuoron kohdalla. Tässä yhteydessä ei ollut relevanttia erotella puhujia toisistaan, koska haluttiin tarkastella nimenomaan tulkkien tekemien eleiden määriä yksitellen ja katsoa, muistuttavatko ne puhujien eleiden määriä. Erillisessä alaluvussa puhujat on jaettu kahteen ryhmään.

6. Aineiston analyysin keskeisimpiä tuloksia

Kuten jo aiemmin on todettu, analyysissä tutkittiin puhujien elehdinnän vaikutusta tulkkien elehdintään kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin pyrittiin selvittämään puhujien eleiden määrän vaikutusta tulkkien eleiden määrään, ja toiseksi sitä, millaiset puhujan eleet toistuvat tulkkeissa. Tulkkien ja puhujien eleiden määriä tarkastellaan yksinkertaisin tilastollisin menetelmin, kun taas eleiden toistumista käsitellään laadullisen tutkimuksen keinoin. Tässä luvussa käsitellään analyysin keskeisimpiä tuloksia, ja luvussa 7 tuloksista tehdään eräänlaista yhteenvetoa.

Kolmen ensimmäisen alaluvun ajan tarkastellaan puhujien ja tulkkien käyttämien eleiden määriä. Aineistoa on näissä alaluvuissa analysoitu yksinkertaisia tilastollisia indikaattoreita hyödyntäen, eli kun tarkastellaan esimerkiksi tulkkien ja puhujien käyttämien rytmittävien eleiden määriä viideltä tulkkausvuorolta, lukumäärille on laskettu keskiarvo ja keskihajonta. Keskihajonta kuvaa muuttujan arvojen vaihtelua keskiarvon ympärillä, eli mitä suurempi keskihajonta, sitä enemmän arvoissa on vaihtelua. Keskihajonta kuvaa myös muuttujan arvojen keskimääräistä poikkeamaa keskiarvosta. Keskihajonta siis osoittaa, käyttivätkö tulkit eleitä tasaisesti saman verran jokaisella tulkkausvuorolla, vai ilmeneekö tulkkien välillä yksilökohtaisia eroja eleiden käytössä. Lisäksi vertaillaan puhujien ja tulkin eleiden määriä kullakin tulkkausvuorolla ja katsotaan, onko määrien välillä havaittavissa yhteyttä. Sitten testataan kahden ensimmäisen osion tuloksia vertaamalla puhujien ja tulkkien eleiden määriä siten, että puhujat on jaettu kahteen ryhmään, josta toinen elehtii huomattavasti toista enemmän, ja katsotaan, millaista on tulkkien elehdintä kumpaakin ryhmää tulkatessa.

Analyysiluvun loppuosassa tarkastellaan puhujien eleiden toistumista, ja eleet on jaettu muuttumattomina toistuneisiin, osittain toistuneisiin ja toistumatta jääneisiin. Koska toistuneiden eleiden määrät olivat pieniä, tilastollinen tarkastelu ei niiden kohdalla ollut järkevää, joten sen sijaan toistuneita eleitä käsitellään laadullisesti esimerkkien ja kuvailun avulla. Viimeiseksi tarkastellaan tulkkien välisiä eroja eleiden toistumisessa ja erilaisten eleiden käytössä.

Aineistossa on yhteensä 412 elettä. Yksi vaihtoehto olisi ollut vertailla puhujien ja

tulkkien tekemien eleiden kokonaismääriä toisiinsa, jolloin kaikki puhujien tekemät ja kaikki tulkkien tekemät eleet olisi laskettu yhteen. Huomasin kuitenkin, että kokonaismäärien vertailu toi esiin vain tuloksia, jotka olivat hyvin samanlaisia rytmittävien eleiden käyttöä koskevien tulosten kanssa. Tämä johtuu siitä, että valtaosa aineiston eleistä oli rytmittäviä eleitä, minkä vuoksi puheen sisältöön liittyvät eleet eivät vaikuttaneet kokonaismääristä saataviin tuloksiin juurikaan. Toisena syynä kokonaislukujen vertailun puuttumiseen on se, että kokonaislukuja vertaillessa tulkkien väliset erot katosivat täysin. Se puolestaan vääristää tarkastelua, koska yhdeksi keskeisistä tuloksista tässä tutkimuksessa muodostui nimenomaan se, että yksilölliset erot tulkkien välillä ovat hyvin suuret.

6.1. Rytmittävät eleet aineistossa

Tässä alaluvussa tarkastellaan aineistosta löytyviä rytmittäviä eleitä. Aineistossa oli yhteensä 335 rytmittävää elettä, joista karkeasti ottaen puolet (171 kpl) oli puhujien ja puolet (164 kpl) tulkkien tekemiä. Rytmittäviksi eleiksi on luokiteltu eleet, jotka eivät liity puheen sisältöön ja ilmenevät yhtä aikaa puheen kanssa ja joiden voidaan tulkita jollain tavalla rytmittävän puhetta. Tulkkien kohdalla mukaan on laskettu kaikki tulkkien tekemät rytmittävät eleet, toisin sanoen tulkkien omat eleet eli sellaiset eleet, joiden ei katsota kokonaan tai osittain toistavan puhujan elettä, sekä lisäksi osittain toistuneet eleet. Muuttumattomina toistuneita rytmittäviä eleitä ei aineistossa ollut lainkaan.

Kaikki tulkkien käyttämät rytmittävät eleet olivat neljää osittain toistunutta elettä lukuun ottamatta tulkkien omia, eli puhujien rytmittävät eleet eivät juuri toistuneet tulkkeissa. Tulkkien tekemiä rytmittäviä eleitä oli monenlaisia. Joissakin tulkkeissa tulkit tekivät monta erilaista rytmittävää tai korostavaa elettä, kuten esimerkissä 11:

Esimerkki 11

Tulkki 4 (01.01.53-02.09) ”I’m not really afraid of any of the animals that you mentioned [avaa kädet erilleen, laskee pöydälle] but I’m very [laskee kädet nopeasti pöydän pinnalle ja nostaa takaisin ylöspäin] afraid of wasps, and it’s the sound they make [avaa käden kämmen ylöspäin, nostaa kättä ylös alas], I don’t remember ever having been sting by a wasp [liikuttaa kättä ylös alas], but it’s just the sound [liikuttaa kättä ylös alas] that I know they’re around [nostaa vasemman käden korvan viereen ja heiluttaa kättä, laskee käden pöydälle].”

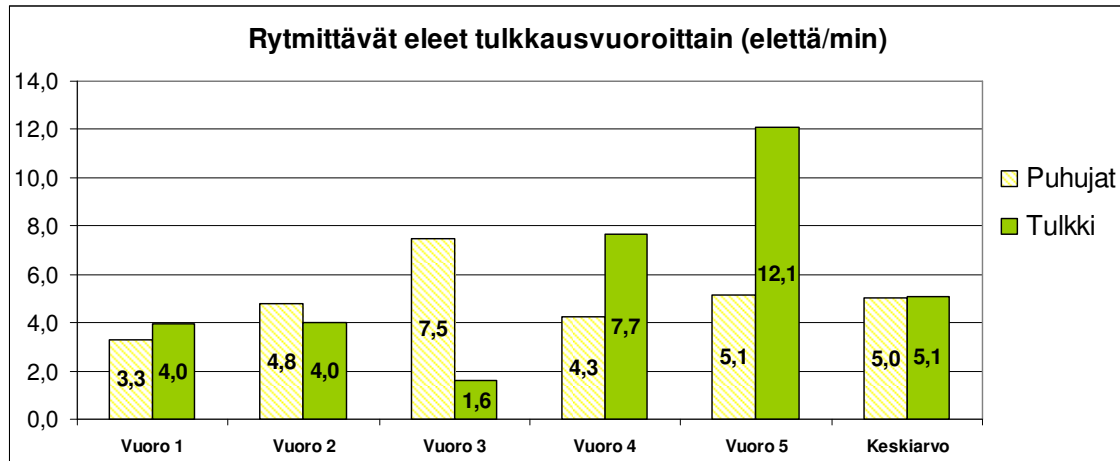
Toinen esimerkki samalta tulkilta näyttää toisen tyypillisen rytmittävän tai korostavan eleen ilmenemistapauksen, jossa tulkki käyttää samaa rytmittävää elettä läpi koko tulkkeen:

Esimerkki 12

Tulkki 4 (52.17-52.48) ”Tämä tapaus tästä buumiehestä joka mainittiin, niin tuo mieleeni tällaisen tutkimuksen pelosta*, jonka mukaan ihmisillä on kaksi sellaista peruspelkoa*. Toinen on putoamisen* pelko, ja toinen on tällaisten yhtäkkisten kovien äänten* pelko. Ja tähän juuri selittäisi sen että pelästyitte* tällaista yhtäkkistä* buuta*, joka tulee kadulla vastaan.” [*Oikea käsi supussa pöydällä ja pitelee kynää. Liikuttaa kättä pienellä liikkeellä ylös ja takaisin alas]

Tulkkien käyttämiä rytmittäviä eleitä oli aineistossa vain 7 kpl vähemmän kuin puhujien rytmittäviä eleitä. Koska puhujien puheenvuorot yhteensä kestivät kaksi minuuttia kauemmin kuin tulkkeet yhteensä, keskiarvoja laskiessa käy ilmi, että tulkit tekivät keskimäärin hieman enemmän rytmittäviä eleitä minuutissa: tulkit siis tekivät 5,1 rytmittävää elettä minuutissa, kun puhujien kohdalla luku on 5,0. Keskiarvoa katsoessa voisikin siis luulla, että tulkit ja puhujat käyttivät rytmittäviä eleitä yhtä paljon. Kun tarkastellaan yksittäisiä tulkkausvuoroja, voidaan kuitenkin todeta, että keskiarvo antaa eleiden käytöstä vääristyneen kuvan.

Keskihajonta paljastaa, että puhujien eleet ovat jakaantuneet tulkkausvuoroille huomattavasti tasaisemmin, koska keskihajonta puhujien eleissä oli 1,6. Hajonta on siis pientä, eli puhujat tekivät rytmittäviä eleitä melko samanlaisen määrän jokaisella tulkkausvuorolla. Tulkkien kohdalla keskihajonta puolestaan on 4,1, mikä merkitsee, että toiset tulkit elehtivät toisia huomattavasti enemmän. Puhujat siis elehtivät melko samanlaisella tiheydellä kullakin vuorolla, mutta tulkkien elehdintä vaihteli tulkeittain, eli puhujien ja tulkkien elemäärät eivät valtaosalla vuoroista juuri muistuttaneet toisiaan.

Kuva 2: Rytmittävien eleiden määrä tulkkausvuoroittain (N=335).

Myös kuva 2 havainnollistaa tulkkien välisiä suuria eroja. Aineiston ääripäät ovat tulkki 3, joka teki huomattavasti vähemmän rytmittäviä eleitä kuin muut tulkit, sekä tulkki 5, joka puolestaan teki ko. eleitä huomattavasti muita enemmän. Tulkin 5 kohdalla ero puhujaan on kaikista tulkeista suurin, koska tulkki 5 teki 12,1 rytmittävää elettä minuutissa, mikä on reilusti yli kaksi kertaa niin paljon kuin puhujien rytmittävien eleiden määrä kyseisellä vuorolla. Tulkki 3 puolestaan teki rytmittäviä eleitä tulkeista selvästi vähiten, ja hänen vuorollaan puhujien rytmittävien eleiden määrä on miltei viisinkertainen tulkkiin verrattuna. Täytyy myös huomioida, että kyseisellä vuorolla puhujat tekivät kaikista vuoroista eniten rytmittäviä eleitä; 2,5 elettä puhujien rytmittävien eleiden keskiarvoa enemmän. Toisin sanoen samalla vuorolla ilmenivät sekä vähiten rytmittäviä eleitä käyttävä tulkki, että runsaseleisimmät puhujien puheenvuorot rytmittävien eleiden kannalta. Tulkkeja 3 ja 5 tarkasteltaessa näyttäisi siis siltä, että näissä tapauksissa puhujien ja tulkin elemäärien välillä ei ole mitään yhteyttä.

Ääripäiden väliin jäävät tulkit 1, 2 ja 4. Tulkit 1 ja 2 tekivät keskenään täsmälleen yhtä paljon rytmittäviä eleitä, eli 4 elettä minuutissa, mikä on myös tulkkien rytmittävien eleiden mediaani. Tulkin 1 rytmittävien eleiden määrä on hyvin lähellä puhujien eleiden määrää, koska tulkki 1 teki rytmittäviä eleitä viidesosan puhujia enemmän. Myös tulkki 2 teki rytmittäviä eleitä miltei saman verran kuin kyseisen vuoron puhujat, mutta tässä tapauksessa puhujien käyttämiä eleitä oli viidesosa enemmän. Tulkki 4 puolestaan teki

miltei kaksi kertaa niin paljon rytmittäviä eleitä kuin puhujat kyseisen tulkkausvuoron aikana, ja käytti samalla tulkeista toiseksi eniten rytmittäviä eleitä. Kun siis katsotaan tulkin ja puhujien elehdintää tulkkausvuoroilla 1 ja 2, näyttäisi siltä, että puhujien ja tulkin eleiden määrä on suunnilleen sama. Tulkin 4 kohdalla yhteyttä ei kuitenkaan näyttäisi olevan.

Yhteenvetona rytmittävien eleiden osalta voidaan sanoa, että puhujat käyttivät rytmittäviä eleitä suunnilleen yhtä paljon joka tulkkausvuorolla, kun taas tulkkien kesken eleiden määrä vaihteli huomattavasti, eli yksittäisten tulkkien välillä näkyviin tuli selkeitä eroja. Tulkit kokonaisuutena käyttivät rytmittäviä eleitä miltei täsmälleen yhtä paljon kuin puhujat, mutta kun tarkasteltiin tulkkien ja puhujien eleitä tulkkausvuoroittain, eleiden määrien välillä ei ollut selkeää yhteyttä. Tutkimustuloksen valossa voidaan pohtia, liittyykö nimenomaan rytmittävien eleiden käyttö jollain tapaa puheen tuottamiseen.

6.2. Puheen sisältöön liittyvät eleet aineistossa

Puheen sisältöön liittyviksi eleiksi on luokiteltu kategorian nimen mukaisesti eleet, jotka jollain tavalla liittyvät samanaikaisesti ilmenevän puheen sisältöön. Puheen sisältöön liittyvät eleet on jaettu ikonisiin, osoittaviin sekä suuntaa tai sijaintia kuvaaviin eleisiin.

Tulkit tekivät aineistossa yhteensä 21 puheen sisältöön liittyvää elettä, ja niistä 7 oli tulkkien omia eli sellaisia, jotka eivät esiintyneet puhujan puheenvuorossa. Koska toistuneita puheen sisältöön liittyviä eleitä esitellään myöhemmin tässä luvussa, keskitytään tässä kuvaamaan tulkkien omia puheen sisältöön liittyviä eleitä. Kaksi niistä oli osoittavia eleitä, joilla osoitettiin tulkattavaan puhujaan, kuten esimerkissä 13:

Esimerkki 13

Tulkki 4 (50.09-50.42) ”And then Maija (osoittaa Maijaa kynällä oikealla kädellään) wanted to add that...”

Eräässä tulkkeessa esiintyi kaksi tulkin omaa puheen sisältöön liittyvää elettä: toimintaa kuvaava (pysähtyminen) ja suuntaa kuvaava (ohi):

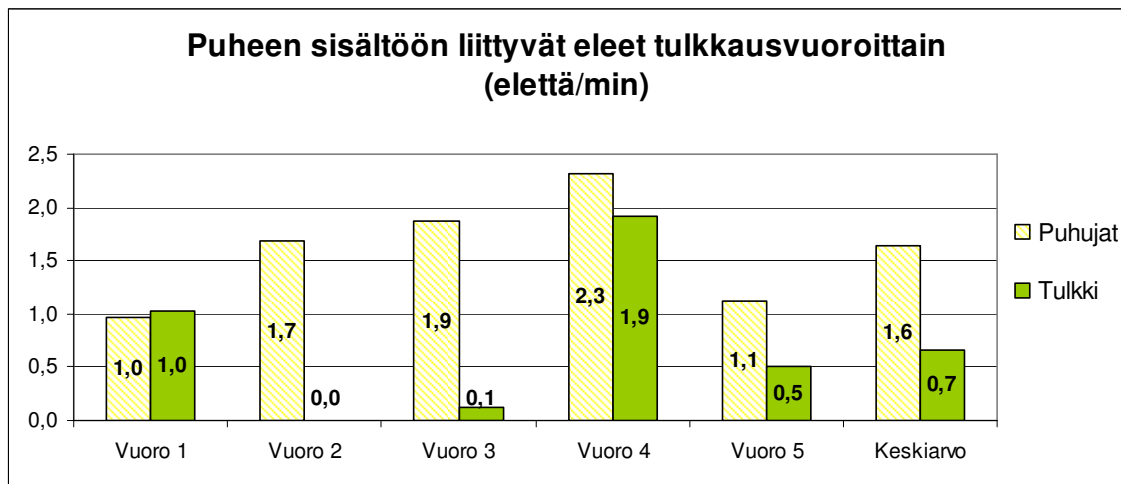
Esimerkki 14

Tulkki 1 (14.53-14.59) Well, I'd walk faster or maybe run if I was really in a panic or then stop [nostaa oikean käden ilmaan eteensä] and let him pass [viittaa oikealla

kädellä sivulle, laskee pöydälle].

Puhujien tekemiä puheen sisältöön liittyviä eleitä oli aineistossa yhteensä 56 kpl, eli puhujat tekivät yli kaksinkertaisen määrän kyseisenlaisia eleitä tulkkeihin verrattuna. Tulkit siis käyttivät kokonaisuudessaan puheen sisältöön liittyviä eleitä huomattavasti vähemmän kuin puhujat. Tulkkien eleisiin on laskettu mukaan sekä tulkkien omat että toistuneet eleet.

Keskimäärin puhujat tekivät 1,6 puheen sisältöön liittyvää elettä minuutissa. Keskihajonta puhujia tarkasteltaessa on 0,6, mikä merkitsee, että puhujat tekivät ko. eleitä melko tasaisesti jokaisella tulkkausvuorolla. Tulkit puolestaan tekivät keskimäärin 0,7 puheen sisältöön liittyvää elettä minuutissa, ja keskihajonta oli 0,8. Keskihajonta on jopa suurempi kuin keskiarvo, mikä merkitsee sitä, että tulkkien käyttämät puheen sisältöön liittyvät eleet jakautuivat erittäin epätasaisesti tulkkausvuorojen kesken. Puheen sisältöön liittyvien eleiden kohdalla siis toistui sama ilmiö kuin rytmittävissä eleissä, eli eleiden käyttö vaihteli huomattavasti tulkkien välillä.

Kuva 3: Puheen sisältöön liittyvät eleet tulkkausvuoroittain (N=77).

Epätasaisuuden tulkkien välillä voi nähdä myös kuvasta 3. Aineiston ääripäitä edustavat tulkki 2, joka ei tehnyt ainuttakaan puheen sisältöön liittyvää elettä, sekä tulkki 4, joka teki ylivoimaisesti eniten puheen sisältöön liittyviä eleitä. Tulkki 2 ei siis käyttänyt puheen sisältöön liittyviä eleitä lainkaan, vaikka hänen vuorollaan puhujat käyttivät kyseisiä

eleitä miltei täsmälleen keskiarvon mukaisesti. Tulkin 4 vuorolla puhujat sen sijaan tekivät kaikista vuoroista eniten puheen sisältöön liittyviä eleitä, eli vilkkaimmin elehtivä tulkki ja runsaseleisimmät puhujat sattuiivat tässä samalle vuorolle. Kuitenkin kuvasta 4 voi nähdä, että toiseksi eniten puhujien käyttämiä eleitä osui vuorolle 3, jonka aikana puolestaan tulkki 3 teki toiseksi vähiten ko. eleitä. Näiden tapausten valossa näyttäisi siis siltä, että puhujien eleiden määrällä ei ole yhteyttä tulkkien eleiden määriin. Toisaalta vuorolla 1 puhujat ja tulkit tekivät täsmälleen yhtä paljon puheen sisältöön liittyviä eleitä, ja myös vuorolla 5 puhujien ja tulkkien elemäärät ovat melko lähellä toisiaan.

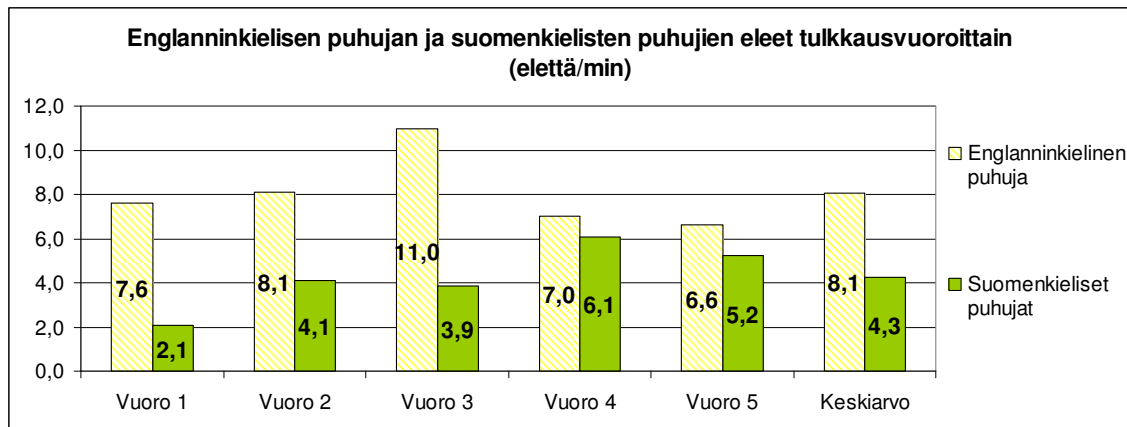
Voidaan todeta, että kuten rytmittävienkin eleiden kohdalla, puheen sisältöön liittyvien eleiden käyttö vaihteli suuresti aineiston tulkkien välillä, eikä yhteyttä puhujien eleiden määrin ilmennyt kuin yksittäisten tulkkien kohdalla. Ei myöskään näyttänyt siltä, että rytmittävien ja puheen sisältöön liittyvien eleiden käytön välillä olisi kovin vahvaa yhteyttä. Tätä havainnollistavat kaikista selkeimmin tulkit 2 ja 5, jotka käyttivät paljon rytmittäviä, mutta vain vähän tai ei lainkaan puheen sisältöön liittyviä eleitä.

6.3. Puhujan elehdinnän vaikutus tulkkien eleiden määrään

Aiemmissa alaluvuissa on keskitytty tarkastelemaan puhujien ja tulkkien eleiden määriä ja vertaamaan tulkkien yksilöllisiä elemääriä puhujiin kokonaisuutena. Tässä osiossa puhujat erotetaan kahteen ryhmään ja selvitetään, elehtivätkö tulkit enemmän tulkatessaan sitä puhujaryhmää, joka elehtii enemmän. Puhujat on jaettu kahteen ryhmään selkeän kriteerin eli puhutun kielen mukaan. Kriteeri valikoitui sen perusteella, että aineistosta oli selkeästi huomattavissa, että natiivi englanninkielinen puhuja elehti natiiveja suomenkielisiä puhujia enemmän. Tarkoituksena on selvittää, toistuuko aiempien tarkasteluiden tulos eli se, että puhujan eleiden määrä ei näyttäisi vaikuttavan tulkin eleiden määrään.

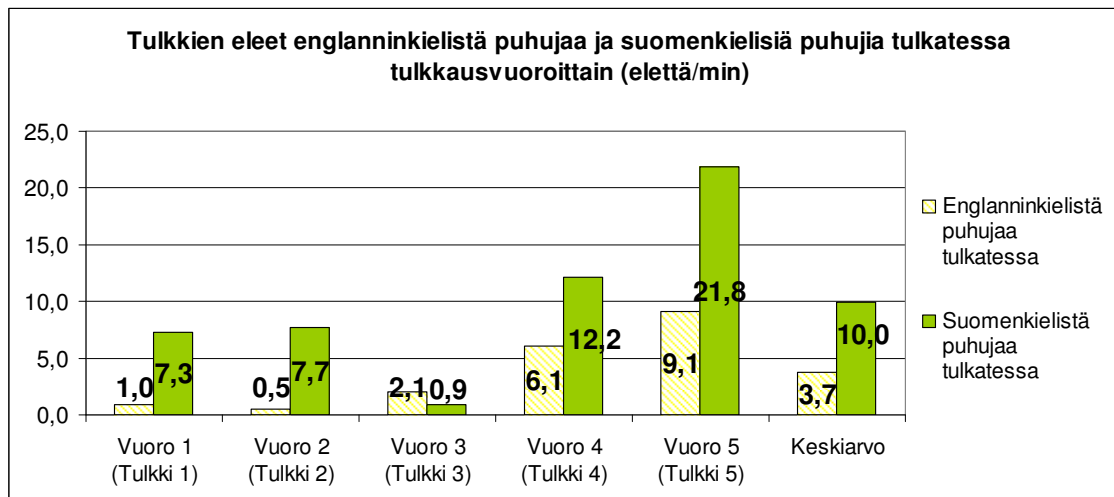
Aineistosta on laskettu suomenkielisten puhujien sekä englanninkielisen puhujan puheenvuorojen kestot ja heidän tekemiensä eleiden määrät. Näiden lukujen avulla on selvitetty, montako elettä suomenkieliset puhujat ja englanninkielinen puhuja tekivät minuutissa. Aineistosta on myös laskettu, miten pitkään kukin tulkki tulkkasi suuntaan suomi-englanti sekä englanti-suomi. Lisäksi on eroteltu, montako elettä kukin tulkki teki

kyseiseen kielisuuntaan tulkatessaan. Näiden tietojen avulla on edelleen laskettu, kuinka monta elettä kukin tulkki teki minuutissa kumpaankin kielisuuntaan tulkatessaan.

Kuva 4: Puhujien eleiden määrät tulkkausvuoroittain.

Suomenkielisten puhujien elemäärät olivat joka tulkkausvuorolla vähäisemmät kuin englanninkielisen puhujan eleiden määrät. Esimerkiksi tulkkausvuorolla 1 englanninkielinen puhuja teki 7,6 elettä minuutissa, mikä on yli kolme kertaa suomenkielisten puhujien eleiden määrä kyseisellä vuorolla. Tulkkausvuorolla 3 englanninkielisen puhujan eleiden määrä oli liki kolminkertainen suomenkielisten puhujien eleisiin verrattuna. Pienin ero puhujaryhmien välillä ilmeni vuorolla 4, jolloin englanninkielinen puhujan eleiden määrä oli vain seitsemäsosan suurempi. Englanninkielinen puhuja käytti keskimäärin 8,1 elettä minuutissa, mikä on miltei kaksinkertainen määrä verrattuna suomenkielisten puhujien keskiarvoon, joka oli 4,3 elettä minuutissa. Voidaan siis todeta, että englanninkielinen puhuja elehti systemaattisesti enemmän kuin suomenkieliset puhujat. (Ks. Kuva 4.)

Kuva 5: Tulkkien eleiden määrät tulkkausvuoroittain englanninkielistä puhujaa ja suomenkielisiä puhujia tulkatessa.

Aineistosta on nähtävissä selkeästi, että tulkit elehtivät enemmän tulkatessaan suomenkielisiä puhujia. Vain tulkin 3 kohdalla eleitä ilmeni enemmän englanninkielistä puhujaa tulkattaessa, mutta tulkin 3 teki kaiken kaikkiaan vain 14 elettä ja hänen tulkkausvuoronsa oli pisin, joten hänen kohdallaan merkittävää eroa kielisuuntien välillä ei saada. Muitten tulkkien kohdalla erot ovat huomattavia. Tulkki 1 käytti suomenkielisiä puhujia tulkatessaan yli seitsemän kertaa niin paljon eleitä kuin englanninkielistä puhujaa tulkatessaan. Tulkin 2 kohdalla ero on vielä paljon suurempi siten, että hän käytti yli viisitoista kertaa enemmän eleitä suomenkielisiä puhujia tulkatessaan. Tulkin 4 kohdalla eleiden määrä suomenkielisiä puhujia tulkatessa oli kaksinkertainen englanninkielisen puhujan tulkkaamiseen verrattuna, ja tulkin 5 kohdalla reilusti yli kaksinkertainen. (Ks. Kuva 5.)

Vaikka suomenkieliset puhujat elehtivät selvästi englanninkielistä puhujaa vähemmän, tulkit siitä huolimatta elehtivät systemaattisesti enemmän nimenomaan suomenkielisiä puhujia tulkatessaan. Kuvat 4 ja 5 havainnollistavat, kuinka tulkkien ja puhujien eleiden määrät olivat juuri päinvastaiset. Vaaleilla palkeilla on kuvassa 4 kuvattu englanninkielisen puhujan eleiden määrä, ja kuvassa 5 vastaavasti tulkkien eleiden määrä, kun he tulkkasivat englanninkielistä puhujaa. Tummat palkit kuvaavat suomenkielisiä puhujia ja vastaavasti tulkkien elehdintää suomenkielisiä puhujia

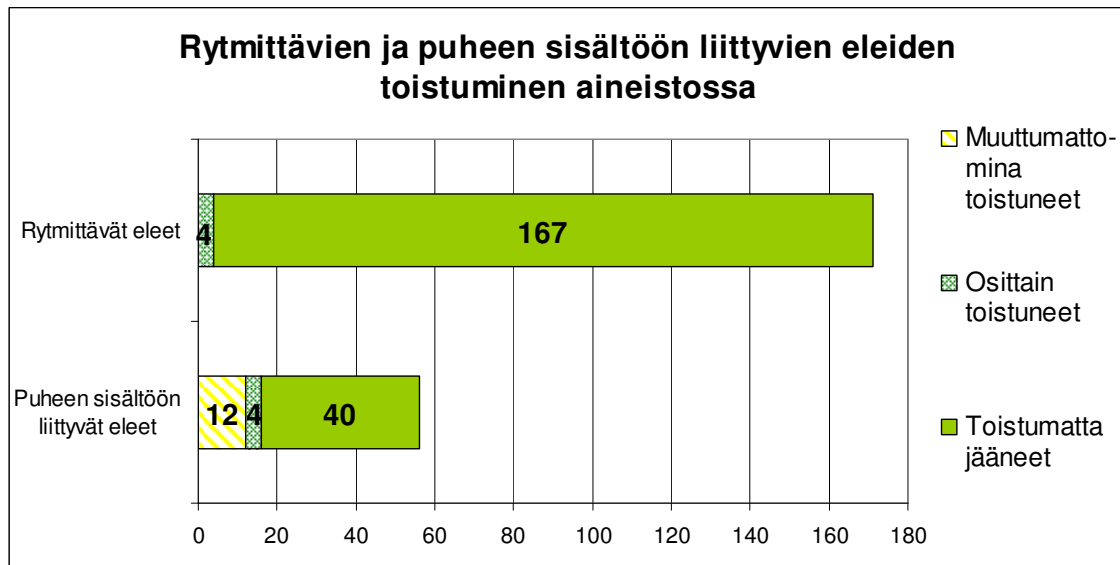
tulkatessa.

Tämän pohjalta näyttäisi siltä, että puhujien eleiden määrä ei vaikuta tulkkien eleiden määrään, vaan tulkkien eleiden määrään vaikuttavat jotkin muut tekijät. Tässä tapauksessa näyttäisi siltä, että vieraaseen kieleen päin tulkatessaan tulkki on taipuvainen elehtimään enemmän. Sama ilmiö toistui myös, kun eleiden käyttöä tarkasteltiin kielisuunnittain rytmittävien ja puheen sisältöön liittyvien eleiden avulla. Kävi siis ilmi, että jokainen tulkki käytti enemmän sekä rytmittäviä että puheen sisältöön liittyviä eleitä vieraaseen kieleen eli englantiin päin tulkatessaan, vaikka suomenkieliset puhujat käyttivät molempia eleryhmiä englanninkielistä puhujaa vähemmän. (Ks. Liite 1.)

6.4. Eleiden toistuminen

Aineistosta löytyi puhujien eleitä yhteensä 227 kpl, joista puheen sisältöön liittyviä oli 56 kpl ja rytmittäviä 171 kpl. Eleiden toistumista tarkasteltaessa puhujien rytmittävät ja puheen sisältöön liittyvät eleet on jaettu kolmeen kategoriaan: muuttumattomina toistuneisiin, osittain toistuneisiin ja toistumatta jääneisiin eleisiin. Tässä alaluvussa käsitellään kutakin kategoriaa omassa alaluvussaan.

Aineistosta löytyi 12 muuttumattomana toistunutta elettä, ja ne kaikki olivat puhujien tekemiä puheen sisältöön liittyviä eleitä – yksikään puhujien tekemistä rytmittävistä eleistä ei toistunut sellaisenaan. Kuten kuva 6 havainnollistaa, puheen sisältöön liittyviä eleitä kuitenkin esiintyi aineistossa huomattavasti rytmittäviä eleitä vähemmän.

Kuva 6: Kuvaavia eleitä yhteensä 56, rytmittäviä 171, kokonaismäärä 227.

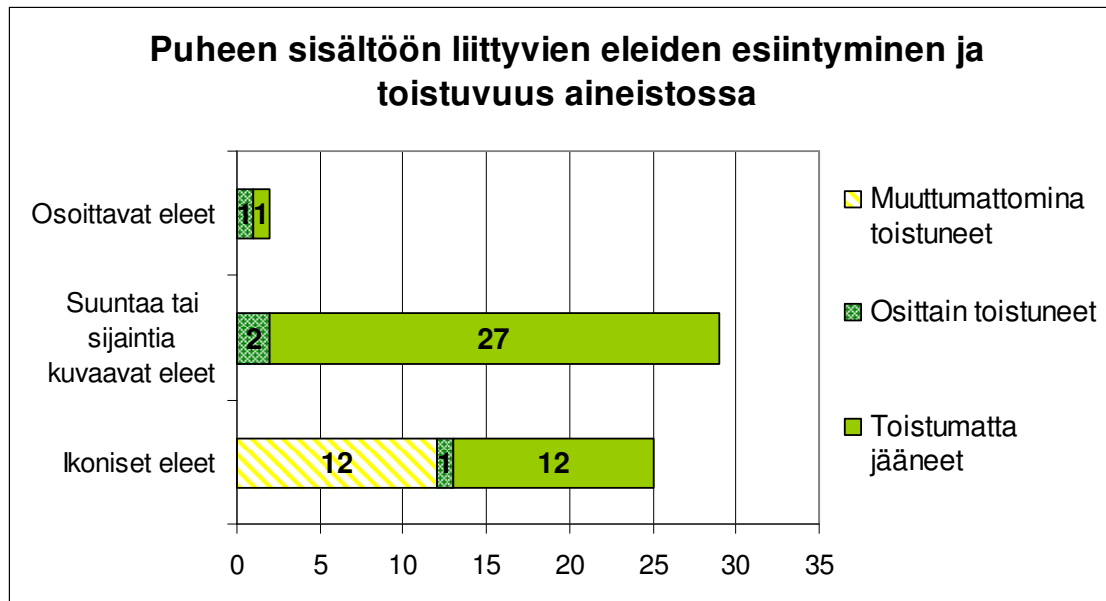
Tämän aineiston pohjalta näyttäisi siis siltä, että puheen sisältöön liittyvät eleet toistuvat paljon rytmittäviä eleitä todennäköisemmin: Ero rytmittävien ja puheen sisältöön liittyvien eleiden toistumisessa (osittain tai muuttumattomana) oli yli kymmenkertainen. Rytmittävistä eleistä toistui vain n. 2 %, mutta sisältöön liittyvistä n. 28 %. Sisältöön liittyvistä muuttumattomana toistui peräti n. 20 %, ja rytmittävistä ei yhtään. Näitä eroja kommentoidaan tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

Mielenkiintoinen havainto on myös se, että aineiston kahdestatoista muuttumattomana toistuneesta eleestä 9 oli suomenkielisen puhujan, 3 englanninkielisen puhujan tekemiä. Koska muuttumattomana toistuneita eleitä oli kokonaisuudessaan vähän, on hankalaa tehdä päätelmiä näiden havaintojen pohjalta, mutta eleiden suurempi toistuminen vieraaseen kieleen päin tulkatessa saattaa olla yhteydessä siihen, että tulkit ylipäätään elehtivät enemmän englantiin päin tulkatessaan (ks. luku 6.3.)

6.4.1. Muuttumattomina toistuneet eleet

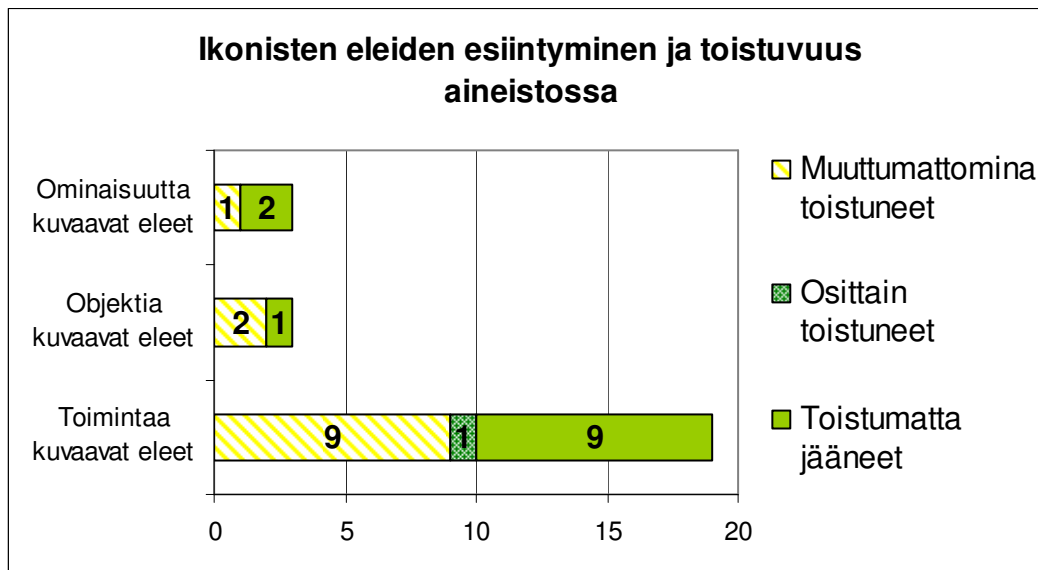
Aineisto sisälsi yhteensä 12 muuttumattomana toistunutta elettä, jotka kaikki olivat puheen sisältöön liittyviä. Jotta voitaisiin tarkastella lähemmin, millaiset puheen sisältöön liittyvät eleet toistuivat muuttumattomana, ne on jaettu kolmeen alakategoriaan: osoittaviin, suuntaa tai sijaintia kuvaaviin ja ikonisiin eleisiin. Aineistosta löytyi yhteensä

56 puhujien tekemää puheen sisältöön liittyvää elettä, joista 25 oli ikonisia, 29 suuntaa tai sijaintia kuvaavia ja 2 osoittavia. Kuva 10 havainnollistaa, kuinka suuri osa kustakin alakategoriasta toistui ja miten, ja kuinka paljon jäi kokonaan toistumatta.

Kuva 7: Puheen sisältöön liittyvien eleiden toistuminen (N=56).

Muuttumattomana toistuneista 12 eleestä kaikki olivat ikonisia eleitä, joita esiintyi aineistossa yhteensä 25 kpl. Prosentein ilmoitettuna ikonisista eleistä toistui siis 48 %. Puhujien tekemiä suuntaa tai sijaintia kuvaavia eleitä oli ikonisia eleitä enemmän eli 29 kpl, mutta niistä ei toistunut muuttumattomana yksikään. Puhujien tekemiä osoittavia eleitä oli aineistossa 2 kpl, ja myöskään kumpikaan niistä ei toistunut muuttumattomana. Tässä aineistossa ikoniset eleet olivat siis ainoita muuttumattomina toistuneita, minkä vuoksi ne nostetaan tässä lähemmän tarkastelun kohteeksi. Ikoniset eleet on lähemmän tarkastelun mahdollistamiseksi jaettu edelleen kolmeen alakategoriaan: ominaisuutta, objektia ja toimintaa kuvaaviin eleisiin. Kuva 8 havainnollistaa näiden eleiden esiintymistä ja toistumista aineistossa.

Kuva 8: Erialaisten ikonisten eleiden määrät ja toistuminen aineistossa (N=25).

Kuten kuva 8 osoittaa, aineiston ikonisista eleistä valtaosa oli *toimintaa kuvaavia eleitä*, jotka kuvaavat samanaikaisesti puheessa mainittua fyysistä toimintaa tai sen osaa. Toimintaa kuvaavia eleitä oli yhteensä 19 kpl ja niistä toistui yhteensä 9, eli 47 %. Koska aineistossa toistuneita eleitä oli kokonaisuudessaan 12, voidaan todeta, että ne olivat suurimmalta osin nimenomaan toimintaa kuvaavia. Esimerkki 15 havainnollistaa toimintaa kuvaavaa elettä, jolla puhuja kuvaa taaksepäin katsomista pyörittelemällä päätään:

Esimerkki 15

Puhuja SU (11.50-12.24) ”...jos on kaupungissa tulee myöhään kotiin ja sit siellä ei oo ketään muita niin kyllä siinä vähän kattelee taaksepäin [pyörittelee hieman päätään] ja jos siellä sitten on joku epäilyttävän näkönen ihminen sitten niin yrittää kiertää sen kaukaa.”

Tulkki 1 (12.31-13.05) “...But when I do come home late, I do kind of look [kääntelee päätään pienellä liikkeellä nopeasti] behind me and see if anyone is following me and if there’s someone who looks suspicious that might frighten me.”

Toinen tyypillinen toimintaa kuvaava ele ilmeni tilanteessa, jossa puhuja kertoi kännykässä juttelemisesta ja nosti samalla käden korvalleen kuvatakseen kyseistä toimintaa:

Esimerkki 16

Puhuja SU (49.20-49.45) ”Kännykkä on kyllä ihan hyvä vehje, ei se varmaan kaikkia hyökkäyksiä estä mut että niin jos nyt on juuri puhumassa [nostaa vasemman käden korvalleen ja laskee alas] kännykkään niin ehkäpä se sentään jonkun pysäyttää...”

Tulkki 4 (50.09-50.42) “...cell phones are good in the sense that they would prevent some people from attacking you because they’d think that you could [nostaa oikean käden korvalle] say “help” to the people you are talking to ...”

Toimintaa kuvaavien eleiden suuri toistuvuus verrattuna objektia ja ominaisuutta kuvaaviin eleisiin voi selittyä osittain sillä, että niitä myös oli aineistossa ikonisista eleistä selvästi eniten. Jotta voitaisiin luotettavasti vertailla toimintaa, objektia ja ominaisuutta kuvaavien eleiden toistumisen todennäköisyyksiä, pitäisi aineiston olla huomattavasti suurempi ja eleitä tarkasteltavana paljon enemmän. Toinen selitys toimintaa kuvaavien eleiden toistumiselle voi olla se, että niissä on vain vähän tulkinnanvaraisuutta kuulijan kannalta; kun puhuja esimerkiksi sanoo ”katselin ympärilleni” ja kääntelee samalla päätään, kuulija yhdistää eleen automaattisesti eri suuntiin katseluun, koska ympärilleen katsellaan nimenomaan kyseisellä tavalla, eikä ympärilleen katselun tapa juuri riipu ihmisestä. Objektia ja ominaisuutta kuvaavissa eleissä on sen sijaan enemmän tulkinnanvaraisuutta, koska esimerkiksi partaa (ks. esimerkki 17) voi kuvata monella eri tavalla, kuten vaikkapa sukimalla leukaa, pyörittämällä käsiä poskien vieressä tai taputtelemalla poskia, ja samoin samaa ominaisuutta voi kuvata monella eri tavalla; esimerkiksi jonkin asian suurta kokoa voi kuvata levittämällä kätensä sivuille, nostamalla kädet pään yläpuolelle jne.

Objektia kuvaavat eleet kuvaavat samanaikaisesti puheessa mainittavan konkreettisen asian jotakin aspektia. Objektia kuvaaviksi eleiksi luokittelin myös ne, jotka kuvaavat samanaikaisesti puheessa mainittavaan konkreettiseen objektiin kohdistettavaa toimintaa. Objektia kuvaavia eleitä aineistossa oli kolme, ja niistä toistui kaksi. Esimerkissä 17 on toistunut objektia kuvaava ele, jolla puhuja kuvaa joulupukin partaa liikuttelemalla käsiään leukansa alla:

Esimerkki 17

Puhuja EN (54.15-56.15) ”...even Santa Claus was frightful because of his

white beard [vie molemmat kädet ylös leuan alle ja takaisin alas]. ...”

Tulkki 4 (56.16-57.38) ”...koska joulupukilla on valkoinen parta [vie vasemman käden ylös leuan alle, takaisin alas ja taas ylös], ja kaikkea valkoista periaatteessa. ...”

Toinen toistunut objektia kuvaava ele kuvaa objektia siihen kohdistuvalla teolla, eli puhuja kuvailee nappulaa napauttamalla sormella pöytää:

Esimerkki 18

Puhuja SU [57.39-58.25] ”... niissä on semmoinen nappula [napauttaa pöytää]...”

Tulkki 4 [58.26-59.08] “...then he noticed that there was a button [tökkää sormella alaspäin] ...”

Aineiston kolmas objektia kuvaava ele ei toistunut. Eleellä kuvataan hiiriin ja rottiin assosioituvaa likaisuutta sormia värisyttämällä, ikään kuin puhuja olisi inhon vallassa tai koettaisi ravistella likaa sormistaan:

Esimerkki 19

Puhuja SU (01.07.57-08.11) ”...liittää kaikki taudit ja likasuuden (levittää kädet, väristää sormia) ja semmosen...”

Voidaan miettiä, miksi nimenomaan nämä kaksi elettä toistuivat ja kolmas jäi toistumatta. Molemmat toistuneet objektia kuvaavat eleet kuvasivat konkreettista kohdetta, toinen partaa ja toinen nappulaa, kun taas toistumatta jäänyt ele kuvasi abstraktimpaa asiaa, eli likaisuuden käsitettä. Voi olla, että konkreettista kohdetta kuvaava ele jää helpommin tulkin mieleen, kuin abstraktia asiaa kuvaava. Myös sillä saattaa olla vaikutusta, että molemmat toistuneet eleet sattuiivat juuri sen tulkin vuorolle, joka kaikista eniten toisti puhujien eleitä ylipäätään. On hankalaa arvioida, toistuivatko eleet tulkin yksilöllisten ominaisuuksien vuoksi vai sattuiiko kyseisen tulkin vuorolle ”helposti” toistettavia eleitä muita enemmän, minkä johdosta hän saattoi toistaa eleitä muita enemmän. Objektia kuvaavia eleitä oli kuitenkin vain kolme kappaletta koko aineistossa, minkä vuoksi niiden pohjalta on vaikeaa vetää minkäänlaisia johtopäätöksiä. Voidaan silti sanoa, että niiden toistuminen on mahdollista.

Ominaisuutta kuvaavat eleet kuvaavat samanaikaisesti puheessa mainittavaa ominaisuutta. Ominaisuutta kuvaavia eleitä aineistossa oli kolme, ja niistä toistui yksi. Puhuja kuvaa kyseisellä eleellä henkilön rotevuutta levittämällä kädet sivuilleen:

Esimerkki 20

Puhuja SU (13.12-13.17) ”Ei ollu, semmonen ehkä kolmekymppinen mies, aika roteva [levittää kädet sivuille], semmonen muutenki ehkä vähän pelottavan näkönen jo valmiiks.”

Tulkki 1 (13.18-13.25) “No it wasn’t, it was a thirty-something male who was quite big [levittää kädet sivuille], and scary-looking.”

Aineiston kaksi muuta ominaisuutta kuvaavaa elettä eivät toistuneet, vaikka niissäkin kuvattiin suurta kokoa. Toisessa niistä kuvattiin suomalaisten juoppojen suurta kokoa nostamalla kädet pään yläpuolelle:

Esimerkki 21

Puhuja EN [31.50 – 33.18] ”...Finnish drunks are also rather large [nostaa molemmat kädet pään yläpuolelle] compared to men in China.”

ja toisessa puhuja kuvaili omenasankojen suuruutta kohottamalla oikean kätensä takaviistoon:

Esimerkki 22

Puhuja EN (01.05.22-06.45) ”...in large [kohottaa oikeaa kättä takaviistoon ylöspäin] buckets...”

Vaikka ominaisuutta kuvaavia eleitä olikin vain kolme, voidaan silti pohtia, miksi yksi niistä toistui, vaikka toiset kaksi eivät toistuneet. Kaikki kolme elettä sattuiivat osumaan eri tulkkien tulkkausvuoroille, eli tulkkien 1, 3 ja 5 vuoroille. Ainoa toistunut ominaisuutta kuvaava ele sattui tulkin 1 vuorolle, ja tulkki 1 toisti vuorollaan myös yhden muun eleen, mikä teki hänestä toiseksi eniten eleitä toistaneen tulkin. Saattoi siis olla, että kyseinen ominaisuutta kuvaava ele toistui sen vuoksi, että se sattui juuri sellaisen tulkin vuorolle, jonka elehtimistyyliin kuului eleiden toistaminen. Toistumatta jääneet kaksi ominaisuutta kuvaavaa elettä osuivat tulkkien 3 ja 5 vuoroille, joista tulkki 3 toisti tulkkausvuoronsa aikana yhden eleen, ja tulkki 5 ei yhtään, mutta elehti muutoin vilkkaasti. Voidaan sanoa, että näilläkin eleillä olisi ollut mahdollisuus toistua. Kaikki aineistosta löytyneet ominaisuutta kuvaavat eleet kuvasivat suurta kokoa, joten näyttäisi siltä, että eleellä kuvattava ominaisuus ei välttämättä vaikuta toistuvuuteen. Voi olla, että ainoa toistunut ele jäi tulkin mieleen siksi, että puhujan ele ilmeni osana jännittävää tarinaa, kun taas toistumatta jääneet eleet eivät esiintyneet yhtä jännittävässä kontekstissa. Toinen syy voi olla, ele toistui nimenomaan siksi, että tulkki sattui olemaan empaattinen persoona:

ehkä tulkki eläytyi puhujan tarinaan, jossa puhuja oli joutunut tuntemattoman ohikulkijan säikyttelemäksi – tutkimusten mukaan empatian kokeminen on tärkeässä osassa nonverbaaliliikkeen jäljittelyssä (ks. luku 3.4). Voi myös olla, että tulkkauksuunnalla oli vaikutusta asiaan, koska ainoa toistunut ele tehtiin suomesta englantiin päin tulkatessa. Ominaisuutta kuvaavia eleitä pitäisi kuitenkin olla aineistossa huomattavasti enemmän ennen kuin niiden toistumisen tai toistumatta jäämisen osalta voitaisiin tehdä edes suuntaa-antavia johtopäätöksiä. Korkeintaan voidaan todeta, että niiden toistuminen on mahdollista.

6.4.2. Osittain toistuneet eleet

Kun aineistosta oli eritelty muuttumattomina toistuneet eleet, jäljelle jäi vielä suuri määrä puhujien eleitä, jotka eivät toistuneet muuttumattomina. Suurimmalle osalle näistä ei löytynyt tulkkien eleistä lainkaan vastapareja, jolloin ne laskettiin toistumatta jääneiksi eleiksi. Aineistossa esiintyi kuitenkin kahdeksan puhujan elettä, jotka eivät toistuneet muuttumattomana, mutta joiden voi ajatella vaikuttaneen tulkin elehdintään kyseisen puheenvuoron tulkkeessa. Nämä eleet on luokiteltu osittain toistuneiksi, ja niistä neljä oli rytmittäviä ja neljä puheen sisältöön liittyviä. Tämä kategoria on toistumisen kategorioista tulkinvaraisin, ja osa seuraavaksi esitellyistä osittain toistuneista eleistä on hyvinkin epäselviä tapauksia sen suhteen, liittyvätkö ne todella puhujan eleeseen vai eivät. Kategoriaan kuuluvat sellaiset puhujien eleet, jotka toistuivat tulkkeessa eri kohdassa tai erilaisina, mutta kuitenkin siten, että puhujan eleen ja tulkin eleen välille voidaan vetää yhteys.

Kahdessa tapauksessa puhuja käytti tietynlaista puheen sisältöön liittyvää elettä tietyn asian kuvaamiseen, ja tulkki kuvasi samaa kohtaa erilaisella eleellä. Ensimmäiset osittain toistuneet puheen sisältöön liittyvät eleet ilmenivät tilanteessa, jossa puhuja puheenvuoronsa keskivaiheilla listasi asioita, joiden vuoksi hän suhtautui New Yorkin matkaansa varauksella. Hän napautti sormella pöytää ensimmäisen asian ja toisen kohdalla (sijaintia kuvaavat eleet) ja kolmannen kohdalla osoitti sormella rintaansa (osoittava ele). Puhuja ei puheen merkitysisällössä viitannut listaavansa asioita esimerkiksi numeroimalla listan kohtia, vaan osoitti listan eleillä, äänenpainoilla ja

sanamuodoilla. Tulkki ei toistanut puhujan eleitä sellaisenaan vaan teki samoissa kohdissa nyökäytyksen, eli painotti listaa omalla rytmittävällä elellään. Puheen sisältöön liittyvä ele siis korvattiin tulkkeessa rytmittävällä eleellä.

Esimerkki 23

Puhuja EN (42.05-45.05) "...I was little apprehensive about this, not having been on metro in New York [napauttaa sormella pöytää], not having been to Harlem [napauttaa sormella pöytää], not being black [osoittaa sormella rintaansa] and so on, and having heard stories about relatively high crime rate [nyökkää] in that area."

Tulkki 3 (45.08-47.54) "...Oli sitten minulla kuitenkin vähän epäilyksiä tästä sinne menosta, koska en ensinnäkään koskaan ollut metrossa New Yorkissa [nyökäytys], enkä ollut ollut Harlemissa [nyökäytys] enkä ollut musta [nyökäytys], ja kerran ja olin kuullut tästä mitenkä paljon Harlemissa on rikollisuutta..."

On todennäköistä, että tulkki muisti puhujan listanneen asioita, koska tulkki esitti kyseisen kohdan listan muodossa. Voi olla, että puhujan käyttämät listaa kuvanneet ja korostaneet eleet auttoivat tulkkia muistamaan listauksen, minkä vuoksi myös tulkki käytti eleitä korostamaan listaa. Kuten esimerkistä 23 käy ilmi, puhuja nyökkäsi pian tekemänsä listan jälkeen, minkä voisi osaltaan ajatella vaikuttaneen siihen, että tulkki käytti listan korostamiseen nimenomaan nyökäytyksiä. Tällainen tulkinta on kuitenkin erittäin epävarmaa, koska tässä käsitelty elehdintä esiintyi puhujan puheenvuoron keskellä (ks. Liite 2: Esimerkki 1), minkä vuoksi on epätodennäköistä, että tulkin mieleen olisi jäänyt puhujan tekemä yksittäinen, kontekstista irrallinen nyökkäys. Tämän vuoksi en ole laskenut kyseistä nyökäytystä osittain toistuneeksi.

Toinen puheen sisältöön liittyvän eleen osittainen toistuminen on kuvattu esimerkissä 24. Puhuja kuvasi kyseisen eleen avulla hiirten taipumusta juoksennella ympäriinsä heiluttamalla käsiään sivulta toiselle. Tulkki puolestaan teki kädessään olevalla kynällä ympyröitä ilmaan samaa kohtaa tulkatessaan.

Esimerkki 24

Puhuja SU (01.07.57-08.11) "...ehkä hiiriinki ja onhan ne semmosia semmosia pieniä ja sitten ne juoksentelee [heiluttaa käsiä sivulta toiselle] ympäriinsä, eihän ne kivoja oo silleen..."

Tulkki 5 (01.08.13-08.31) "...maybe are associated with diseases but mice also and maybe because they run [tekee oikeassa kädessä olevalla kynällä ympyröitä ilmaan]

around.”

Kuten edellisen esimerkin kohdalla, tässäkin puhujan puheen sisältöön liittyvä ele saattoi auttaa tulkkia muistamaan kyseisen kohdan. Toinen vaihtoehto on se, että ”ympäriinsä juokseminen” on asia, jonka jäsentäminen ja puheeksi muodostaminen helpottuu asiaa kuvaavalla eleellä, minkä vuoksi sekä puhuja että tulkki tekivät eleen kyseisestä asiasta puhuessaan. Voidaan pohtia, muistiko tulkki puhujan korostaneen kyseistä kohtaa kuvaavalla eleellä ja päätti itsekkin käyttää kyseisessä kohdassa kuvaavaa elettä, vai onko kyse siitä, että kuvattava asia vaati parikseen elettä tiedonkäsittelyn helpottamiseksi.

Kolmessa tapauksessa puhuja käytti tietynlaista rytmittävää elettä tietyssä vaiheessa puhettaan, ja tulkki käytti samankaltaista rytmittävää elettä kyseisen puheenvuoron tulkkeessa jossakin toisessa kohdassa. Esimerkki 25 havainnollistaa ensimmäistä tällaista tapausta, jossa kyseessä oli lyhyt puheenvuoro, jonka loppua kohden puhuja pudisteli kaksi kertaa päätään. Tulkin ainoa ele kyseisen puheenvuoron tulkkeen aikana oli tulkkeen lopuksi tehty pieni pään pudistelu ja nyökyttely. Voidaan pohtia, omaksuiko tulkki elekielensä puhujalta, koska tulkin pään pudistelu ilmeni samasta asiasta puhuttaessa, vaikkakin hieman eri kohdassa puhetta.

Esimerkki 25

Puhuja EN (03.28 – 04.15) “...One sees incidents such as this [pään pudistelua] day after day on television [pään pudistelua] and starts wondering what’s next for me.”

Tulkki 1 (04.17 – 04.47) “...kyllä se laittaa ihmisen miettimään että mitä tapahtuu seuraavaksi esimerkiksi minulle [**Pientä nyökyttelyä ja pään pudistelua**].”

Toista rytmittäviin eleisiin liittyvää tapausta kuvaa esimerkki 26, jossa puhuja rytmittää puhettaan puheenvuoronsa loppupuolella asettamalla kädet auki kämmenet ylöspäin. Kyseinen ele toistui puheenvuoron tulkkeessa siten, että tulkki käytti samankaltaista elettä korostajana/rytmittäjänä koko tulkkeensa ajan. Kyseinen ele oli ainoa, jota tulkki käytti koko tulkkeensa (kesto 1 min 43 sek) aikana. Voidaan pohtia, vaikuttiko puhujan tekemä ele siihen, että tulkki valitsi juuri samankaltaisen eleen omaksi rytmittäväksi eleekseen koko tulkkeen ajaksi, vai oliko kyseessä sattuma. Kun verrataan tätä tapausta

muihin kyseisen tulkin tulkkeisiin, huomataan, että muissa tulkkeissa hän käytti aina rytmittävää elettä, jossa hän avaa kädet nyrkistä ja sulkee ne saman tien. Tulkilla näyttäisi siis olevan tapana valita tietty rytmittävä ele, jota hän toistaa läpi tulkkeen, ja ele oli sama joka tulkkeessa lukuun ottamatta tätä tapausta, jossa ele näyttäisi olevan peräisin puhujalta.

Esimerkki 26

Puhuja SU (15.45 – 16.57) "...et ei voi enää luottaa [asettaa kädet auki kämmenet ylöspäin] siihen että kaupungin kaduilla on turvallista kävellä, niin silloin elämä tulee kyllä ihan mahdottomaksi ..."

Tulkki 2 (16.59 – 18.42) "...One thing that happened to a daughter of one of my colleagues was that, well, she has a family and is an adult, but one day she went to a party* alone and she met some people* she* didn't really know, and went to a party* at their house, and the result was that she was assaulted and was hospitalized. And I remember that when this colleague told me about this incident* I was very shocked, because I*, well I didn't really know the daughter but I had met her before and so this incident was very, kind of, close* to me. And I did notice that after a few days after this had happened and I had heard about it, I was a bit, probably not really afraid to walk in public*, but I kind of* started to notice that all* interactions* between people are based on trust and if this trust* is disappears*, then walking* in public or going* to a public place just becomes impossible, and all this* peace we have when* walking somewhere is just a result of that we don't believe that anyone, anything* can happen, we* kind of trust* the people around us. But the reality is that anything can happen." [*asettaa kädet auki kämmenet ylöspäin, sulkee samantien]

Kuten jo aiemmin mainittiin, osittain toistuneiden eleiden kategoria on eleiden toistumisen kategorioista tulkinnanvaraisin. Tätä havainnollistaa esimerkki 27, jossa tulkki tekee tulkkeen alussa samantyyppisiä eleitä, kuin puhuja on tehnyt puheenvuoronsa loppuksi. Puheensa loppupuolella puhuja sekä nyökyttelee päätään että tekee yksittäisen nyökkäyksen, ja tulkki vastaavasti nyökyttelee heti tulkkeen aluksi.

Esimerkki 27

Puhuja SU (30.27 – 31.05) "...Mutta kyllä mä ymmärrän sen kiinalaisen tytön, tytön tuota niin niin ajatuksia, mä muistan nimittäin ite kun mä olin pieni lapsi enkä siis ollu vielä nähny humalaisia kovin paljon ja meillä kotona ei sillä tavalla käytetty viinaa että oisin niinku nähny esimerkiksi vanhempieni olevan humalassa koskaan. Muistan kun mä olin kylässä jossain ja sinne tuli joku kylänmies sitten ja oli kyllä ihan [nyökytyksiä] umpikännissä ja reuhas siinä niin. Kyllä mua pelotti se koska jotenki tuntu siis semmoselta että se on täysin ennustamatonta se homma, että siitä ei yhtään tiiä [pyörittää päätään] mitä se

tekkee. Mutta tuota on tässä sitten elämän varrella tullu nähtyä niitä ja opittua että kuinka se humala etenee [nyökäytys eteenpäin], että enää eivät sillä tavalla pelota.”

Tulkki 3 (31.07 – 31.50) “Yeah, I understand the fear of the Chinese girl [nyökytyksiä] when she was in Finland...”

Tämän eleen kohdalla on erityisen kyseenalaista, onko puhujan ele vaikuttanut tulkin eleeseen. Tulkki nimittäin nyökyttelee sanoessaan ”Yeah, I understand the fear of the Chinese girl...”, eli korostaa myönteistä ilmausta nyökyttelemällä, mikä on hyvin yleinen tapa. Toisin sanoen näyttää siltä, että tulkki nyökytteli tässä kohdassa nimenomaan sen vuoksi, että se on konventionaalista kyseisessä tilanteessa, eikä sen vuoksi, että puhuja sattui tekemään samantyyppisen eleen puheensa loppuksi. Toisaalta puhujakin nyökytteli myönteistä ilmausta korostaakseen, minkä voisi ajatella ”kannustaneen” tulkkia tekemään samoin tulkkeensa aluksi. Kyseinen ele täytti osittain toistuneelle eleelle asettamani kriteerit, minkä vuoksi se on laskettu mukaan tähän kategoriaan. Tämä tapaus havainnollistaakin hyvin sitä, että kun tutkimuskohteena on ihmisen käyttäytyminen, sen tulkitseminen ja luokittelu on toisinaan monimutkaista ja eikä millään lailla yksiselitteistä.

6.4.3. Toistumatta jääneet eleet

Vaikka aineistossa esiintyneistä puhujien eleistä valtaosa oli rytmittäviä eleitä, rytmittävistä eleistä ei muuttumattomana toistunut yhtään, ja osittainkin vain 2 kpl. Aineistossa ilmenneistä rytmittävistä eleistä voidaan erottaa ainakin kolmenlaisia eleitä. Ensimmäinen ryhmä ovat käsillä tehdyt eri suuntiin viittomiset, jotka eivät kuvaavien eleiden tavoin kuitenkaan osoita kohdetta, tai kuvaa suuntaa tai sijaintia. Esimerkissä 28 on kuvattu eri suuntiin viittova ele, jonka puhuja tekee kertoessaan siitä, että tarinan yksityiskohdat vaihtelevat kertojan mukaan:

Esimerkki 28

Puhuja EN (54.15- 56.15) “...The details seem to vary a little bit [viitto oikealla kädellä eri suuntiin] but the idea is...”

Toinen tyypillinen rytmittävä ele on ele, jossa puhuja heiluttaa kättään tai sormiaan ilmassa, tai muulla tavoin liikuttaa kättään ilmassa tavalla, jonka ei voida tulkita

kuvaavan verbaalisen viestin käsittelemää asiaa:

Esimerkki 29

Puhuja EN (09.08-09.15) "...reading [pyörittää vasemman käden sormia ilmassa] about unknown people..."

Kolmas tyypillinen rytmittävien eleiden ryhmä ovat päällä tehdyt eleet, kuten pään keikuttaminen sivulta toiselle tai nyökkäys ikään kuin painottamassa tiettyä puheen kohtaa, kuten esimerkissä 30:

Esimerkki 30

Puhuja SU (01.01.34-01.51) "No mä en tiedä noista mitkä John äsken mainitsi mutta mä pelkään ampiaisia ihan hirveesti [nyökyttelee]..."

Tässä yhteydessä on tarpeen pohtia, miksi nimenomaan rytmittävät eleet eivät toistuneet tulkkeissa. Koska muutamat puhujan tekemät puheen sisältöön liittyvät eleet toistuivat tulkkeissa, voidaan todeta, että puhujan eleen toistuminen tulkkeessa on mahdollista, joten toistumisen mahdottomuus ei voi olla syynä rytmittävien eleiden toistumattomuuteen. Voidaan sen sijaan esittää monenlaisia muita teorioita siitä, miksi puhujien rytmittävät eleet eivät toistuneet tulkkeissa. Puheen sisältöön liittyvien eleiden toistumisen todennäköisyyttä rytmittäviin eleisiin verrattuna lisää ainakin se, että nimensä mukaisesti puheen sisältöön liittyvät eleet liittyvät puheen sisältöön, minkä vuoksi ne voivat jäädä tulkin mieleen paremmin kuin rytmittävät eleet, jotka eivät ilmiänsuoraan liity puheen sisältöön. Kun puhuja kertoo vaikkapa soittaneensa puhelimella ja nostaa samalla käden korvalleen kuvatakseen kyseistä toimintaa, tulkki saa tiedon samasta asiasta sekä kuulon että näön kautta, jolloin viestillä on paremmat mahdollisuudet jäädä mieleen. Koska puheen sisältöön liittyvä ele näin auttaa tulkkia painamaan asian mieleensä, myös itse ele jää tulkin mieleen, jolloin on mahdollista, että tulkki muistaa sen ja myös toistaa sen tulkkeessaan. Rytmittävien eleiden tapauksessa ele ei liity verbaaliseen viestiin visuaalisesti, jolloin tulkille on tarjolla kaksi erilaista viestiä: verbaalinen viesti sekä visuaalinen viesti, jotka eivät näytä liittyvän toisiinsa. Koska tulkin tehtävänä on keskittyä verbaalisen viestin mieleen painamiseen, hänen tarkkaavaisuutensa luultavasti kiinnittyy ainoastaan puheeseen, jolloin visuaalisen ulkoasunsa puolesta irrallinen ele ei jää hänen muistiinsa eikä siten myöskään toistu

tulkkeessa.

Rytmittävien eleiden lisäksi aineistossa oli myös paljon puheen sisältöön liittyviä eleitä, jotka jäivät kokonaan toistumatta. Aineistosta löytyi yhteensä 57 puhujien tekemää puheen sisältöön liittyvää elettä, joista 25 oli ikonisia, 29 suuntaa tai sijaintia kuvaavia, sekä 2 osoittavia. Kaikki toistuneet 12 elettä olivat ikonisia, jolloin 13 ikonista elettä ja kaikki suuntaa tai sijaintia kuvaavat sekä osoittavat eleet jäivät toistumatta tai ne toistuivat vain osittain (yht. 4 kpl).

Koko aineistosta löytyi vain kaksi puhujan tekemää osoittavaa eleittä, joten niiden perusteella ei voida vetää minkäänlaisia johtopäätöksiä siitä, toistuvatko osoittavat eleet yleensä tulkkeissa vai eivät. Kumpikaan tämän aineiston osoittavista eleistä ei toistunut tulkkeissa. Sen sijaan suuntaa tai sijaintia kuvaavia eleitä oli sen verran, että niiden toistumisesta voidaan tehdä alustavia päätelmiä.

Aineistosta löytyneistä puheen sisältöön liittyvistä eleistä suurin osa oli suuntaa tai sijaintia kuvaavia, mutta yksikään niistä ei toistunut muuttumattomana, ja osittainkin toistui vain 2 kpl (ks. edellinen alaluku, esimerkki 23). Tyypillinen esimerkki suuntaa tai sijaintia kuvaavasta eleestä on kuvattu esimerkissä 31, jossa puhuja puhuu pois lähtemisestä ja huiskauttaa samalla kädellään sivulle liikkeen suuntaa kuvaten:

Esimerkki 31

Puhuja SU (29.02-29.17) "...tai sitten vaan lähtee [huiskauttaa oikealla kädellä sivulle] siitä tilanteesta."

Toinen tyypillinen suuntaa tai sijaintia kuvaava ele on ele, jolla puhuja osoittaa puheenaiheen sijaintia. Esimerkissä 32 puhuja kertoo, kuinka hänen oli määrä matkustaa metrolla Harleemiin tietystä paikasta, ja kuvasi tuon paikan sijaintia tökkäämällä ilmaa:

Esimerkki 32

Puhuja EN (42.05-45.05) "...to take the metro in New York from a certain point [tökkää oikealla kädellä taaksepäin ilmaan] in to Harlem..."

Vaikka suuntaa tai sijaintia kuvaavat eleet kuvaavatkin puheen sisältöä, ne eivät tästä aineistosta saatujen tulosten mukaan näytä jäävän tulkin muistiin yhtä helposti tai usein kuin ikoniset eleet. Tähän voi olla syynä se, että monet suuntaa tai sijaintia kuvaavat

eleet kuvaavat asioita, joita useimmiten voisi kuvata monilla erilaisilla eleillä. Esimerkissä 31 puheen aiheena ollutta ”lähtemisen” suuntaa voisi kuvata esimerkiksi viittaamalla kädellä taakse, eteen tai sivulle, eikä ole olemassa mitään tietynlaista tapaa, jolla sitä yleensä kuvattaisiin. Esimerkissä 32 puhuja kuvasi paikan sijaintia tökkäämällä taaksepäin ilmaan, mutta yhtä hyvin hän olisi voinut tökätä sormella ylöspäin tai sivulle. Ikonisten eleiden alakategoria toimintaa kuvaavat eleet, jotka toistuivat aineistossa, sen sijaan kuvaavat jotakin asiaa hyvin konkreettisesti, ikään kuin imitoiden kyseistä tekemistä, ja monelle toiminnalle on olemassa konventionaaliset eleet, joilla niitä kuvataan (esim. puhelimessa puhumista kuvataan nostamalla käsi korvalle, juomista kallistamalla pää taaksepäin ja nostamalla käsi suun eteen kuin lasia tai pulloa pidellen jne).

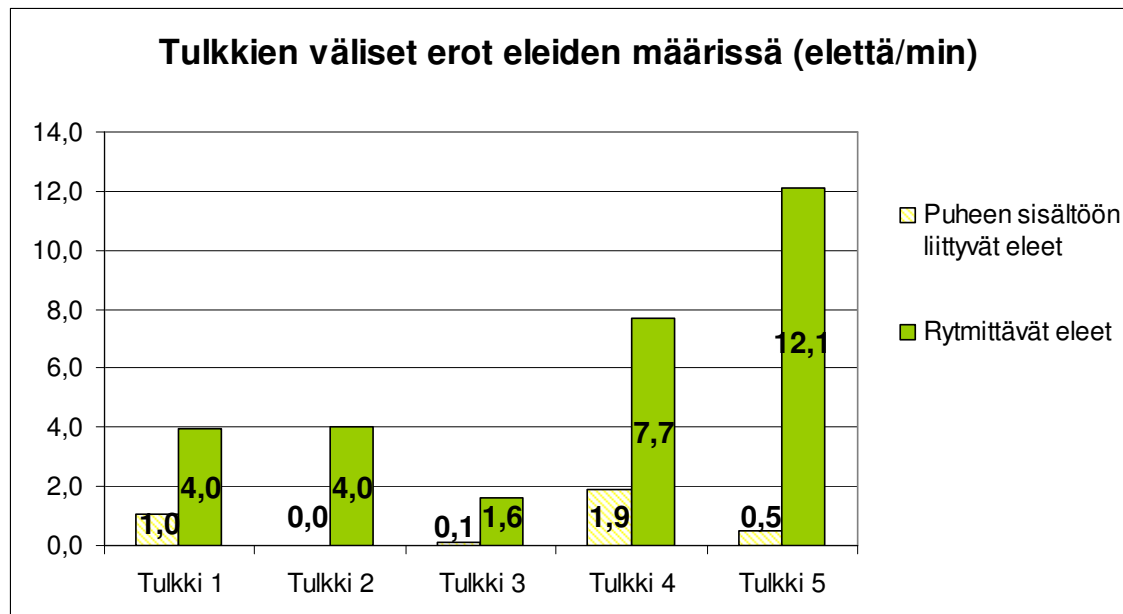
6.5. Tulkki-kohtaiset erot

Tässä alaluvussa tarkastellaan tulkkien välisiä eroja rytmittävien ja puheen sisältöön liittyvien eleiden käytössä, sekä sitä, miten eleiden toistuminen vaihteli tulkkien välillä. Koska tässä tutkimuksessa ei tarkastella kutakin tulkkia useamman tulkkausvuoron ajan, vaan jokaiselta on tarkastelussa yksi tulkkausvuoro, ei voida tehdä päätelmiä sen suhteen, kuinka pysyviä tässä tarkastellut yksilölliset erot ovat. Voimme kuitenkin nähdä, että ainakin yksittäisessä tulkkaustilanteessa nousee esiin yksilöllisiä eroja eleiden käytön määrässä ja eleiden toistumisessa.

6.5.1. Erot rytmittävien ja puheen sisältöön liittyvien eleiden käytössä

Kuten tämän työn teoriaosiossa kävi ilmi, ihmisten välillä voi olla suuriakin eroja nonverballiikan käytön ja myös käyttötaidon suhteen. Siksi ei ollut yllättävää, että myös tämän työn aineiston tulkit käyttivät eleitä eri tavoin. Jommankumman eleryhmän osalta voidaan nähdä yhtäläisyyksiä muutamien tulkkien kohdalla, mutta aineiston tulkeista ei löydy tulkkeja, jotka muistuttaisivat toisiaan molempien eleryhmien käytön osalta. Kuten kuva 12 havainnollistaa, esimerkiksi tulkit 1 ja 2 käyttivät rytmittäviä eleitä täsmälleen saman verran. Puheen sisältöä kuvaavien eleiden kohdalla heidän elehtimistiheydensä poikkeavat kuitenkin huomattavasti, koska tulkit 1 ja 2 ei tehnyt ainuttakaan kyseisenlaista elettä, ja tulkit 1 sen sijaan teki niitä yhden minuutissa, mikä on toiseksi eniten kaikista

tulkeista. Tulkit 2 ja 3 puolestaan muistuttavat toisiaan puheen sisältöön liittyvien eleiden osalta, mutta rytmittävien eleiden käytöltä poikkeavat toisistaan siten, että tulkki 2 teki rytmittäviä eleitä jopa kaksi ja puoli kertaa niin paljon kuin tulkki 3.

Kuva 9: Tulkkien väliset erot rytmittävien ja puheen sisältöön liittyvien eleiden määrissä tulkkausvuoroittain

Kuvasta 9 nähdään, että suurimmat ja pienimmät määrät rytmittäviä ja puheen sisältöön liittyviä eleitä eivät osu samalle tulkille. Rytmittäviä eleitä aineistossa eniten käytti tulkki 5, kun taas puheen sisältöön liittyviä eleitä käytti eniten tulkki 4. Vähiten eli ei lainkaan puheen sisältöön liittyviä eleitä puolestaan käytti tulkki 2, ja vähiten rytmittäviä eleitä tulkki 3. Ei siis voida sanoa, että erittäin runsaasti rytmittäviä eleitä käyttävä tulkki tekisi ilman muuta myös paljon puheen sisältöön liittyviä eleitä. Vastaavasti ei voida ajatella, että tulkki, joka ei käytä puheen sisältöön liittyviä eleitä, ei myöskään käyttäisi juurikaan rytmittäviä eleitä.

Tästä huolimatta tulkkien eleiden määriä vertaillaessa voidaan joidenkin tulkkien kohdalla huomata jonkinlaista johdonmukaisuutta sen suhteen, kuinka paljon he ylipäättään elehtivät tulkatessaan. Aineiston elehtiväisimmät tulkit 4 ja 5 käyttivät molempia eleryhmiä melko paljon, kun taas vähemmän elehtivä tulkki 3 käytti molempia vain

niukasti. Tulkit 1 ja 2 edustivat tämän aineiston tulkkien keskitasoa rytmittävissä eleissä.

6.5.2. Erot eleiden toistumisessa muuttumattomina

Kuten aiemmin on todettu, aineistossa esiintyneistä eleistä toistuivat muuttumattomina ainoastaan puheen sisältöön liittyvät eleet. Tämän vuoksi oli järkevää ottaa tarkasteluun nimenomaan vain puheen sisältöön liittyvät eleet, kun haluttiin käsitellä tulkkien välisiä eroja eleiden toistumisessa. Jos tulkkien toistamien eleiden määriä olisi vertailtu esimerkiksi kaikkiin puhujien tekemiin eleisiin, prosenttimäärät olisivat olleet häviävän pieniä jokaisen tulkin kohdalla, jolloin yksilökohtaisia eroja olisi ollut vaikeaa saada näkyville.

	Puhujien tekemät puheen sisältöön liittyvät eleet	Tulkkeissa toistuneet puheen sisältöön liittyvät eleet	Prosentteina
Tulkkausvuoro 1	7	2	29 %
Tulkkausvuoro 2	11	0	0 %
Tulkkausvuoro 3	15	1	7 %
Tulkkausvuoro 4	18	9	50 %
Tulkkausvuoro 5	5	0	0 %

Kuva 10: Tulkkien toistamat puheen sisältöön liittyvät eleet lukumäärinä ja prosentteina

Kuten kuvasta 10 voi nähdä, viidestä tulkista kolme eli tulkit 1, 3 ja 4 toistivat tulkkheidensa aikana puhujien eleitä muuttumattomina. Tulkki 4 toisti puhujien eleitä selvästi eniten, yhteensä 9 kpl, mikä oli puolet hänen tulkkausvuorollaan esiintyneistä kuvaavista eleistä. Tulkki 2 toisti kaksi seitsemästä eleestä eli 29 % ja tulkki 3 puolestaan yhden viidestätoista eleestä, eli 7 %. Kuten aiemmin on todettu, toistuneet eleet olivat pääasiassa toimintaa kuvaavia eleitä.

Tämän aineiston pohjalta voidaan todeta, että puhujien tekemät puheen sisältöön liittyvät eleet voivat toistua tulkkeissa, mutta niiden toistuminen näyttäisi olevan tulkkikohtaista. Toistumisen voidaan arvella liittyvän tulkin yksilöllisiin taipumuksiin, kuten kykyyn havainnoida puhujan elehdintää ja liittää eleet mielessään tiettyihin verbaalisiin elementteihin.

7. Päätelmät ja pohdintaa

Tässä työssä käytetyn aineiston heikkous on eittämättä siinä, että se on liian suppea luotettavien tilastollisten tulosten esiin saamisen kannalta, joten määrälliset tulokset jäivät suuntaa-antaviksi. Toisaalta laajemman aineiston analysointi olisi vaatinut myös erilaisen, tilastollisiin menetelmiin perustuvan lähestymistavan, ja lisäksi aineistoa valitessa oli mahdotonta arvioida, kuinka paljon eleitä aineisto lopulta sisältää. Jos aineiston kaikki tulkit olisivat esimerkiksi elehtineet yhtä paljon kuin aineiston runsaseleisin tulkki, analysoitavia eleitä olisi ollut paljon enemmän. Tämän tutkimuksen ansiot ovat tilastollisesti merkitsevien ja yleistettävien tulosten sijaan siinä, että se esittelee tapoja tutkia ennestään vähän tutkittua alaa, tarjoaa uuden ja toimivan luokittelumallin, sekä avaa monia aiheita jatkotutkimuksille. Lisäksi saadut tulokset tarjoavat osviittaa jatkotutkimukselle siten, että tässä tutkimuksessa saatuja alustavia tuloksia voisi verrata suuremmalla aineistolla tehtyyn tutkimukseen.

Tämän tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa täytyy ottaa huomioon, että vaikka tuloksissa tarkastellaan nimenomaan puhujien elehdinnän vaikutuksia tulkkien elehdintään, tulkkaustilanne on kuitenkin vuorovaikutustilanne, jossa myös tulkin käytös voi vaikuttaa puhujaan eikä vain päinvastoin. Puhujat ovat yhtä lailla havainnoivia yksilöitä kuin tulkitkin, ja voivat siten säädellä omaa nonverbaliikkaansa tulkin nonverbaliikan mukaan. Toisaalta tulkin vaikutus puhujaan ei ole yhtä selkeä kuin puhujan vaikutus tulkkiin, koska tulkin tehtävänä on nimenomaan tarkasti kiinnittää huomiota puhujan viestiin, painaa se mieleensä ja toistaa se toisella kielellä, kun taas puhuja joko vain jatkaa omaa puhettaan tulkkeen jälkeen tai ottaa vastaan tulkin välittämän toisenkielisen puhujan viestin, tulkkaustilanteen luonteesta riippuen. Puhujan ei siis ole tarpeen tarkkailla tulkin puhetta lainkaan yhtä intensiivisesti kuin tulkin täytyy tarkkailla puhujaa.

7.1. Eleiden määrät

Aineistossa tarkasteltiin puhujien ja tulkkien elemääriä rytmittävien ja puheen sisältöön liittyvien eleiden osalta. Rytmittäviä eleitä sekä tulkit että puhujat käyttivät runsaasti, ja

tulkit yhteensä tekivät miltei täsmälleen yhtä paljon rytmittäviä eleitä kuin puhujat. Tulkkien välillä oli suuria eroja rytmittävien eleiden käytössä, mutta siitä huolimatta kaikki tulkit kuitenkin käyttivät rytmittäviä eleitä. Puheen sisältöön liittyvien eleiden kohdalla tilanne sen sijaan oli se, että yksi tulkeista ei käyttänyt kyseisiä eleitä lainkaan, ja toinenkin tulkki vain hyvin niukasti muihin verrattuna. Puheen sisältöön liittyvien eleiden käyttö ei siis tämän aineiston pohjalta näyttäisi olevan puheen tuottamisen kannalta välttämätöntä, koska nekin tulkit, jotka eivät kyseisiä eleitä juurikaan käyttäneet, selviytyivät tulkkaustehtävästään ja kykenivät tuottamaan puhetta ongelmitta. Sen sijaan rytmittäviä eleitä käytti aineiston tulkeista jokainen, mikä puolestaan voisi viitata siihen, että rytmittävien eleiden käyttö on puheen tuottamisen ja tulkkauksen kannalta tärkeämpää ja tarpeellisempaa. Myös simultaanitulkit elehtivät kopeissaan, vaikka kukaan ei heitä näekään (ks. esim. Rennert 2008, Lammi 2012). Tästäkin voidaan päätellä, että tulkit eivät elehdi ainakaan yksinomaan helpottaakseen kuulijoitaan, vaan elehtimisen täytyy jollain tavalla helpottaa tulkkaukseen.

Tässä tutkimuksessa sekä puheen sisältöön liittyvien että rytmittävien eleiden kohdalla toistui sama ilmiö, eli eleiden määrä vaihteli huomattavasti tulkkien välillä, kun taas puhujat tekivät eleitä melko tasaisesti saman verran jokaisella tulkkausvuorolla. Valtaosassa tulkkausvuoroista ei toisin sanoen näyttänyt olevan yhteyttä puhujien ja tulkkien elemäärien välillä. Vaikka yleisesti ottaen vaikutti siltä, että puhujien eleiden määrällä ei ollut vaikutusta tulkin eleiden määrään, aineistosta löytyi kuitenkin muutama tapaus, jossa puhujan ja tulkin elemäärät olivat lähellä toisiaan. Tulkin 1 eleiden määrä sekä rytmittävien että puheen sisältöön liittyvien eleiden osalta oli hyvin lähellä puhujien eleiden määriä kyseisellä tulkkausvuorolla. Tulkin 4 eleiden määrät olivat lähellä puhujien eleiden määriä puheen sisältöön liittyvien eleiden osalta, kun taas tulkin 2 rytmittävien eleiden määrä oli hyvin lähellä puhujien määriä.

Näyttäisi kuitenkin siltä, että edellä esitetyt elemäärien samankaltaisuudet ovat sattumaa. Puhujien eleiden määrän vaikutusta tulkkien eleiden määrään testattiin jakamalla puhujat vilkkaasti ja vähemmän vilkkaasti elehtiviin, jolloin kävi ilmi, että tulkit elehtivät systemaattisesti enemmän nimenomaan vähän elehtiviä puhujia tulkattaessaan. Tämä tulos tukee johtopäätöstä, jonka mukaan puhujien elemäärillä ei näyttäisi olevan

suoraa vaikutusta tulkin eleiden määriin. Viimeksi mainitussa tarkastelussa puhujat oli jaettu kahteen ryhmään puhutun kielen perusteella, koska oli huomattu, että englantia puhuva puhuja elehti huomattavasti suomenkielisiä vilkkaammin. Koska tulkit elehtivät vilkkaammin nimenomaan suomenkielisiä, vähemmän elehtiviä puhujia tulkatessaan, eli silloin, kun he tulkkasivat vieraaseen kieleen päin, voidaan arvella, että tulkkauksen kielisuunnalla saattaa olla vaikutusta tulkin eleiden määrään. Tätä tulosta voidaan tarkastella myös puheen tuottamisen ja eleiden yhteyttä käsitteiden tutkimusten valossa, joiden mukaan elehtiminen puhuessa liittyy joko sanojen hakemiseen tai informaation jäsentämiseen. Voidaan pohdiskella, liittyykö vieraaseen kieleen päin tulkkaukseen jollain tavalla hankalampaa tiedonkäsittelyä, eli onko esimerkiksi sanojen hakeminen muistista hankalampaa tai tiedon jäsentäminen vaikeampaa, mikä johtaisi siihen, että tulkki elehtii enemmän kuin äidinkieleensä tulkatessaan. Jatkotutkimuksissa voitaisiin koettaa selvittää suuremmalla aineistolla, elehtivätkö tulkit enemmän vieraaseen kieleen päin tulkatessaan, ja myös sitä, toistavatko tulkit enemmän eleitä tulkatessaan äidinkieleen vai vieraaseen kieleen päin. Tässä aineistossa toistumista tapahtui selvästi enemmän vieraaseen kieleen päin tulkatessa, mutta koska toistuneita eleitä oli yhteensä vain 12, niiden pohjalta on vaikeaa vetää johtopäätöksiä.

Aineistossa esiintyneet elemäärien samankaltaisuudet näyttäisivät siis olevan sattumaa, mutta sen sijaan elehdintätyyliä ja eleiden toistumista on mielenkiintoista tarkastella lähemmin. Kuten teoriaosiossa todettiin, yksilöiden välillä on eroja siinä, kuinka taitavasti he käyttävät nonverwaliikkaa. Kun tarkastellaan lähemmin niitä kolmea tulkkia, joiden elemäärät joiltakin osin muistuttivat puhujien elemääriä, havaitaan mielenkiintoisia eroja. Tulkki 2 ei tehnyt lainkaan puheen sisältöön liittyviä eleitä, eikä myöskään toistanut puhujien eleitä, kun taas tulkit 1 ja 4 käyttivät melko runsaasti sekä rytmittäviä että puheen sisältöön liittyviä eleitä, eli heidän elehdintänsä ei ollut yksipuolista. Lisäksi tulkit 1 ja 4 toistivat puhujien eleitä tulkeista eniten. Näiden kahden tulkin elehdintätyyli vaikuttaisi siis olevan lähellä teoriaosiossa esiteltyä määritelmää taitavasta nonverwaliikan käyttäjästä, jonka mukaan taitavat nonverbaalisten viestien lähettäjät ja tulkit sijat käyttäytyvät erityisen ilmeikkäästi ja viestivät eloisesti, ja kiinnittävät muita enemmän huomiota omaan nonverwaliikkaansa ja osaavat kontrolloida omaa

nonverwaliikkaansa muita paremmin. (Burgoon ym. 1996: 390.) Riggion (2006) mukaan myös puhujan eleiden toistaminen viittaisi taitavaan nonverwaliikan käyttäjään. Taitava nonverbaalisten viestien tulkitsija on nimenomaan suuntautunut tulkitsemaan muita ihmisiä, ja on erityisen empatiakykyinen. Suuntautumista toisten ihmisten nonverwaliikkaan luonnollisesti vaaditaan, jotta tulkki voi havainnoida puhujan eleitä ja ottaa niistä vaikutteita omiin eleisiinsä. Riggion mainitsema empatiakyky tuntuisi liittyvän taipumukseen jäljitellä vuorovaikutuskumppanin eleitä myös muiden tutkimusten kautta: Eräässä tutkimuksessa todettiin, että empaattiset koehenkilöt jäljittelivät vuorovaikutustilanteessa toisen osapuolen käytöstä enemmän kuin ne koehenkilöt, jotka raportoivat harvemmin katsovansa asioita toisen osapuolen näkökulmasta (Chartrand & Bargh 1999: 897–906). Tulkkien 1 ja 4 kohdalla siis havaittiin yhteneväisyyksiä puhujan ja tulkkien elemäärien välillä, ja lisäksi molemmat tulkit toistivat puhujien eleitä. Voidaan ajatella tämän johtuvan siitä, että nämä tulkit ovat nonverbaalisesti lahjakkaita, minkä vuoksi he ovat suuntautuneet havainnoimaan puhujien nonverwaliikkaa ja ottavat siitä vaikutteita omaan nonverwaliikkaansa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että ei voida suoraviivaisesti sanoa puhujien eleiden vaikuttavan tulkin elehdintään, vaan riippuu tulkin yksilöllisistä ominaisuuksista, onko puhujan elehdinnällä vaikutusta tulkin elehdintään vai ei. Jos tulkki on taitava nonverwaliikan käyttäjä ja on suuntautunut havainnoimaan puhujan nonverwaliikkaa, silloin myös puhujan eleiden määrän on mahdollista vaikuttaa tulkin eleiden määriin tai siihen, millaisia eleitä hän tekee. Burgoon, Stern ja Dillman (1995 teoksessa Burgoon ym. 1996: 359) toteavat, että nonverwaliikan tietoista mukauttamista vuorovaikutuskumppanin nonverwaliikkaan voi estää yksilön henkilökohtainen vuorovaikutustyyli, joka yleensä säilyy muuttumattomana tilanteesta toiseen. Toinen syy mukauttamisen epäonnistumiseen voi olla nonverbaalisten taitojen puutteellisuus, mikä voi ilmetä siten, että yksilö ei osaa havainnoida tai tulkita keskustelukumppanin nonverwaliikkaa, tai hallita omaansa. Aineiston tulkkien välillä siis todennäköisesti on eroja nonverwaliikan käyttötaidoista, ja näistä taidoista johtuvat erot eleiden käytössä ja toistumisessa.

Joidenkin tulkkien elehdintä poikkesi puhujien eleiden määristä huomattavasti. Näin oli

etenkin tulkkausvuorolla 3, jolloin puhuja teki huomattavan määrän eleitä ja tulkki todella vähän. Tässä voisi olla kysymys käytöksen divergenssistä (Burgoon ym. 1996: 353–354), eli viestintätyylien muuttumisesta vastakkaisiksi. Voi olla, että koska puhujat tekivät huomattavasti enemmän eleitä kuin millään toisella vuorolla, eleiden määrä oli tulkkille ikään kuin liian suuri, minkä vuoksi tulkin käytös muuttui puhujien elehdintää vastakkaiseksi ja johti siihen, että tulkki elehti todella vähän verrattuna muihin tulkkeihin.

Kuten aiemmin jo todettiin, aineistossa ei esiintynyt vuorovaikutuksen synkroniaa (Burgoon ym. 1996: 353–354), oman nonverballiikan sopeuttamista vuorovaikutuskumppanin nonverballiikkaan (Riggio 2006) tai vuorovaikutuskumppanin nonverballiikan jäljittelyä (Lakin 2006: 69, Tickle-Degnen 2006: 381–382) systemaattisesti jokaisen tulkin kohdalla, vaan vain joidenkin tulkkien kohdalla. Yhdeksi vuorovaikutuskumppanin nonverballiikan jäljittelyn syyksi on mainittu yhteisymmärryksen tavoittelu. Voi olla, että koska tulkkaustilanteessa puhujan ja tulkin suhde ei ole ns. tavallinen vuorovaikutussuhde, eli nämä kaksi osapuolta eivät kommunikoi keskenään vaan sen sijaan puhuja kommunikoi tulkin kautta, yhteisymmärryksen tavoittelu ei ole tarpeen puhujan ja tulkin välillä. Yhteisymmärryksen tutkijoiden mukaan yhteisymmärryksessä toimivat yksilöt tekevät yleensä yhteistyötä jonkin yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, ja yhteisymmärrys helpottaa päämäärään pääsemistä (Lakin 2006: 69, Tickle-Degnen 2006: 381–382). Tulkkaustilanteessa puhuja ja tulkki eivät siinä mielessä tee yhteistyötä, että he eivät reagoi toistensa verbaalisiin viesteihin vaan tulkki välittää puhujan viestit kolmannelle osapuolelle. Tickle-Degnenin (2006: 383) mukaan yksilöiden välillä on eroja siinä, miten voimakkaasti he kokevat yhteisymmärrystä tai kykenevät poimimaan relevanttia tietoa toisten viestinnästä, eli myös yhteisymmärryksen kokemisen kohdalla tulkkien väliset yksilölliset erot selittävät sitä, miksi jotkut tulkit mukautuivat puhujan elehdintään ja toistivat puhujien eleitä ja toiset eivät.

Monet tutkijat ovat kommentoineet tulkin suhdetta puhujan nonverballiikkaan melko yleisellä tasolla. Englund-Dimitrovan (1991: 39) mukaan on kohtuullista olettaa, että tulkki voi välittää osan puhujan nonverbaalista viestinnästä, ja Viaggio (1997) on sitä mieltä, että tulkin on huomioitava puhujan nonverballiikka. Suomen kääntäjien ja tulkkien

liitto (2002) ohjeistaa tulkkeja ”välittämään kulttuurisidonnaiset ei-kielelliset viestit mahdollisimman kattavasti ja sisällöllisesti muuttumattomina”. Tämän aineiston pohjalta voidaan sanoa, että tulkilta todella voidaan vaatia puhujan nonverbaaliliikkeen huomioimista, koska muutamat puhujien eleet toistuivat tulkkeissa, mikä ei olisi mahdollista, jos tulkit eivät olisi kiinnittäneet puhujan elehdintään huomiota. Eri asia on se, kuinka laajasti tulkin voidaan olettaa huomioivan puhujan nonverbaaliliikettä.

Poyatos (2002) antoi yksityiskohtaisia neuvoja sen suhteen, miten tulkin tulisi huomioida puhujan nonverbaaliliikettä. Hän ohjeistaa, että jos puhujan kineetiikka tukee tai korostaa verbaalista viestiä tai toistaa sen, tulkin tulisi kääntää kineettinen viesti kohdekulttuuriin ja tehdä itse esim. vastaavat eleet tai sisällyttää viesti verbaaliseen tulkkeeseen. Jos taas puhujan nonverbaali viestintä tuo lisäinformaatiota puheeseen esimerkiksi eleen kautta, tulkin tulisi tehdä samaa tarkoittavat eleet. Kaiken kaikkiaan Poyatos siis ohjeistaa tulkkeja joko tekemään samaa tarkoittavat eleet, tai sisällyttämään nonverbaalisen viestin tulkkeeseen muutoin. Tässä tutkimuksessa ei perehdytty siihen, sisällyttivätkö tulkit mahdollisesti puhujan nonverbaalisia viestejä sanalliseen tulkkeeseensa. Kuten jo aiemmin on tuotu esille, sen sijaan havaittiin, että tulkit toistivat muutamia puheen sisältöön liittyviä eleitä. Kyseiset eleet toistuivat joko muuttumattomina tai siten, että sama ele ilmeni eri asiayhteydessä, tai samaa asiaa kuvattiin tai rytmitettiin erilaisella eleellä. Voidaan siis todeta, että joidenkin eleiden kohdalla Poyatosin ohjeet toteutuivat.

7.2. Eleiden toistuminen

Eleiden toistumista tarkasteltaessa eleet jaettiin muuttumattomina toistuneisiin, osittain toistuneisiin ja toistumatta jääneisiin. Kävi ilmi, että yksikään puhujien rytmittävistä eleistä ei toistunut tulkkeissa muuttumattomana, vaan kaikki aineistosta löytyneet 12 muuttumattomina toistunutta eleitä liittyivät puheen sisältöön. Toistuneita eleitä tarkasteltaessa puheen sisältöön liittyvät eleet jaettiin kolmeen alakategoriaan, jolloin kävi ilmi, että kaikki muuttumattomina toistuneet eleet olivat ikonisia eleitä eli puheen sisältöä kuvaavia eleitä. Suuntaa tai sijaintia kuvaavat eleet, joita aineistossa oli yhtä paljon kuin ikonisia eleitä, eivät toistuneet muuttumattomina lainkaan. Osoittavia eleitä

oli aineistossa vain kaksi eikä kumpikaan niistä toistunut. Ikoniset ja suuntaa tai sijaintia osoittavat eleet olivat keskenään vertailukelpoisia lukumääränsä puolesta, ja näiden toistumista vertailtaessa voidaan todeta, että ikoniset eleet näyttävät toistuvan todennäköisemmin.

Osittain toistui 8 puhujien elettä, joista 4 oli rytmittäviä ja 4 puheen sisältöön liittyviä. Näissä eleissä ei ollut havaittavissa yhteneväisyyksiä. Voidaan todeta, että lisätutkimusta aiheesta tarvittaisiin. Kokonaan toistumatta jäivät – kolmea osittain toistunutta lukuun ottamatta – kaikki rytmittävät eleet. Puheen sisältöön liittyvistä eleistä suuntaa tai sijaintia osoittavat eleet jäivät toistumatta, tosin tässäkin neljää osittain toistunutta lukuun ottamatta.

Tulkkien välillä ilmeni selkeitä eroja eleiden muuttumattomina toistamisessa siten, että kolme tulkki viidestä toisti puhujien eleitä muuttumattomina. Yksi tulkki toisti niinkin paljon kuin puolet puhujan sisältöön liittyvistä eleistä, toinen toisti 29 % ja kolmas 7 %. Toistumisen voidaan arvella liittyvän tulkin yksilöllisiin taipumuksiin, esimerkiksi kykyyn havainnoida puhujan elehdintää ja liittää eleet mieleensä tiettyihin verbaalisiin elementteihin.

Galvāon ja Rodriguesin (2010) alustavien tutkimustulosten mukaan heidän tutkimansa tulkki toisti puhujan käsillä tekemiä eleitä jonkin verran. Lisäksi oli nähtävissä, että kun tulkki ei toistanut puhujan jotakin sanaa painottavaa elettä, hän painotti samaa sanaa muulla tavoin, esimerkiksi äänenpainoa muuttamalla. Osittain toistumista voi kenties siis tapahtua myös muulla tavalla kuin eleen kautta, kuten äänenpainon avulla. Tätä olisi mielenkiintoista tutkia lisää esimerkiksi siten, että keskityttäisiin poimimaan aineistosta kaikki kohdat, joita puhuja ja tulkki painottavat joko eleellä tai äänenpainolla, ja verrattaisiin painotuksia toisiinsa.

Analyysissä kävi ilmi, että ainoastaan muutamat puheen sisältöön liittyvät eleet toistuivat muuttumattomina tulkkeissa. Voidaan miettiä, miksi rytmittävästä eleistä yksikään ei toistunut muuttumattomana. McNeill (1992: 15–16) kuvasi oman luokittelunsa rytmittäviä eleitä eli syke-eleitä pieniksi käden liikkeiksi, jotka ovat usein samanlaisia puheen sisällöstä riippumatta ja jotka osoittavat puheen kokonaisuudesta tärkeimmät sanat tai

fraasit. Koska rytmittävät eleet eivät ulkonäöltään muistuta puheen sisältöä eli ne eivät kuvaa verbaalista viestiä millään tavalla, on ymmärrettävää, että ne eivät jää tulkin mieleen samalla tavalla kuin puheen sisältöä kuvaavat eleet. McNeill (1992: 12) huomauttaa myös, että samaa asiaa kuvaavat eleet eri yksilöiden tuottamina ovat usein samanlaisia, mikä johtuu kuvattavasta asiasta. Hän lisää, että samaa asiaa voi kuitenkin kuvata erilaisilla eleillä. Tässä aineistossa kävi ilmi, että valtaosa toistuneista eleistä oli nimenomaan toimintaa kuvaavia. Tämä saattaa johtua siitä, että kaikki ihmiset tekevät monet toiminnot samalla tavoin, jolloin toimintaa kuvaavissa eleissä on vain vähän tulkinnanvaraisuutta kuulijan kannalta; kun puhuja esimerkiksi sanoo ”kumarruin” ja taivuttaa päänsä alas, kuulija yhdistää eleen automaattisesti eri kumartumiseen, koska nimenomaan kyseisellä tavalla kumarrutaan, eikä kumartumisen tapa juuri riipu ihmisestä. Objektia ja ominaisuutta kuvaavissa eleissä on sen sijaan enemmän tulkinnanvaraisuutta, koska esimerkiksi partaa tai asian suurta kokoa voi kuvata monilla tavoilla.

Tämän tutkimuksen valossa ei voida tehdä päätelmiä siitä, *miksi* tulkit toistavat joitakin eleitä ja miten se on ylipäätään mahdollista, kun eleitä ei yleensä merkitä muistiinpanoihin. On mahdollista, että tulkit muistavat puhujan tehneen kyseisen eleen ja toistavat sen tietoisesti, mutta Lakinin (2006: 60–63, 71) mukaan suurta osaa nonverbaalisista viesteistä ei prosessoida tietoisesti. Myös Gilen (1997) tiedonkäsittelymallin valossa vaikuttaa todennäköiseltä, että tulkin tarkkaavaisuus on tiukasti keskittynyt verbaalisen viestin ymmärtämiseen, ylös kirjaamiseen ja mieleen painamiseen, jolloin eleiden havaitsemiselle jää vain vähän tiedonkäsittelykapasiteettia. Todennäköisempää siis on, että eleiden toistaminen tapahtuu ainakin osittain tiedostamatta. Toistaminen voi johtua siitä, että puhujan eleestä on jäänyt tulkin muistiin muistijälki, joka auttaa muistamaan, mitä kyseisessä tilanteessa sanottiin. Nonverbaaliliikkeen tutkimuksissa on myös käynyt ilmi, että puheen sisältöä kuvaavat eleet auttavat mieleen palauttamista huomattavasti korostavia tai rytmittäviä eleitä enemmän. (Burgoon ym., 1996:183–184). Tämäkin voi osaltaan selittää sitä, miksi nimenomaan puheen sisältöön liittyvät eleet toistuivat tulkkeissa. Informaation järjestämisen hypoteesin valossa voidaan ajatella, että tulkki toistaa joitakin puhujan eleitä, koska hän

tuottaa puhetta samoista asioista ja siten työstää ja käsitteellistää samanlaista tietoa puheen tuottamisen prosessissaan. Sanojen hakemisen hypoteesia seuraten taas voidaan arvella, että tulkki tekee samanlaisia eleitä kuin puhuja, koska hän hakee muististaan samanlaisia sanoja. (Ks. luku 2.4.)

7.3. Jatkotutkimusten aiheita

Tämän tutkimuksen myötä nousi esiin monia jatkotutkimusten aiheita, joista osan olen esitellyt jo kertaalleen analyysin kuluessa. Samoja aiheita, eli tulkin ja puhujien elemääriä sekä puhujien eleiden toistumista tulkkeissa olisi mielenkiintoista tutkia laajemmalla aineistolla, jolloin voitaisiin kokeilla tässä tutkimuksessa saavutettujen alustavien johtopäätösten paikkansapitävyyttä. Jos saataisiin lisää tuloksia siitä, onko puhujan elemäärillä vaikutusta tulkkeihin vai riippuuko vaikutus tulkin nonverbaalisista taidoista, tietoa voitaisiin hyödyntää tulkkauksen opetuksessa. Olisi tarpeellista tutkia asiaa lisää, koska kuten teoriaosiossa todettiin, puhujan nonverbaliikan huomioiminen auttaa tulkkia ymmärtämään puhujaa. Lisäksi konsekutiivitulkin nonverbaliikalla on hyvin todennäköisesti merkitystä tulkkauksen ymmärrettävyyteen kuulijan näkökulmasta.

Aiemmissa tulkkauksen ja nonverbaliikan tutkimuksissa on tutkittu muun muassa sitä, kuinka tulkin intonaatio vaikuttaa siihen, miten laadukkaana kuulija simultaanitulketta pitää. Sekä Collados Aís (2002) että Zwischenberger ja Pöchhacker (2010) ovat todenneet, että eläväinen intonaatio parantaa tulkkeen koettua laatua. Olisi mielenkiintoista tutkia konsekutiivitulkkauksen osalta, vaikuttaako tulkin eleiden määrä siihen, miten laadukkaaksi kuulija tulkkeen arvioi. Lisäksi voitaisiin tutkia, vaikuttavatko jotkin tietynlaiset eleet koettuun laatuun enemmän kuin toiset; nonverbaliikan tutkimuksiin pohjautuen voisi kuvitella, että puheen sisältöön liittyvien eleiden käyttäminen auttaisi kuulijaa ymmärtämään tulketta entistä paremmin, ja siten nostaisi hänen mielipidettään tulkkeen laadusta. Bühler (1985) ja Rennert (2008) ovat tutkimuksissaan todenneet, että simultaanisesti tulkaavat konferenssitulkit kokivat näköyhteyden puhujaan olevan tärkeä tulkkeen onnistumisen kannalta. Olisi kiintoisaa selvittää, onko tilanne sama konsekutiivitulkkauksessa, eli jos tulkki ei näe puhujaa, vaikeutuuko tulkkaustehtävä. Tällaisessa tutkimuksessa voitaisiin selvittää nimenomaan

sitä, miten tärkeitä puhujan eleet ovat tulkin suoriutumisen kannalta.

Kielisuunnan vaikutusta tulkkien elemääriin ja eleiden toistamiseen olisi myös kiintoisaa tutkia suuremmalla aineistolla. Tällaisten tutkimusten myötä saataisiin uutta tietoa tulkin tiedonkäsittelystä ja myös siitä, kuinka eleet liittyvät vieraskielisen ja äidinkielisen puheen tuottamiseen.

Kaiken kaikkiaan tulkkauksen ja nonverbaliikan tutkimus on hedelmällistä, koska se kasvattaa tietämystä tulkkauksen tärkeästä mutta varjoon jääneestä osa-alueesta, ja lisäksi voi tuoda helpotusta käytännön tulkkaustoimintaan. Tämän tutkimuksen tuloksia on tärkeää tarkastella kriittisesti ja muistaa aineiston rajoitukset, mutta tulokset voivat toimia kimmokkeena uusille tutkimuksille, joiden avulla voidaan valottaa ennestään tuntemattomia tulkkauksen osa-alueita.

8. Lähteet

- Alibali, Martha W. ja Sotaro Kita, Amanda J. Young. 2000. Gesture and the process of speech production: We think, therefore we gesture. *Language and cognitive processes*, 15 (6), 593–613.
- Allport, Gordon W. & Philip E. Vernon. 1937. *Studies in expressive movement*. Macmillan, New York.
- Arnheim, Rudolf. 1969. *Visual thinking*. University of California: Berkeley ja Los Angeles.
- Baddeley, Alan D. 2000. The episodic buffer: A new component of working memory. *Trends in cognitive science*, 4. 417–423.
- Burgoon, Judee K., David B. Buller & W. Gill Woodall. 1996. *Nonverbal Communication: The Unspoken Dialogue*. Toinen painos. Mc Graw-Hill, New York.
- Burgoon, Judee K., Lesa Stern ja Leesa Dillman. 1995. *Interpersonal Adaptation: Dyadic Interaction Patterns*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Burton, Graeme ja Richard Dimbleby. 2006. *Between Ourselves: An Introduction to Interpersonal Communication*. Kolmas painos. Hodder Education, Lontoo.
- Bühler, Hildegund. 1985. Conference Interpreting: A Multichannel Communication Phenomenon. *Meta: Translators' Journal*, 30 (1), 49–54.
- Chartrand, Tanya & John Bargh. 1999. The Chameleon Effect – The Perception-Behavior Link and Social Interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (6), 893–910.
- Collados Aís, Angela. 2002. Quality Assessment in Simultaneous Interpreting : The importance of nonverbal communication. Kääntäjä Pamela Faber. Teoksessa Franz Pöchhacker ja Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. London/New York: Routledge, 326-336. Alkuperäisjulkaisu 1998.
- Ekman, Paul ja Wallace Friesen. 1969. The Repertoire of Nonverbal Behaviour: Categories, Origins, Usage, and Coding. *Semiotica*, 1 (1), 49–98.
- Ekman, Paul ja Wallace Friesen. 1972. Hand Movements. *The Journal of Communication*, 22, joulukuu, 353–374.

Englund-Dimitrova, Birgitta. 1991. *När två samtalar genom en tredje. Interaktion och icke-verbal kommunikation i medicinska möten med tolk*. Rapporter om tvåspråkighet 7. Stockholms universitet, Stockholm.

Eysenck, Michael W. 2000. *Psychology, A Student's Handbook*. Hove, Psychology Press.

Galvão, Elena ja Isabel Rodrigues. 2010. The importance of listening with one's eyes: a case study of multimodality in simultaneous interpreting. Teoksessa Cintas, Jorge Díaz, Anna Matamala ja Josélia Neves (toim.) *New Insights into Audiovisual Translation and Media Accessibility: Media for All 2*. Amsterdam: Rodopi, 241–253.

Gile, Daniel. Conference interpreting as a cognitive management problem. Teoksessa Franz Pöchhacker ja Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. Lontoo/New York: Routledge. 162–176.

Gillies, Andrew. 2005. *Note-taking for consecutive interpreting – a short course*. St Jerome, Manchester.

Hietanen, Kaarina. 2004. Tulkkausviestintä ammattina. Teoksessa Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös*. 4. painos. Tampere University Press, Tampere. 277–293.

Hostetter Autumn B. ja Martha W. Alibali. 2004. On the Tip of the Mind: Gesture as a Key to Conceptualization. *Proceedings of the Cognitive Science Society*.

Hostetter, Autumn. B., Alibali, Martha W. and Kita, S (2007). I see it in my hands' eye: Representational gestures reflect conceptual demands. *Language and Cognitive Processes*, 22 (3). 313–336.

Hunt, R. Reed ja Ellis, Henry C. 2004. *Fundamentals of Cognitive Psychology*. Seitsemäs painos. McGraw Hill, New York.

Kendon, Adam. 2004. *Gesture: visible action as utterance*. Cambridge University Press, Cambridge.

Kita, Sotoro. 2000. How representational gestures help speaking. Teoksessa David McNeill (toim.), *Language and gesture*. Cambridge University Press, Cambridge. 162–185.

Krauss, Robert M. ja Uri Hadar. 1999. The Role of Speech-Related Arm/Hand Gestures in Word Retrieval. Teoksessa R. Campbell & L. Messing (toim.) *Gesture, speech, and*

sign. Oxford University Press, Oxford. 93–116.

Krauss, Robert M., Yihsiu Chen & Purnima Chawla. 1996. Nonverbal behavior and nonverbal communication: What do conversational hand gestures tell us? Teoksessa M. Zanna (toim.), *Advances in experimental social psychology*. Academic Press, San Diego. 389–450.

Krauss, Robert M., Yihsiu Chen ja Rebecca F. Gottesman. 2000. Lexical Gestures and Lexical Access: A Process Model. Teoksessa David McNeill (toim.) *Language and gesture*. Cambridge University Press, New York. 261–283.

Lakin, Jessica L. 2006. Automatic Cognitive Processes and Nonverbal Communication. Teoksessa Valerie Manusov ja Miles L. Patterson (toim.) *The Sage Handbook of Nonverbal Communication*. Sage Publications, Thousand Oaks. 59-77.

Lammi, Kirsi. Kädet käyvät: Elehtiminen simultaanitulkkauksessa. *Kääntäjä*, 01/2012. 10–12.

Leinonen, Satu. 2004. Asioimistulkkaus – Paljon muutakin kuin asioiden tulkkausta. Teoksessa Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös*. 4. painos. Tampere University Press, Tampere. 294–304.

Levelt, Willem J. M. 1989. *Speaking: From intention to articulation*. Massachusetts Institute of Technology.

McNeill, David. 1985. So you think gestures are nonverbal? *Psychological Review*, 92. 50–371.

McNeill, David. 1992. *Hand and Mind: What gestures reveal about thought*. The University of Chicago Press, Chicago.

Ortony, Andrew. 1978. Remembering, understanding, and representation. *Cognitive science*, 2. 53–69.

Poyatos, Fernando. 1987. Nonverbal communication in simultaneous and consecutive interpretation: a theoretical model and new perspectives. Teoksessa Franz Pöchhacker ja Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. 2002. Routledge, New York. 235–246.

Poyatos, Fernando. 2002. *Nonverbal communication across disciplines. Volume 1: Culture, sensory interaction, speech, conversation*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.

Rauscher, Frances. B., Robert M. Krauss ja Yihsiu Chen. 1996. Gesture, speech and lexical access: The role of lexical movements in speech production. *Psychological Science*, 7. 226–231.

Rennert, Sylvi. 2008. Le verbal, le visuel, le traducteur / The Verbal, the Visual, the Translator. *Meta*, 53 (1). 204–217.

Riggio, Ronald E. 2006. Nonverbal skills and abilities. Teoksessa Valerie Manusov ja Miles L. Patterson (toim.) *The Sage Handbook of Nonverbal Communication*. Sage Publications: Thousand Oaks. 79–95.

Saussure, Ferdinand De. 1959. *Course in General Linguistics* (Kääntäjä W. Baskin). Philosophical Library, New York. Alkuperäisjulkaisu 1916.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. 2002. *Asioimistulkin ammattisäännöstö*. <http://www.sktl.fi/@Bin/33669/asioimistulkin+ammattis%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf> Viitattu 15.4.2012.

Tickle-Degnen, Linda. 2006. Nonverbal Behavior and its Functions in the Ecosystem of Rapport. Teoksessa Valerie Manusov ja Miles L. Patterson (toim.) *The Sage Handbook of Nonverbal Communication*. Sage Publications, Thousand Oaks. 381–399.

Viaggio, Sergio. 1997. Kinesics and the simultaneous interpreter. The advantages of listening with one's eyes and speaking with one's body. Teoksessa Fernando Poyatos (toim.) *Nonverbal Communication and Translation*. John Benjamins, Amsterdam ja Philadelphia. 283–293.

Vuorikoski, Anna-Riitta. 2004. Tulkkauksen tutkimus. Teoksessa Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käänös*. 4. painos. Tampere University Press, Tampere. 317–337.

Xua, Jiang, Patrick J. Gannonb, Karen Emmoreyc, Jason F. Smithd, ja Allen R. Brauna. 2009. Symbolic gestures and spoken language are processed by a common neural system. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. <http://www.pnas.org/content/106/49/20664.full.pdf+html> Viitattu 15.4.2012.

Zwischenberger, Cornelia ja Franz Pöchhacker. 2010. Survey on Quality and Role: Conference interpreters' expectations and self-perceptions. <http://aiic.net/ViewPage.cfm/article2510.htm> Viitattu 17.5.2012.

LIITE 1: Taulukot aineiston sisältämistä eleistä

Eletyyppi	Tulkkau- vuoro 1	Tulkkau- vuoro 2	Tulkkau- vuoro 3	Tulkkau- vuoro 4	Tulkkau- vuoro 5	Yhteensä
Puhujien rytmittävät eleet	24	31	60	33	23	171
Tulkkien rytmittävät eleet (sis. omat ja osittain toistuneet)	23	32	13	48	48	164
Puhujien puheen sisältöön liittyvät eleet	7	11	15	18	5	56
Tulkkien puheen sisältöön liittyvät eleet (sis. omat, toistuneet ja osittain toistuneet)	6	0	1	12	2	21
Yhteensä	60	74	89	111	78	412

Liitteen taulukko 1: Aineiston sisältämät eleet elemäärien mukaan jaoteltuina

Eletyyppi	Tulkkau- vuoro 1	Tulkkau- vuoro 2	Tulkkau- vuoro 3	Tulkkau- vuoro 4	Tulkkau- vuoro 5	Yhteensä
Toistuneet puheen sisältöön liittyvät eleet (muuttum. toistuneet)	2	0	1	9	0	12
Osittain toistuneet eleet	1	1	4	0	1	7
Yhteensä	3	1	5	9	1	19

Liitteen taulukko 2: Aineiston sisältämät toistuneet eleet

	Tulkkau- vuoro 1	Tulkkau- vuoro 2	Tulkkau- vuoro 3	Tulkkau- vuoro 4	Tulkkau- vuoro 5
EN-SU tulkin rytmittäviä eleitä/min	0,2	0,3	0,9	2,1	4,0
SU-EN tulkin rytmittäviä eleitä/min	2,7	4,5	0,5	4,7	10,2
EN-SU tulkin kuvaavia eleitä/min	0,2	0,0	0,1	0,3	0,2
SU-EN tulkin kuvaavia eleitä/min	0,6	0,0	0,0	1,4	0,4
EN-SU puhujan kuvaavia eleitä/min	1,7	1,6	2,4	1,9	0,9
SU-EN puhujan kuvaavia eleitä/min	0,7	1,9	0,0	2,8	1,7
EN-SU puhujan rytmittäviä eleitä/min	6,2	6,6	8,5	5,1	5,7
SU-EN puhujan rytmittäviä eleitä/min	1,4	2,2	3,9	3,3	3,5

Liitteen taulukko 3: Tulkkien ja puhujien rytmittävät ja puheen sisältöön liittyvät eleet tulkkaussuunnittain

LIITE 2: Esimerkkejä tulkkausvideosta

Puheen sisältöön liittyvät eleet merkitty kirjaimella P

Rytmittävät eleet merkitty kirjaimella R

Muuttumattomina ja osittain toistuneet eleet on lihavoitu

Esimerkki 1

Puhuja EN (42.05-45.05) 27 rytm. 12 puh.sis.I.

“Something that comes to mind here is that about twenty years ago I was doing some research for a book that had to do with problems of inner cities. I had an appointment arranged in New York City in the middle of Harlem, and I was given instructions to take the metro in New York from a certain point [P tökkää oikealla kädellä taaksepäin ilmaan] in to Harlem [P viittaa oikealla kädellä eteenpäin vasemmalle], come up [P tuo käden ylöspäin] in a completely black [R levittää kädet auki] neighbourhood which I never had been to before and go [P tuo kädet yhteen eteensä, vie oikean käden kauas vasemmasta eteenpäin] to a certain office where [R nostaa molempien käsien sormet ylöspäin ja sitten laittaa kädet puuskaan] I again never had been. I was little apprehensive about this, not having been on metro in New York [P napauttaa sormella pöytää], not having been to Harlem [P napauttaa sormella pöytää], not being black [P osoittaa sormella rintaansa] and so on, and having heard stories about relatively high crime rate [R nyökkää] in that area.

[R oikea käsi kynnärpään varassa pöydällä, tökkii sormella ilmaa] I mentioned these apprehensions to a [R pyörittää oikean käden sormia ilmassa] family I was staying with at New York that time. And they said, actually it's not as bad as you think [R jäykistää sormet suoriksi, liikuttaa kättä], you simply need to know how to act. And you need to remember [R osoittaa oikean käden etusormella pöytää] that if trouble is going to happen, trouble is not likely to happen to someone who looks [R viittaa oikealla kädellä oikealle] like they know what they're doing, even if they actually don't [R liikuttaa oikeaa kättä ilmassa]. All right so she says okay [R levittää kädet lähelle toisiaan eteensä], taking the metro is not a problem, you'll get to the station, okay, when you get to the station [P tuo kädet hieman eteenpäin], what you do is walk directly [P osoittaa oikealla kädellä eteenpäin] to an exit, doesn't particularly matter what exit, but look like [R vie oikean käden vähän taaksepäin, sieltä taas eteenpäin] you know where you are going. Walk up [P vie oikean käden sormet suorina ylöspäin] with determination. When you get out [P vie oikean käden ilmassa sormet harallaan hieman taaksepäin] into the public, go into the first [R osoittaa sormellaan ilmaan] store [R osoittaa sormellaan ilmaa] that you see [R osoittaa sormellaan ilmaa] as if that's where you wanted to go [R viittaa oikealla kädellä ilmaa]. At that point [R nyökäyttää päätä], ask [R osoittaa sormella ilmaa], somebody “where are you” [R ravistelee hieman päätään] or “where am I” [R pyörittää oikeaa kättä nopeasti rinnan korkeudella], where do you want to go, how do I get there. But the last thing you want to do is to start looking around [P katselee korostetusti ympärilleen] for signs if you don't know where you are going, because then [R osoittaa oikealla kädellä kuulijoita päin] you identify yourself as being an easy target [R osoittaa edelleen]. None of these thieves is looking for trouble [R avaa oikean käden sormet, liikuttaa kättä ilmassa edestakaisin], they are looking for easy [R pyörittää molempia käsiä rinnan korkeudella] robberies and so on, and you could bluff [R viittaa oikealla kädellä eteenpäin] them in that way. And I employed that strategy. It worked [R nyökäyttää päätään], at least that time, so happy ending. But it's an example [R tuo kädet ylös rinnan korkeudelle, pyörittää käsiä hitaasti] of how coping reactions help dealing with a certain situation. If I haven't been told that, I'm not absolutely certain [R vie kädet puuskaan] how I would have coped there on my own.”

Tulkki 3 (45.08-47.54) 9 rytm. 1 puh.sis.l.

”Tuli mieleen eräs tapaus parikymmentä vuotta sitten, kun olin tekemässä tutkimusta kirjaa varten, tämä kirja käsitteli sisäkaupunkien ongelmia. Olin sopinut tapaamisen New Yorkin Harleemiin ja mulle oli kerrottu, että täytyy ottaa metro ja mennä sinne Harleemiin. Harlemhan on tällainen naapurusto tai alue [R tuo oikean käden pöydän pinnalla hieman eteenpäin], jossa asuu suureksi osaksi mustia ihmisiä, ja tämä oli täysin vieras paikka minulle. Minulle oli sanottu että mene Harleemiin ja ota siellä sitten mene tiettyyn toimistoon. Oli sitten minulla kuitenkin vähän epäilyksiä tästä sinne menosta, koska en ensinnäkään koskaan ollut metrossa New Yorkissa [R nyökäytys], enkä ollut ollut Harlemissa [R nyökäytys] enkä ollut musta [R nyökäytys], ja kerran ja olin kuullut tästä mitenkä paljon Harlemissa on rikollisuutta.

Kerroinkin sitten näistä epäilyksistä perheelle jossa asuin tämän tapaamisen ajan ja he sanoivat että ei siinä ole niin suurta ongelmaa. Muista vaan se [R viittaa oikealla kädellä eteenpäin pöydän pinnalla] että jos joutuu jonkun hyökkäyksen kohteeksi tai jonkun ongelman keskipisteeseen niin se on todennäköistä että se ongelma tapahtuu tai tämä hyökkäys tapahtuu sellaselle ihmiselle joka ei tiedä, tai joka näyttää siltä että ei tiedä mitä on tekemässä. Ja siispä he neuvoivat että kun saavut sinne metroasemalle niin ala kävellä suoraan lähintä ulospääsytietä tai mitä tahansa kohti, ja sillä ei ole väliä minne kävelet, kunhan kävelet päättäväisen näköisenä. Ja kun pääset ulos, mene lähimpään kauppaan ja sitten vasta siellä kysyt, missä olen ja miten pääsen sinne minne minun pitäisi mennä. Että pahin mitä siinä tilanteessa voisi tehdä on se että jäisi katselemaan [P katselee korostetusti ympärilleen] siellä metroasemalla ympärilleen ja näyttämään siltä että on eksyksissä [R nyökkää] ja on vieras [R nyökkää] siinä paikassa koska silloin merkkää itsensä uhriksi, helpoksi [R nyökkää] uhriksi, ja sitähän nämä rikolliset etsivät, helppoja uhreja esimerkiksi ryöstää vaikka. Mutta tää, tällä tavalla voi sitten huijata näitä rikollisia. Ja niinpä mä käytin näitä perheen neuvoja ja se toimi ja onnellinen loppu oli tälläkin tarinalla. Tämä on hyvä esimerkki siitä miten tällaiset erilaiset, miten vieraassa tilanteessa voi auttaa kun tietää miten toimia [R viittaa oikealla kädellä sivulle] ja enkä olisi tiennyt että minun kannattaa toimia näin jos tämä perhe ei olisi minulle näitä neuvoja antanut.”

Esimerkki 2

Puhuja SU [57.39-58.25] 2 rytm. 2 puh.sis.l.

”Nykyäänhän tämmösiä kokeita ei varmaan saa enää tehdä. Mut noista kovista äänistä niin itseasiassa mulla on kaks lasta ja tota, kuten on varmaan jo käynyt ilmi. Mä muistan kun mun tytär oli pieni, niin aivan pienenä hän ei oikeastaan reagoinut sellaisiin koviin ääniin, joiden lähde hän ei nähnyt. Esimerkiks jos meidän talossa jossain muualla [R heiluttaa käsiä kämmenet vastakkain ensin pöydän yläpuolella, sitten korkeammalla] joku alkoi porata reikiä seiniin ja siitä kuulu hirveän kova ääni, mut se tyttö ei oikeastaan, se oli niinku vaan että noh, mitäs tässä [R pyörittää käsiä pöydän yläpuolella]. Sen sijaan mun poika pelkäs pölynimureita aivan järjettömästi, kunnes hänelle selvisi että niissä on semmoinen nappula [P napauttaa pöytää], josta sen voi sammuttaa [P napauttaa pöytää], ja senjälkeen meillä oli pölynimuri olohuoneessa neljä vuotta, koska sitä koko ajan käytettiin milloin mihinkin kun se oli saatu hallintaan.”

Tulkki 4 [58.26-59.08] 6 rytm. 2 puh.sis.l.

“Nowadays it wouldn’t be possible to do that kind of tests on children. As you all know already, I have two children, and when they were small [R käsi nyrkissä, pitelee kynää, liikuttaa nyrkkiä pienellä liikkeellä ylös alas] my daughter wasn’t really afraid of any loud sounds [R avaa käden nyrkistä ja liikuttaa ylös alas] that she didn’t see the source [R ojentaa käden nopeasti eteen, vie ylös ja takaisin alas] of. If our neighbour was doing something behind the wall [R viitto molemmilla käsillä] she wasn’t afraid of that because she couldn’t see it. Then my son was afraid of vacuum cleaners [R avaa käden nyrkistä, liikuttaa eestaas] because they were so loud [R avaa käden nyrkistä, liikuttaa eestaas] but then he noticed that there was a button [P **tökkää sormella alaspäin**] and he could push [P **tökkää sormella alaspäin**] it and the sound would go away [R vie kädet yhteen ja sitten nopeasti erilleen] so it wasn’t a problem after that.”

English Summary

Introduction

Interpreting is a multi-faceted field that can be studied from several viewpoints. Interpreting studies have traditionally focused on looking at how interpreting affects the text that is being interpreted, and what kind of factors facilitate interpreting or make it more difficult. The aim of these kinds of studies has been to provide interpreters with novel understanding of their work and this way help them strive for good quality and reliability in their work. (Vuorikoski 2004: 322–323.) This study relies on these traditional aspects but deals with a new subject: instead of looking at the speaker's speech and the verbal interpreting provided by an interpreter, we will focus on the speaker's and interpreter's nonverbal communication. Thus we are indeed studying a source text and a target text but in a different form, i.e. in the form of gestures.

Nonverbal communication is a wordless form of communication occurring either in conjunction with speech or independently, and it is an integral part of the day-to-day interaction between people. Ekman and Friesen (1969: 53) defined five functions for nonverbal communication: it may repeat, substitute, contradict, complement or accent verbal communication. Burgoon et al. (1996: 19) add that nonverbal communication plays an important role in encoding and decoding verbal messages. Tickle-Degnen (2006: 383) points out that nonverbal communication also conveys attitudes, intentions and emotions.

Although the importance of nonverbal communication is widely acknowledged, the role of nonverbal communication in interpreting is mostly unknown. Some research, however, has been done on nonverbal communication in simultaneous interpreting. Bühler (1985) and Rennert (2008) have concluded that interpreters think it necessary to see the speaker and his or her gestures in order to fully understand the speaker's message. Collados Aís (2002) as well as Zwischenberger and Pöchhacker (2010) have found that the interpreter's lively intonation improves the experienced quality of simultaneous interpreting. Galvão and Rodrigues' (2010) preliminary results from a case study concerning simultaneous interpreting suggest that the interpreter seems to repeat

some of the speaker's gestures. As mentioned, all these studies have dealt with simultaneous interpreting whereas the role of nonverbal communication in consecutive interpreting has been left untouched. No research has previously been done regarding how the speaker's nonverbal communication affects the interpreter's nonverbal communication, which is why this is a fruitful subject for research. Finding out whether there is a connection between the speaker's and interpreter's nonverbal communication provides material for further research and thus helps to facilitate the interpreter's task and also to improve the quality of interpreting.

The main objective of this study is to find out whether the speaker and interpreter make the same amount or the same kind of gestures – in other words, whether the speaker's nonverbal communication affects the interpreter's nonverbal communication. Another aim is to see whether any of the speaker's gestures get repeated in the interpreter's gesturing. Since nonverbal communication is such a wide phenomenon, this study focuses on spontaneous gestures performed with head and hands. The research material for this study is a videotape recorded in an interpreting class. The tape was transcribed and all the spontaneous co-speech gestures performed with hands and head by both the speakers and the interpreters were described in the text. Then the gestures were categorized after a classification which was specifically created for this study. The classification is described in more detail on page iv of this abstract. The material included five interpreters, and they were studied as individuals. The number and types of gestures performed by each interpreter were compared to the number and types of gestures performed by the speakers during each interpreter's turn.

Nonverbal communication, gestures and speech

Burgoon et al. (1996) have divided nonverbal communication into three main categories, which are the visual and auditory codes, contact codes and place and time codes. The visual and auditory codes are nonverbal cues that can be perceived through sight and hearing, including kinesics which comprise spontaneous gestures performed with head and hands that are the focus of this study. Contact codes comprise haptics (touching) and proxemics (use of space). Place and time codes include chronemics (use of time) and the environment and artifacts which affect the communication situation.

A great deal of research has been done on the role of gestures in speech production. For example, McNeill (1992) proposes that gestures and speech are different sides of the same system and express two aspects of thought: the verbal and the imagistic. Many other researchers agree with McNeill and argue that gestures co-occurring with speech are part of the speech production process. Recent studies propose that gestures either help the speaker to retrieve words from his or her memory (*lexical retrieval hypothesis*) or help the speaker conceptualize and arrange information (*information packaging hypothesis*). Both theories agree on the notion that co-speech gestures are somehow connected with the production of speech. These theories help us understand why interpreters gesture when interpreting.

Nonverbal communication and interpreting

Guidelines for interpreters regarding nonverbal communication are very non-specific. For example, Viaggio (1997) states that interpreters should be aware of the nonverbal messages sent by the speaker, and the Finnish Association of Translators and Interpreters (SKTL) (2002) advises interpreters to convey culture-specific nonverbal messages as extensively as possible and maintain them as unaltered as possible. Neither Viaggio nor SKTL specify how interpreters should deal with these messages in practice. Poyatos (2002), however, gives more detailed instructions. When considering gestures, Poyatos states that interpreters should include the speaker's gestures in the interpretation by using gestures that correspond to the speaker's gestures in the target culture, or include the message conveyed by the gestures in some other way.

Studies made on Baddeley's (2000) working memory model indicate that visual information and auditory information are processed separately in the working memory, i.e. the processing of information received through sight does not interfere with the processing of information received through hearing (cf. Hunt and Ellis 2004: 127–128, 131). These studies explain why an interpreter is able to perceive the speaker's speech and nonverbal communication simultaneously. However, according to Gile's effort model (1997) on consecutive interpreting, it seems very unlikely that an interpreter could spare any attention to the speaker's nonverbal communication during the critical listening phase when the interpreter is both listening to the speaker and making notes. So why

would the interpreter concentrate on the speaker's gestures or intonation, when the task is demanding enough as it is? Ortony (1978 in Burgoon et al. 1996: 178) proposes that people understand messages by connecting the received message, which consists of both verbal and nonverbal elements, to the information already existing in their memory. Research has shown that gestures performed by the speaker help the listener understand the message since co-speech gestures provide the listener with more possibilities to relate the received information to earlier information (cf. Burgoon et al. 1996: 179). Burgoon et al. (1996: 183–184) also point out that gestures also help the listener to remember verbal messages because gestures are stored in one's memory as part of the specific communication situation and thus serve as context for verbal information.

Consecutive interpreters often use notes in order to remember the content of the speaker's speech. Note-taking guidebooks do not give recommendations concerning how to note the speaker's nonverbal communication (cf. Gillies 2005, Jones 1998), and according to my own experience, interpreters usually do not write down gestures, intonation or other nonverbal elements. Nonetheless, notes may help the interpreter remember the speaker's gestures or other nonverbal cues indirectly. If the speaker stresses a point by nodding his or her head or raising her voice, the interpreter may underline or circle the key word, which may help the interpreter to remember the nodding or loud voice while reproducing that particular point. This might lead to the interpreter repeating the gesture or using his voice in the same way.

Many studies have examined *interactional adaptation*, which refers to people's inclination to adapt to the nonverbal communication of their interaction partner (Burgoon et al. 1996: 353–354). Lakin (2006: 69) and Tickle-Degnen (2006: 381–382) propose that in interaction situations, people often strive for rapport and try to achieve the common goal by mimicking each other's nonverbal cues. Riggio (2006: 80–87) suggests that skilled users of nonverbal communication are inclined to perceive other people's nonverbal communication and adapt their own behaviour accordingly. Furthermore, these studies suggest that interpreters repeat some of the speakers' gestures and adapt their usage of gestures according to the speaker's gesture usage.

Classifications of nonverbal communication

Ekman and Friesen (1969) and McNeill (1992) have developed widely-accepted classifications of gestures, and these classifications have been used as a basis for the classification created for this study. As I started doing research for this study, I wanted to find both a suitable classification and a suitable outline. McNeill's classification focuses on spontaneous gestures performed with head and hands, and his classification corresponds to one of Ekman and Friesen's categories, *illustrators*. Since both of these classifications define spontaneous gestures performed with head and hands as a separate gesture group, I decided to focus on these gestures in my study.

Ekman and Friesen (1969) classified nonverbal cues into five functional types, one of which was *illustrators*. Ekman and Friesen defined illustrators as gestures that occur simultaneously with speech and describe the contents of the speech. This category corresponds to McNeill's (1992) five categories, which include *iconics*, *beats*, *deictics*, *metaphorics* and *cohesives*. On the basis of Ekman and Friesen's as well as McNeill's categories, I created two main categories for my classification. These categories are called *rhythmic gestures* and *gestures related to the contents of speech*. Rhythmic gestures include all the gestures that do not relate to the contents of the simultaneously produced speech but are used for emphasizing the structure of what is said. Gestures related to the contents of speech, on the other hand, are connected to the meaning of what is said: they describe or depict some part of the simultaneously produced speech or point to an object that is mentioned. Gestures related to the contents of speech are further classified into three subcategories: *iconic gestures* which describe what is being said, *deictic gestures* which point at something referred to verbally, and *gestures describing direction or location*.

Conclusions and suggestions for further research

Some interesting findings resulted from the analysis. When considering the number and types of gestures, it can be said that no evident connection between the speakers' and interpreters' behaviour concerning nonverbal communication could be detected. In other words, it seemed that the number of gestures and types of gestures performed by the interpreters did not reflect the number and types of gestures made by the speakers.

However, the number and types of gestures used by two interpreters resembled those of the speakers, which may indicate that these interpreters have good nonverbal skills (cf. Riggio 2006, Burgoon et al. 1996: 390). In general, it can be said that if the interpreter is a skilled user of nonverbal communication and thus oriented towards observing the speaker's gestures, the interpreter may include similar nonverbal elements in the interpretation.

A small number of the speakers' gestures were repeated by the interpreters. It turned out that all repeated gestures were ones related to the contents of speech whereas rhythmic gestures were not repeated at all. This might be because gestures related to the contents of speech may be easier for the interpreter to remember since their appearance is tied to the verbal message.

This subject could be studied further by gathering more material and testing these results with a different sample. It would also be interesting to look at how the gestures performed by a consecutive interpreter affect the experienced quality of the interpreting. Since the speaker's gestures help the interpreter understand the speaker's message and the interpreter's gestures, in turn, help listeners understand the interpreter's message, shedding more light on this subject would help to facilitate the everyday work of interpreters, and to improve its quality.